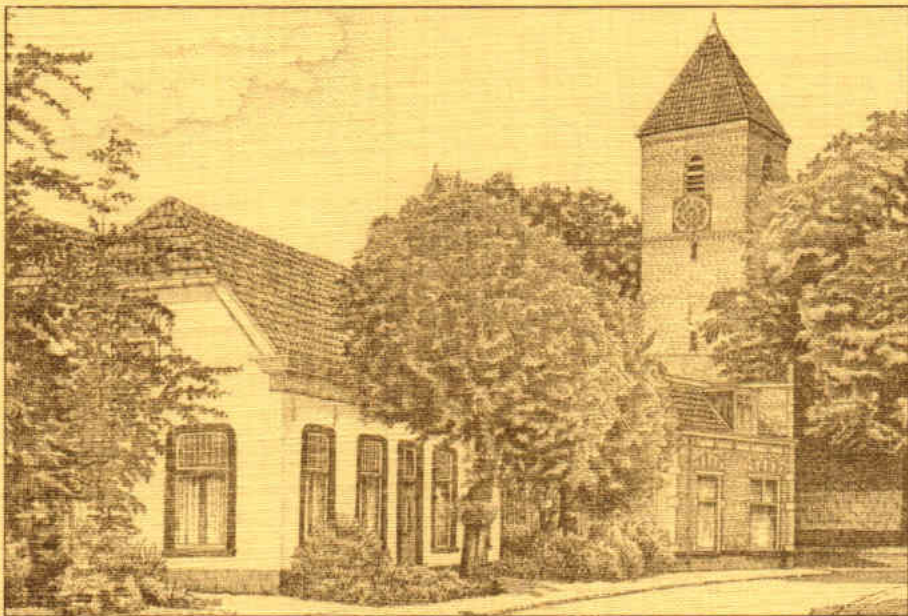

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

23e JAARGANG - NUMMER 1 - MAART 2003

'OMHEINING'

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein 'omheint', in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

E-mail: omheining@planet.nl

Website: omheining.net

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino,

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden € 15,00 per jaar (elk volgend gezinslid

€ 7,50 per jaar); donateurs € 15,00 per jaar

Losse nummers € 3,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers € 4,50

Bestuur

J.M. Seine, Molenweg 2, *voorzitter*,

8141 NS Heino, tel. 391310

J.K. Pruijm-Reinders, *secretaresse*,

Acacia 25, 8141 TL Heino, tel. 391986

H.J. Wessels, *penningmeester*,

De Horst 18, 8141 BA Heino, tel. 393495

M.J.M. Bisschop, Grote Bisschop 23,

8141 WK Heino, tel. 392499

T. de Graaf-Brouwer, Van Sonsbeeckstraat 18,

8141 VB Heino, tel. 392007

G.J. Hageman, Vlaminckhorstweg 28,

8141 GG Heino, tel. 391332

G.W.M. Hollak, Herenbrinksweg 3A,

8144 RC Lierderholthuis, tel. 391529

J.H.M. Meulman-Kortstee, Dolderstraat 8,

8141 GK Heino, tel. 392560

E.M.A. van Spanje-v.d. Lande, Stationsweg 30B,

8141 SL Heino, tel. 392187

Werkgroepen

1. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: J. Peters, Woolthuisweg 39,

8141 RX Heino, tel. 391914

2. Folklore

Contactpersonen: T. de Graaf-Brouwer,

Van Sonsbeeckstraat 18, 8141 VB Heino,

tel. 392007 en J.H.M. Meulman-Kortstee,

Dolderstraat 8, 8141 GK Heino, tel. 392560

3. Foto en Video

Contactpersoon: M.J.M. Bisschop,

Grote Bisschop 23, 8141 WK Heino, tel. 392499

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruijm-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino, tel. 391986

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.J.M. Bisschop,

Grote Bisschop 23, 8141 WK Heino, tel. 392499

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.J. Hageman,

Vlaminckhorstweg 28, 8141 GG Heino,

tel. 391332

7. Kruidentuin 'Allegardje'

Contactpersoon: E.M.A. van Spanje-v.d. Lande,

Stationsweg 30B, 8141 SL Heino, tel. 392187

8. Streektaal

Contactpersoon: J.L. Melenhorst,

Woolthuisweg 2c, 8141 RX Heino,

tel. 392712

Tijdschrift 'Omheining'

Redactie-adres:

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

tel. 0572-394562

Redactie

T. de Graaf-Brouwer, Van Sonsbeeckstraat 18,

8141 VB Heino, tel. 392007, *eindredactrice*

D. van de Klippe, Kruzebrink 6,

8141 WD Heino, tel. 391517

J.L. Melenhorst, Wooldhuisweg 2c,

8141 RX Heino, tel. 392712

J. Peters, Woolthuisweg 39,

8141 RX Heino, tel. 391914

M.H. Stavornus, De Haarstraat 25,

8141 EW Heino, tel. 392586

J. Tijhuis, Goudenregen 36,

8141 XA, tel. 394224

H.J. Wessels, De Horst 18,

8141 BA Heino, tel. 393495

A. van de Wetering, De Haarstraat 33,

8141 EW Heino, tel. 392330, *vormgeving*

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Druk: Sonodruk, Heino

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
23e jaargang - nummer 1 - maart 2003

INHOUDSOPGAVE

- blz. 2 Van de redactie
- blz. 3 Spreekende foto's (56) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 5 In memoriam
- blz. 6 2003, het Jaar van de Boerderij - T. de Graaf-Brouwer
- blz. 8 Uit de school geklapt (15) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 9 Wule zekt det zo (26) - Henk van der Veen sr.
- blz. 10 Heino en zijn geschiedenis (11) - Derk van de Klippe
- blz. 12 Van de werkgroep Boerderij- en Veldnamen - Riet Jorna-Hansman
- blz. 16 Van de werkgroep Kruidentuin 'Allegaardje' - Anjo Maijvis
- blz. 18 Wie is wie? - Wie was wie? - M.H. Stavorinus
- blz. 20 'Stoom' - Anton G.M. Heijmerikx
- blz. 25 Het verhaal achter de dingen (3) - G. de Groot-Bottinga
- blz. 26 Toen en Nu (5) - J.M. Seine
- blz. 28 Van de bestuurstafel
-

Van de redactie

Als u deze weer zeer gevarieerde 'Omheining' in handen krijgt, zal hopelijk de kwakkelwinter afgelopen zijn. In één van zijn liedjes vraagt de Groninger zanger Ede Staal zich af of 't ooit weer zomer worden zal, maar zijn conclusie is: 't komt altijd weer goud (goed).

Op 31 januari stierf ons redactielid Henk Hoppen. Ondanks zijn ziekte woonde hij tot het laatst toe de redactievergaderingen bij.

Wij zullen zijn bezonken oordeel en zijn grote kennis van het Heinose dialect missen.

2003 is het Jaar van de Boerderij. Veel boeren beëindigen hun bedrijf en sommigen emigreren. Men maakt zich ernstig zorgen over het behoud van de historische boerenhuizen. Hierover is een lijvig rapport verschenen waarvan u in dit blad een samenvatting vindt.

Mevr. Pruijm vertelt het een en ander over de familie Vlierhuis naar aanleiding van een foto van Willem Vlierhuis, de vader van Herman. Nog niet zo lang geleden waren de winkels van de familie Vlierhuis een begrip in Heino.

De geschiedenis van de boerderij 'De Knolle' in de Veldhoek is door mevr. Jorna-Hansman van de werkgroep Boerderij- en Veldnamen uitgezocht.

Op zijn geheel eigen wijze vertelt Anton Heijmerikx ons over de familie 'Stoom' uit Hoonhorst. Deze familie was ook in Heino heel bekend. Als we één generatie verder zijn, weet niemand meer wie deze familie was. Deze mensen van het platteland hebben met hun doen en laten bijgedragen aan de geschiedenis van deze omgeving.

Uien verrijken ons eten met hun geur en smaak. Maar ook de bloemen van deze plantenfamilie zijn de moeite waard. Anjo Maijvis vertelt u er meer over.

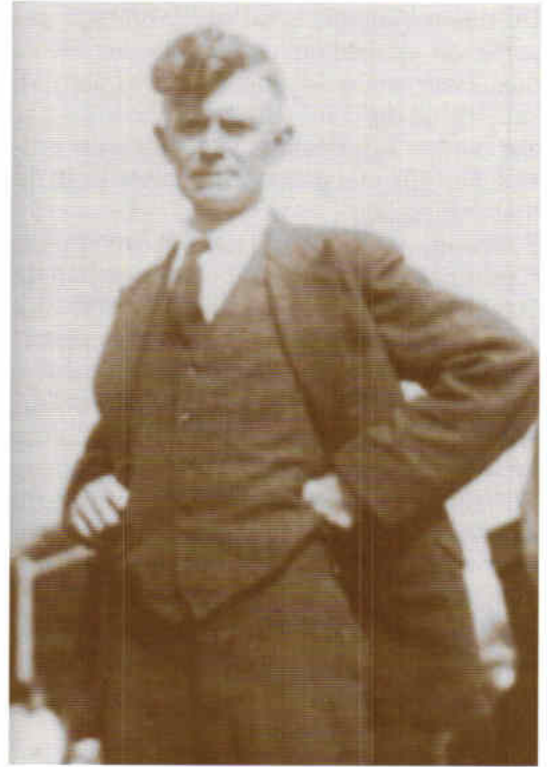
De kopij voor het juninummer moet uiterlijk 1 mei 2003 in ons bezit zijn.

Sprekende foto's (56)

Wilhelmus Bernardus Maria Vlierhuis, roepnaam Willem, werd geboren te Heino op 10 februari 1894. Hij was de achtste uit een gezin van veertien kinderen, maar eigenlijk de tweede. Na de geboorte van zijn oudste broer Gerhardus Antonius Marianus, roepnaam Antoon, op 18 april 1873 te Heino, overleden de volgende zes kinderen op jonge leeftijd.

Vervolgens werden er nog een zus en een broer geboren, Anna Gerharda Maria en Henri Herman Maria. Doch Henri H. M. werd slechts drie maanden oud en hij was nog maar 12 dagen toen zijn moeder overleed op 45-jarige leeftijd. Op dat moment was de vader Theodorus Vlierhuis weduwnaar. Zijn echtgenote Josephina Johanna Hendrika van Dielen, geboren te Wisch op 19 maart 1852 overleed dus op 45-jarige leeftijd en wel op 18 juni 1897 te Heino. Theodorus Vlierhuis hertrouwde daarna met zijn schoonzuster Anna Grada Theodora van Dielen, geboren te Wisch op 20 december 1859. Uit dat huwelijk werden nog vier kinderen geboren, waarvan de jongste eveneens op jonge leeftijd overleed.

Willem Vlierhuis en zijn broer Antoon Vlierhuis waren in Heino bekend als kleermaker, maar ook als winkelier in manufacturen. Willem Vlierhuis adverteerde steeds met 'tegenover de Christelijke school', Dorpsstraat 27, en Antoon met 'Op de hoek', Dorpsstraat 1. Dat de mode door de loop der jaren nogal veranderde, zien wij aan hun advertenties. Zo adverteerde Antoon met kleding op maat gemaakt. 'De maatkleermaker weet in de kleding dat persoonlijke te leggen dat het een voorsprong geeft op de omgeving. Een maatkostuum behoudt door zijn goede binnenwerk en degelijke afwerking vele jaren zijn cachet en is tot de laatste dag als nieuw. Zelfs voor de vrouw weet hij de mode op een meesterlijke wijze te verwerken, zodat men anders gekleed gaat dan de doorsnee vrouw.' Ook met andere producten werd geadverteerd, zoals

*Wilhelmus Bernardus Maria (Willem)
Vlierhuis 1894-1975.*

kapokmatrassen, divanbedden en stalen ledikanten. Herman Vlierhuis, de zoon van Willem, verkocht herenpantalons in alle maten en wel van terlenka, dralon en kamgaren en ander textiel.

De zaak van Antoon, Dorpsstraat 1, werd na zijn overlijden in 1949 voortgezet door zoon Harrie en de dochters Fiene en Netje. Toen Fiene alleen overbleef, deed zij de winkel in december 1975 over aan de heer H.F. Stegink uit Nijverdal, die was gespecialiseerd in stoffen, kleinvakartikelen en naaimachines. Momenteel is de SNS Bank in het pand gevestigd.

Herman Vlierhuis kwam als opvolger in de zaak van zijn vader. Hij ging nog niet zo lang geleden met pensioen, bleef boven de zaak

wonen en verhuurde de winkel aan Linthorst Mode, thans een dames- en herenkledingzaak.

De naam Vlierhuis werd oorspronkelijk geschreven als Flierhuis, maar ook als Fleerhuis. Hermannus Fleerhuis, timmerman, afkomstig uit de gemeente Hellendoorn, waar zijn vader kleermaker was, trouwde omstreeks 1795 met Joanna Theunissen van de Kleine Bisschop.

Zodoende kwam hij in Heino te wonen. De Kleine Bisschop was een boerderijtje aan de Raalterstraat 3, waar nu het transportbedrijf Van de Vegt en Slotman is gevestigd. Uit het huwelijk werden drie zonen geboren Joannes Wilhelmus in 1799, Antony in 1802 en Gerhardus in 1804. Alle drie werden zij gedoopt in de R.K. kerk in Lierderholthuis. Van Joannes Wilhelmus stamt de familie Flierhuis, die op een boerderij woonde waar nu de Beltmanskweg is (op de Strenkhaar). Antony is de stamvader van de familie Vlierhuis aan de Dorpsstraat. Gerhardus Vlierhuis vertrok naar Raalte en overleed daar in het jaar 1847. Hij was getrouwd met Agnes Poelhekke.

Tot slot laten we nog een fragment genealogie volgen van het gezin waarin Willem Vlierhuis opgroeide.

Theodorus Vlierhuis.

Geboren: Heino 2 mei 1838.

Overleden: Heino 7 april 1922.

Zoon van: Antony Vlierhuis en Antonia Zunnebelt.

Beroep: kleermaker en winkelier.

1e Huwelijk: met Josephina Johanna Hendrika van Dielen, geboren Wisch (Gld) 19 maart 1852, overleden Heino 18 juni 1897.

2e Huwelijk: met Anna Grada Theodora van Dielen, geboren Wisch (Gld) 20 december 1859.

Dochters van Gradus van Dielen, postdirecteur te Wisch, en Berendina Vultink.

Kinderen:

1. **Gerhardus Antonius Marianus (Antoon)**, geboren Heino 18 april 1873,

overleden Heino 1 oktober 1949.

Kleermaker en winkelier, Dorpsstraat 1.

2. Een levenloos kind van het vrouwelijk geslacht, Heino 21 maart 1875.
3. **Christina Johanna**, geboren Heino 22 maart 1876, overleden Heino 6 april 1876.
4. **Johanna Christoffelina**, geboren Heino 5 juni 1881, overleden Heino 12 september 1883.
5. Een levenloos kind van het vrouwelijk geslacht, Heino 22 december 1884.
6. Een levenloos kind van het mannelijk geslacht, Heino 3 oktober 1887.
7. Een levenloos kind van het vrouwelijk geslacht, Heino 7 november 1890.
8. **Wilhelmus Bernardus Maria (Willem)**, geboren Heino 10 februari 1894, overleden Heino 3 december 1975. Kleermaker en winkelier, Dorpsstraat 27.
9. **Anna Gerharda Maria**, geboren Heino 11 april 1895, verpleegster.
10. **Henri Herman Maria**, geboren Heino 6 juni 1897, overleden Wisch 7 september 1897.
11. **Maria Hendrika Johanna**, geboren Heino 8 mei 1899, overleden Hellendoorn 22 mei 1983, gehuwd met Gerhardus Hermanus Leonardus Mars.
12. **Johannes Hendrikus**, geboren Heino 26 juni 1900, bakker.
13. **Bernadina Maria**, geboren Heino 12 mei 1902, overleden Raalte 16 november 1986, gehuwd met Everardus Franciscus Noordman.
14. **Christiena Wilhelmina**, geboren Heino 3 april 1904, overleden Heino 13 februari 1906.

J.K. Pruim-Reinders

Geraadpleegde bronnen:

– Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining': burgerlijke stand en bevolkingsregisters van Heino, familie-advertenties, bidprentjes en krantenknipsels.

Met dank aan de heer H.A.J. Vlierhuis te Heino voor het lenen van de foto.

In memoriam

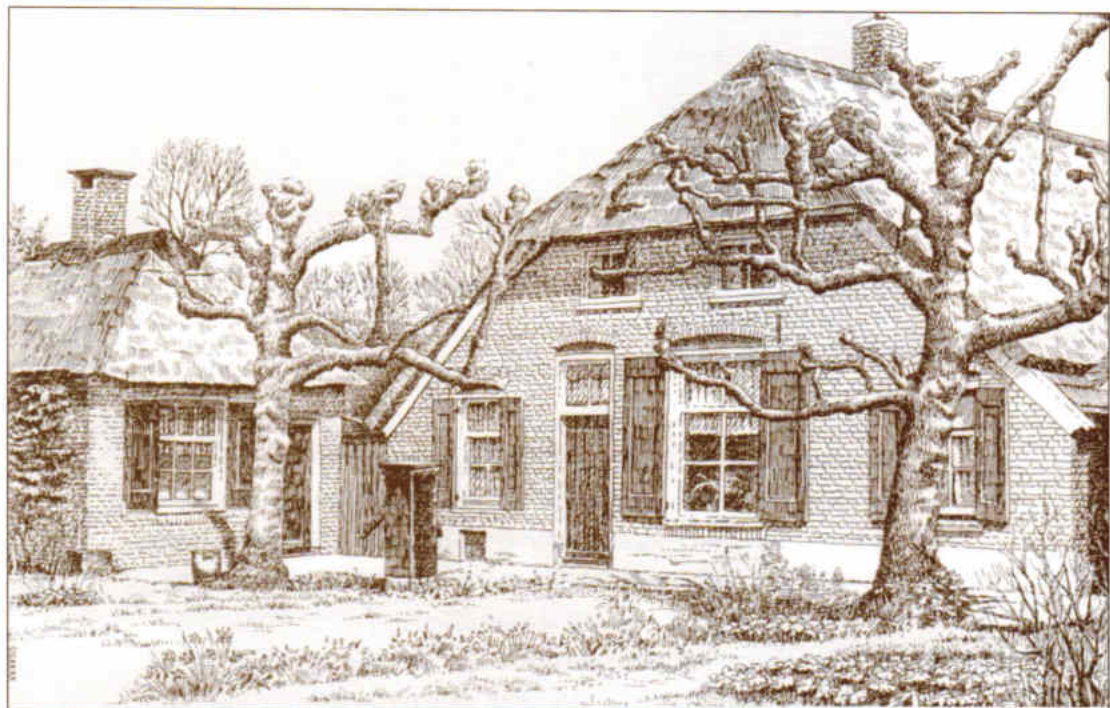
Op 31 januari 2003 overleed op 76-jarige leeftijd Henk Hoppen. Onmiddellijk na het verschijnen van het boek 'Heino, een geschiedenis van mens en plaats', geschreven door de heer J. Bieleman was Henk Hoppen één van de initiatiefnemers tot de oprichting van een historische vereniging. Tot de definitieve oprichting op 25 maart 1981 van wat nu de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' is, zat hij in het voorlopige bestuur. Na de oprichting nam hij de vormgeving van het contactblad 'Omheining' voor zijn rekening, waarmee hij in 1995 stopte. Wel bleef hij lid van de redactie en wel tot 1999.

Daarna bleef hij als corrector van het contactblad actief tot aan zijn overlijden. Tevens was hij van 1988 tot 1996 bestuurslid van de vereniging.

Al voordat de vereniging een feit was, was Henk Hoppen bezig met een aantal mensen uit Heino in een dialectgroep voor de IJssel-academie. Vanaf de oprichting was hij betrokken bij de werkgroep dialect van de vereniging, later omgedoopt tot de werkgroep streektaal. Hij was degene, die aan de uitspraak kon horen of iemand uit het oostelijk of het westelijk deel van Heino kwam.

Tot november vorig jaar was hij aanwezig bij elke bijeenkomst van de werkgroep. Hij besloot dikwijls de avond met het voorlezen van een verhaal in het dialect, door hem zelf geschreven of door iemand anders. Wij zullen het bekende gezicht van Henk Hoppen in onze vereniging missen.

2003, het Jaar van de Boerderij

Waarom is een Jaar van de Boerderij nodig? In hoog tempo vermindert het aantal boeren in Nederland. Hun boerderijen worden verkocht, verbouwd of afgebroken. Het is dus tijd om aan de alarmbel te trekken voordat de traditionele bebouwing van het platteland is verdwenen. In het Jaar van de Boerderij wordt op tal van manieren aandacht gevraagd voor de instandhouding van de historische boerderijen die Nederland nog rijk is.

In de loop van de tijd hebben boeren het landschap gevormd en zij onderhouden dit nog steeds. De boerderijen vormen een essentieel onderdeel van het landschap en geven aan dit landschap zijn regionaal karakter en identiteit. Na de Tweede Wereldoorlog werd rationalisering van de bedrijfsvoering gestimuleerd: er moest steeds meer geproduceerd worden. Schaalvergroting en modernisering hadden tot gevolg dat het aantal agrarische bedrijven drastisch afnam. In 1950 waren er in ons land

nog 194.000 historische boerderijen die door agrariërs gebruikt werden.

In 1959 waren dat er nog 171.538 en in het jaar 2000 nog slechts 38.000.

In totaal waren er in 2000 nog 91.000 historische boerderijen; het merendeel heeft dus een andere bestemming gekregen.

Door toenemende druk op de landbouw neemt het aantal boerenbedrijven snel af en deze ontwikkeling is nog niet ten einde. Meer dan de helft van de boeren is ouder dan vijftig jaar en van hen heeft ruim twee derde geen opvolger.

Voor een efficiënte bedrijfsvoering is een oude boerderij eerder een last dan een lust. De oude bedrijfsgebouwen voldoen niet meer aan de eisen van deze tijd.

Wanneer boeren echter blijven wonen en werken in historische boerderijen draagt dit bij aan de instandhouding van het boerenkarakter van het landschap. Het moet dan wel mo-

gelijk zijn om aan de bedrijfsgebouwen een economisch renderende functie te geven. Slechts 7% van de boerderijen heeft de status van rijksmonument. Karakteristieke bijgebouwen als hooibergen en schuren zijn meestal onbeschermd. De regelgeving voor subsidie voor restauratie is ingewikkeld en de subsidie is laag. Vereenvoudiging van het subsidie-stelsel en meer voorlichting over diverse subsidie- en financieringsmogelijkheden is gewenst. Hier is een belangrijke taak weggelegd voor de gemeentes en de Steunpunten Monumentenzorg.

Boerderijen zonder status van monument, maar met cultuurhistorische, landschappelijke of beeld bepalende waarde, moeten beter beschermd zijn tegen eventuele sloop- of verbouwingsdrang van de eigenaar. Hier liggen kansen bij het nieuwe gemeentelijke welstandsbeleid. Bij vervanging van of verbouwing aan een historische boerderij dienen de toetsingscriteria van de welstandscommissie geënt te zijn op de aansluiting van de plannen op bestaande cultuurhistorische waarden.

De volledige woonbestemming van een boerderij geeft de minste aantasting van boerderij en erf. Goede voorlichting is echter nodig om te stimuleren dat verbouwingen het oorspronkelijke karakter geen geweld aan doen en dat de boerderijen een passende erfinrichting krijgen. De Stichting 2003, het Jaar van de Boerderij heeft een verzameling aangelegd van geschikte voorbeelden voor het architectonisch ideeënboek. Enkele aanbevelingen van de Stichting zijn: dubbele bewoning. Dit maakt de restauratie beter betaalbaar en kan zo bijdragen aan het behoud van de boerderij.

Een voormalige boerderij kan plaats bieden aan een combinatie van wonen en werken. Kantoor aan huis, praktijkruimten of ateliers geven, net als de woonfunctie, doorgaans weinig aantasting van de oorspronkelijke landelijke sfeer. Bij deze herbestemming van agrarische complexen liggen de kansen voor het behoud van deze boerderijen. Bovendien bevorderen zij de leefbaarheid van het platteland. Er zou eens kritisch gekeken moeten worden naar fiscale faciliteiten van burgerbewoners die een waardevol historisch erfgoed

Meer bedrijven in lege boerderijen

LEMMER – De gemeente Lemsterland verruimt de mogelijkheden om leegstaande en –komende boerderijen anders te gebruiken. Dat staat in een notitie van stedenbouwkundig bureau Witpaard en partners.

De notitie is opgesteld nadat er aanvragen waren binnengekomen zoals bijvoorbeeld een paardencentrum voor gehandicapte kinderen in Echtenerbrug en een kartbaan bij Oosterzee. Zulke initiatieven passen niet in het huidige bestemmingsplan. Lemsterland stelt wel voorwaarden aan de verruiming van de mogelijkheden. Zo moeten karakteristieke gebouwen blijven staan en mogen er geen agrarische activiteiten meer plaatsvinden. Vanaf 1992 zijn zeventig boerenbedrijven in Lemsterland gestopt.

Leeuwarder Courant 30-1-2003.

in stand houden dat net geen monument is geworden. Als we wat om onze boerderijen geven, moet er echt wat gebeuren.

T. de Graaf- Brouwer

Bron:

- Boer, Sara de en Plet den Hertog. Behoud boerderijen met beleid; beleid en regelgeving met betrekking tot historische boerderijen. Vervaardigd in opdracht van de Stichting 2003 Jaar van de Boerderij, Amsterdam, 2002.
- Voor meer informatie kunt u terecht bij Stichting 2003 Jaar van de Boerderij, Het Erfgoedhuis, Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam. Tel. 020- 4209267. E-mail: 2003@erfgoedhuis.nl
- In maart verschijnt bij uitgeverij Terra/Lannoo het boek 'Bouwen aan boerderijen: ideeënboek voor verantwoord verbouwen en restaureren van boerderijen en boerenerven', prijs € 27,50.

Als u op zoek bent naar gegevens over historische boerderijen in de voormalige gemeente Heino kunt u contact opnemen met de werkgroep 'Boerderij- en Veldnamen'.

Uit de school geklapt (15)

Groep III.

Van de Mariaschool zijn in het archief van de vereniging drie foto's uit het schooljaar 1929 aanwezig. In totaal zijn waarschijnlijk zes foto's gemaakt, daarvan zijn de nummers I, II, en V niet aanwezig.

Op de foto van groep III staan afgebeeld:

Vanaf boven van links naar rechts:

Achterste rij:

bovenaan Gerard Kamphof, voor hem in matrozenpakje Theo Kamphof en het meisje met de witte strik Corrie Kamphof, schuin voor haar in het gebloemde jurkje een meisje Hoppen, daar schuin boven in het zwarte jurkje met een zwarte strik in het haar Toos Kappert, dan komt er een meisje met een witte strik waarschijnlijk Mien Kamphof, daarnaast Gerard Kemperman en Antoon Kamphuis.

Staande in het midden:

juffrouw Meijman, meester Maas, voor hem Mien Israel, Jan Israel, Hans Hoppen, Jo Hoppen, een meisje Kamphof, Annie Hoppen, met het gestreepte truitje Maria Kamphuis, het meisje met de witte kraag is niet bekend, meester Hoppen.

Staande:

Dien Hoppen, Anna Hoppen, Bart Hoppen, Paula Hoppen, Marietje? Hoppen, Henk Hoppen, jongetje Kamphuis, Bernard? Joxhorst, Gerard Joxhorst.

Vooraan knielende en zittende:

Marie Hoppen, met wit overhemd en stropdas Jan Hulzebosch, Marietje Hulzebosch, Theo? Hulzebosch, achter hem een jongetje Jorink, nogmaals een jongetje Jorink, Herman Jorink, in het gebloemde jurkje Leida Jorink, Marie Kieftenbeld,

Grada Kieftenbeld, Mans Kieftenbeld, Dieks Kieftenbeld.

De voornamen van de schoolkinderen zijn niet allemaal bekend. Mocht u ons hiermee kunnen helpen, dan horen wij dat graag van u. De foto's van groep IV en VI komen in het volgende contactblad 'Omheining'.

Wanneer u ons kunt helpen aan de ontbrekende foto's van de groepen I, II en V, laat het ons dan weten. De mogelijkheid bestaat uw

foto te kopieëren, zodat u uw eigen foto terug ontvangt. Een reactie wordt zeer op prijs gesteld.

Werkgroep documentatie.

Manna Stavorus, de Haarstraat 25,
8141 EW Heino, telefoon 0572-392586.
Jennie Pruijm, Acacia 25, 8141 TL Heino,
telefoon 0572-391986.

Wule zekt det zo (26)

Aai

Misschien is het ule ok wel es op evallen, det een ei/ij - een tweeklank nuumt wule det - in het Nederlands deur al hoe meer mènsen as een 'aai' wödt uutesprökken, of een klank die doar vlak tegenan lig: 'het is baina vaif uur'. Ik kan der niks an doen, ik vinne det dit lillijk klinkt: de ei/ij heurt in oonze Nederlands taal kotter bie de ee te liggen als bie de aa.

A'k die 'aai' heure zeggen deur radiosprekers of tillevisieluu, dan maek ik mie mangs heilig. Zie mut doar mènsen neerzetten die het Nederlands beschaafd uitsprekt; radio en tillevisie hebt een veurbeeldfunctie, zèè'k dan altied.

De schriever van een artikel in 'Onze Taal' kan 't niet loaten um spottend op te merken: 'Wie 'ze word' schrijft wordt uitgelachen, maar wie 'volgens maa' en 'aaigenlijk' zegt, wordt presentatrice bij Radio1!'

Kiek, en doar bin 'k het van hätten met iens. Hee wis der vänders zeer terecht op det disse aai-klank in het Duuts heel gewoon is: mein Bruder und seine Familie. Ok in het Engels is de 'aai' schering en inslag; my brother, een live-uitzending. In het Grönnings en het Westfries heure wie em trouwens ok: ain, zain.

Umstreeks 1500 mut disse klankveraande-

ring al begonnen wèèn, mår het Nederlands - zo schrif e - hef doar eeuwenlang niet an metedoan; de zuvere ei/ij bleef bewaerd töt an de zestiger joaren van de veurige eeuw. En noe zal dan die klank al hoe meer in de mode kommen: vrogger mossen wule netties Nederlands proaten en noe mu'w die, noa mien smaek, onnederlandse 'aai' toch mår leren aanvaarden.

In oons Salland he'w doar gien bosschop an. Wulle weet ommoal det de Nederlandse ij bie oons meesttieds een ie wödt en de de ei net zo wödt uutesprökken as in het Algemeen Beschaafd: Mien grieze opa reist met de trein. En det mut, duch mie, mår zo blieven ok, wule zekt det noe ienmoal zo.

Henk van der Veen sr.

Gegevens uut:

- 'Onze Taal' van februari/maart 2000, een artikel van Jan Stroop, dialectoloog Universiteit Amsterdam.

Heino en zijn geschiedenis (11)

In het verleden, of het nu wat langer of wat korter is geleden maakt niet uit, waren de mensen weinig anders dan tegenwoordig, zoals we meerdere malen hebben gelezen in kranten van weleer of in ons eigen gemeentearchief. Waarschijnlijk was de sociale controle vroeger wel meer werkzaam dan in onze tijd maar waren de leefomstandigheden wel heel anders.

Procesverbaal van Brandschade

Op heden den zeventienden der Maand Juny des Jaars 1833 is voor ons Antony Klomp Burgemeester der Gemeente Heino Provincie Overijssel verschenen Gerrit Hemels van beroep dagloner wonende in de wijk A No 29 des genoemde Gemeente eigenaar en bewoner van een op den 6den dezer verbrande huis in genoemde Wijk en nummer te Heino mij te kennen gevende

dat gemelde zijn woonhuis in den namiddag van den 6den dezer omtrent ten vijf uren totaal geruïneerd was geworden door een snel ontstane brand waarvan hij geen oorzaak konde gissen welken brand zoo spoedig de overhand had genomen dat al de aangewende moeite tot blussing vruchteloos was geweest dat hij daardoor was beroofd geworden van de nabenoemde voorwerpen bedragende volgens een gematigde taxatie eene waarde zooals achter elk der hierna gespecificeerden is uitgedrukt / te weten

1. Het huis dat niet voor brandschade was gewaarborgd.....	fl 450.00
2. een melkgevende geit.....	6.00
3. een Kabinet.....	15.00
4. twee kleerkasten.....	12.00
5. een ladetafel.....	8.00
6. drie Spinwielen.....	3.75
7. twee tafels.....	4.00
8. een hangklok.....	10.00
9. een bed.....	15.00
10. zes kussens.....	12.00
11. twee peuluwen.....	6.00
12. zeven beddelakens.....	10.50
13. twee melktonnen.....	4.00
14. zes melkvaten.....	4.20
15. een karne.....	6.00
16. een stamper.....	2.00
17. een balie en een tobbe.....	2.50
18. eenige potten, pannen, lepels,	

koppen en schoteltjes te zamen	5.50
19. tien mans hembden.....	15.00
20. acht vrouwen dito.....	12.00
21. vier kinder dito.....	1.20
22. vier mans vilten hoeden.....	10.00
23. twee petten.....	1.00
24. twee lakensche mans buisjes...	7.00
25. twee onderbroeken.....	3.00
26. vier mans hembden en een paar kousen en ander toebehorende om te wassen en te stoppen....	6.75
27. twee paar mans en drie paar vrouwenkousen.....	4.00
28. vijf vrouwen mutsen.....	9.00
29. eenige dito om door den dag te gebruiken.....	3.00
30. eenige zijden halsdoeken en 2 omslagdoeken.....	12.00
31. eene katoene zakdoek.....	0.50
32. een lakensche bombazijnen en twee linnen pantalons.....	6.50
33. vier mans en twee vrouwen borstrokken.....	8.00
34. vier paar schoenen en zes paar klompen.....	8.00
35. vier vestjes.....	3.00
36. vier slonders (werkschort).....	4.00
37. drie vrouwen rokken.....	6.00
38. een Kinder Kakstoel.....	1.00
39. een unster.....	3.00
40. zes stoelen.....	4.00
41. een theezak met toebehoren ...	2.00
42. twee broodspinden.....	3.00
43. twee mandjes met kindergoed .	6.00
44. twee paar Bedgordijnen.....	8.00
45. twee Schoorsteen kleden.....	2.00
46. een paar Glazen gordijnen.....	1.00
47. een Schrijfbord en eenige boeken	4.50
48. twee Spiegels.....	3.00
49. twee lampen twee Stoven en een kat.....	2.75

50. twee kleine kisjes waarvan een met ijzer beslagen	5.50
51. een kruiwagen en een nieuwe Egge	6.50
52. een brod jonge hoender kuikens	2.00
53. (onleesbaar)	2.00
54. een Hand en Spanzaag	4.00
55. twee boren met omslagen	0.35
56. twee paar Spijtheekels	0.35
57. een koffykan koperen koffyketel en 2 koffymolens	4.00
58. eenige Schilderijtjes	3.00
59. twee lantarens	1.00
60. twee Scheermessen	2.00
61. Schalen gewigten en eenige Schoonmakersgereedschappen	6.00
62. vijf Ned. Ponden vlasch	5.00
63. 7 1/2 dito vlassen garens	11.75
64. zes Slagersmessen met riemen en Scheden	10.00
65. twee Slagters stalen	5.00
66. idem touwen	2.00
67. twintig halve N.P. Spruten	2.00
68. vier ton aardappels	6.00
69. twee oude of zes nieuwe schepels Boekweiten meel	3.00
70. een pot met ongel (hard rundvet)	6.00

71. een brood	0.15
72. eenige stukken gerookt rundvlees en worsten	16.00
73. tien halve Ned. Ponden Boter	2.50
74. vijf Vimmen dakbossen	12.00
75. 2000 halve Ned. Ponden Stroo.	12.00
76. 4000 halve Ned. Ponden hooi ..	32.00
77. Balken en hilde Sleten en vlekens	6.00
78. twee vlas braken	3.00
79. een snijzomp	3.00
80. Schuppen grepen en andere bouwgereedschappen	3.00
81. drie Meelzakken	4.00
82. twee water emmers	1.10
83. twee oude Spinten Olyzaad	1.00

fl 919.85

zijnde negen hondert negentien gulden vijf en tachtig cent

En hebben wij hier van proces verbaal opge- maakt in tegenwoordigheid van genoemde Gerrit Hemels benevens twee Constaterende getuigen met namen Derk Blom en Gerrit Jan Laanbroek van beroep timmerlieden en woonachtig te Heino welke het tegenwoordig proces verbaal met en benevens ons hebben getekend ten dage en Jare voorschreven.

De Burgemeester van Heino A. Klomp
G. Hemels, D. Blom, blanco.

Derk van de Klippe

Noot:

Gerrit Hemels woonde aan de Stationsweg ongeveer waar nu huize de Heemel staat.

OUD RIJMPJE

(ong. 1920)

Wanneer een ieder was gelijk,
En alle menschen even rijk,
En elk aan tafel was gezeten...
Wie, drommel, denk je,
bracht dan 'eten?

Van de werkgroep Boerderij- en Veldnamen

De oude boerderij 'de Knolle' Dalfserweg 6 in de twintiger jaren van de vorige eeuw.

Boerderij 'de Knolle', Dalfserweg nr. 6

Het deel van de Dalfserweg waaraan 'de Knolle' is gelegen en de Veldhoekerweg heette vroeger Knollesteeg.

In vroegere aktes komen wij 'de Knolle' onder een andere naam tegen en wel onder de naam 'de Benedijk' of ook wel 'Benedick', gelegen in de buurtschap Lenthe, Carspel Dalfsen. Deze buurtschap n.l. behoorde tot 1818 tot de gemeente Dalfsen, daarna kwam het onder de gemeente Heino.

Tijdens het onderzoek naar deze boerderij kwamen wij nog een boerderij tegen met dezelfde naam en wel in een akte van 22 november 1686. Echter deze boerderij was gelegen in het kerkdorp Heino en volgens de kadastrale atlas van 1832 gelegen in het Slu-

rink Blok sectie C. In 1969 is deze boerderij afgebrand en niet weer opgebouwd.

Meer over deze boerderij kunnen wij lezen in het Tijdschrift 'Omheining' december 1989 blz. 119 t/m 130.

Wij gaan terug naar 'De Knolle'.

Het is moeilijk vast te stellen hoe oud deze boerderij is. Onze eerste gegevens komen uit het verpondingsregister van Salland, Carspel Dalfsen, buurtschap Lenthe, periode 1717-1737. Daarin wordt ene Berent Timmerman genoemd als pachter van een boerderij en als eigenaar: Knoppert.

Het is Cornelis Berents, zoon van deze Berent Timmerman, die in verdere aktes genoemd wordt als pachter van 'de Benedijk'. Hij werd N.H. gedoopt in Heino op 5 september 1706.

Uit genealogische gegevens blijkt, dat Cornelis in zijn huwelijk nogal wat tegenslagen te verwerken kreeg. Hij is drie keer getrouwd geweest. Zijn eerste huwelijk was met Egbertien Hendrix, het tweede met Derkien Willems en zijn derde vrouw was Geertien Hendriks. Ook in 1751 blijkt 'de Bennedijk' bij vaststelling van het vuurstedengeld een bezit te zijn van Jonker Knoppert. Verder blijkt bij aangifte van de 50e penning in 1787 dat meerdere Knopperts samen eigenaar waren van deze boerderij.

De 50e penning was een belasting, die verschuldigd was over verkoop of vererving van onroerend goed. Wij lezen hierover het volgende: 1787: Den 4 April per memorie bekend gemaakt. De Heer W.J. Knoppert van den Wesenberg maakt met desen bekend dat door het overlijden op de 3 Maart 1700 seven en taggentig van Sijn Schoonsuster De Freule Maria Elisabet Knoppert op hem als Testamentaire Erfgenaam gedevolueerd zijn de hierna gespecificeerde goederen in het Carspel van Dalfsen gelegen.

In de boerschap Lenthe:

- Drie vierde parten in het erve Slooten
- Drie vierde parten in de Caterstede Herbrink
- Drie vierde parten in **de Caterstede Benedick**, waarvan de **Meyer Cornelis Berents** het getimmerte toebehoort.

Willem Jan Knoppert wordt in deze memorie 'Knoppert van de Wesenberg' genoemd, in 1760 echter was hij Heer van de Boscamp. 'De Wesenberg' was een erf onder Wijhe en behoorde aan de familie Knoppert. Na de dood van zijn vader Hendrik Jan Knoppert werd hij er mee beleend. Na het overlijden van zijn eerste vrouw, Gertrudis Sophia Knoppert, hertrouwde Willem Jan met Alexandrina Maria van Oldeneel en werd daardoor Jonker op de Heerenbrink.

De schoonzuster Maria Elizabeth Knoppert, genoemd in deze akte, overleed ongehuwd. Zij was een zuster van de eerste vrouw van W.J. Knoppert.

In 1787 wordt dus Cornelis Berents als pachter genoemd. Hij was getrouwd met Geertien Hendriks. Ze kregen veel kinderen, o.a. een dochter Janna genaamd, gedoopt op 9 september 1764. Zij huwde op 13 mei 1787 met Hendrikus Alberts van der Linde, J.M. (jonge man) van de Bishorst onder Wijhe en bleven op de boerderij. Een paar jaar later in 1789 komt haar vader te overlijden.

Bij de volkstelling van 1795 blijkt het gezin te bestaan uit 7 personen: moeder Geertien, Hendrik Alberts van der Linde met zijn vrouw Janna en hun kinderen Alberdine, Cornelia, Gerrit en Aaltje.

En dan ineens komen wij in 1799 de naam 'de Knolle' tegen. Dan wordt er n.l. op 28 april een kind gedoopt, genaamd Albert, 'op de Bennedijk of de Knollen' zoals in het doopregister staat vermeld.

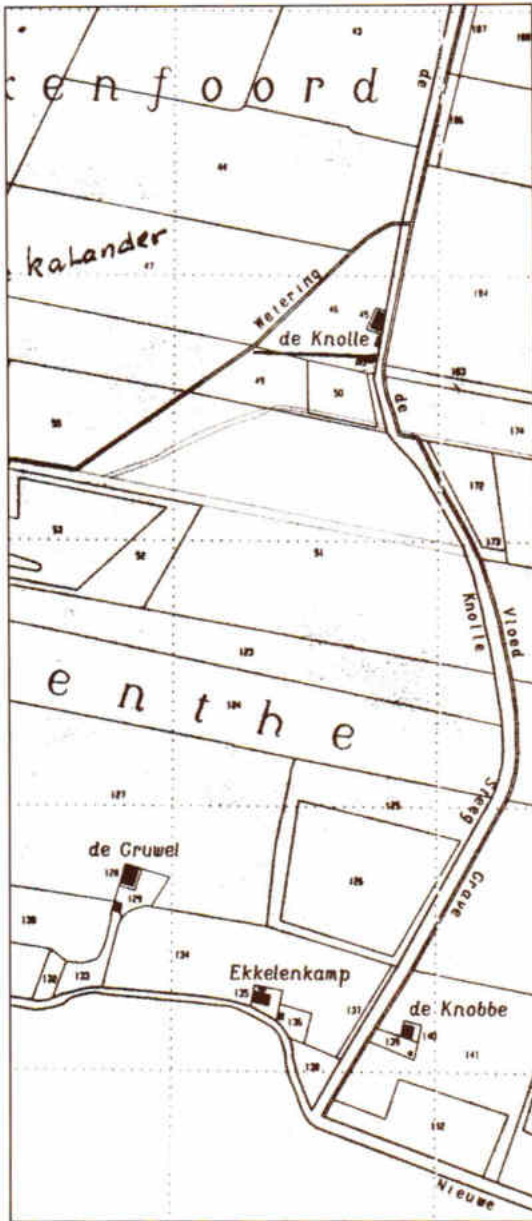
De nieuwe eeuw brengt ook voor het gezin Van der Linde veranderingen met zich mee. De boerderij gaat in andere handen over. De nieuwe eigenaar werd Gerardus A.S. van Sonsbeeck uit Zwolle. Deze had 'de Knolle' onderhands aangekocht van Willem Jan Knoppert samen met de caterstede Slooten. Voor de catersteden 'de Knolle' en 'Slooten' samen betaalde hij een bedrag van f. 4500,- en deed hiervan voor de 50ste penning aangifte op 13 februari 1801.

De Heer G.A.S. van Sonsbeeck overleed in 1809 en dan gaat 'de Knolle' over op zijn weduwe Wilhelmina Agnes van Sonsbeeck-Cremers.

Op 18 april 1810 werd moeder Geertien begraven en acht jaar later komt Hendrikus van der Linde, echtgenoot van Janna op 59-jarige leeftijd te overlijden. Hij werd begraven op 16 mei 1818 .

Het Bevolkingsregister van Heino begint pas in 1840 en zodoende kunnen wij niet nagaan hoe lang Janna nog op 'de Knolle' is blijven wonen. Volgens de kadastrale atlas van 1832 had zij toen nog het recht van opstal, was het huis dus nog haar eigendom.

In ieder geval werd Jan Krayenschot uit Lierderholthuis de volgende pachter. Hij trouwde

Fragment sectie B 't Moer uit kadastrale atlas 1832.

op 6 februari 1836 met Gerhardina Herms uit Wijhe en het is zeer waarschijnlijk dat hij na zijn huwelijk naar 'de Knolle' is gegaan waar vier kinderen werden geboren, Everdina, Antonia, Geertruida en Gerritdina Hendrika. Jan Krayenschot had een broer Johannes genaamd die landbouwer en tapper was op

'het Stevenshuis' ook bekend als 'de Zoeten Inval' in Lierderholthuis. Johannes was ongehuwd en woonde daar met zijn zuster Gesina, die ook niet getrouwd was. Toen Johannes op 22 januari 1856 op 51-jarige leeftijd overleed, zonder nalating van een testament, bleef zijn zuster Gesina daar alleen achter. Jan Krayenschot besloot toen om met zijn gezin bij Gesina in te trekken en het bedrijf van zijn overleden broer over te nemen. Hij verkocht zijn vee en huisraad en verliet op 1 mei 1856 'de Knolle'.

Ondertussen was op 28 maart 1856, na het overlijden van Mevrouw W.A. van Sonsbeeck-Cremers op 19 augustus 1855, 'de Knolle' overgegaan op haar zoon Jan Cornelis van Sonsbeeck te Zwolle. Deze besloot na het vertrek van de pachter de boerderij te verkopen. De koper werd Antonie Zunnebeld en zijn vrouw Johanna Smit. Volgens de koopakte van notaris van Bael te Heino bestond de koop uit de percelen 42, 44 en 46 cultuurgrond en perceel 45 huis en erf in sectie B samen groot 7.68.30 ha. Zunnebeld betaalde hiervoor f. 4600,- en nam hiervoor op 10 mei 1856 voor bijna de gehele koopsom een hypotheek op van f. 4500,- bij Jacobus Revius, Apotheker te Zwolle tegen een rente van 4,5%. Op 2 januari 1857 loste hij deze lening af en ging een nieuwe lening aan op 10 januari 1857 van f. 2000,- tegen 4% rente ten gunste van Willem Voorthuis te Lenthe gemeente Dalfsen met als onderpand erve 'de Knolle' groot 4.81.20 bunder erf en cultuurgrond, zijnde de percelen 44, 45 en 46.

Het gaat Antonie Zunnebeld schijnbaar voor de wind, want vanaf 1879 koopt hij diverse percelen grond aan.

Op 20 mei 1879 een kamp bouwland '**de Hoogekamp**' geheten met houtheg sectie B nr. 19 en een perceel hakhout nr. 18 samen voor f. 758,77. Deze percelen had hij gekocht van G.J. van de Klippe en waren afkomstig van 'de Blankenfoort'.

Op 8 juli 1879 een akkermaals dennenbos gelegen op het Moer aan de Knollensteeg genaamd '**de Schans**' in sectie B nr. 196 en

197 voor f. 950,- belast met het schouwbaar onderhoud der togtslot (de Kolkwetering) tegen dit perceel gelegen.

Op 29 september 1879 koopt hij van G.J. van de Klippe een akkermaals en dennenbos gelegen aan de Knollensteeg B 201 en 202 en het perceel aan de noordwestelijke halve breedte van de openbare weg gelegen tegen kadaster nr. 18 met wat heide en hakhout voor f. 280,- eveneens afkomstig van 'de Blankenfoort'.

Op 18 februari 1888 een stuk weiland in **de Kaland** aan het erve Satink sectie B nr. 47 voor f. 1500,-.

Dit perceel was eerder eigendom van het erve 'Delmdijk' of 'Bosch' gelegen aan de Zandstege, thans Zuthemerweg nr. 1 te Heino.

Antonie Zunnabeld heeft een werkzaam leven achter de rug. Het echtpaar is kinderloos gebleven en besluit de boerderij te verkopen. Op 20 november 1903 wordt Johannes Veenhuis voor f. 7500,- de nieuwe eigenaar en dan blijkt het bedrijf 10.74.50 ha groot te zijn. Voor de gehele inventaris betaalt Veenhuis f. 1100,-. Johannes Veenhuis was gehuwd met Johanna Nijboer en bij de koop werd bedongen dat zij het echtpaar Zunnabeld tot het eind zouden verzorgen en een fatsoenlijke begrafenis zouden geven. Antonie Zunnabeld overleed een half jaar later in 1904 op 78-jarige leeftijd, zijn vrouw in 1906 op ruim 84-jarige leeftijd.

Het echtpaar Veenhuis kreeg vier kinderen, waarvan 1 kind levenloos werd geboren. De andere kinderen waren:

Johanna Gerritdina,

geboren 13 december 1890

Antonia Johanna

geboren 8 maart 1893

Gerardus Hendrikus,

geboren 5 november 1895

Antonia Johanna huwde in 1924 met Hendrikus Beumer. Hij werd tuinman bij de familie Vos de Wael op het landgoed 'Kranenburg' te Zwollerkerspel, waar twee kinderen werden geboren. Na het overlijden op 'de Knolle' van de ouders Veenhuis volgde boedelscheiding. Johanna Gerritdina en Gerardus Hendrikus

bleven ongehuwd op 'de Knolle' wonen. Antonia Johanna kwam met man en de twee kinderen terug naar Heino en gingen wonen op de nieuw gebouwde boerderij nu Moerweg 4. Later zal hun zoon Gerard het bedrijf 'de Knolle' voort zetten.

Heden fungeert 'de Knolle' nog uitsluitend als woonboerderij.

Fragmentgenealogie

Zunnabelt/Veenhuis

Bernardus Zunnabelt gedoopt te Heino 8 mei 1799 zoon van Antony Zunnabelt (Sunnabelt) en Theodora Vrolijkjen trouwt op 30 april 1825 met Antonia Veenhuis, dochter van Wilm Veenhuys en Willemina Otters van het Otters in Borgele (Colmschate/Diepenveen).

Hun zoon Antonie, geboren te Zwollerkerspel 18 mei 1826, overleden te Heino op de Knolle op 27 mei 1904 trouwt op 27 maart 1856 met Johanna Smit, geboren te Raalte 19 november 1821, overleden 8 mei 1906, dochter van Jan Smit en Janna van den Dijk.

Het echtpaar blijft kinderloos.

Veenhuis/Nijboer

Johannes Veenhuis, geboren te Diepenveen 19 januari 1856 zoon van Willem Veenhuis en Johanna van 't Erve trouwt op 12 mei 1888 met Johanna Nijboer, geboren te Heino 3 januari 1857, dochter van Gerrit Hendrik Nijboer en Gerritdina Smit.

Riet Jorna-Hansman

Geraadpleegde bronnen:

Historisch Centrum Overijssel:

- Rechterlijk Archief inv. nr. 56, 50ste penning nr. 3 en nr. 149
- Doop-trouw- en begraafboeken Dalfsen-Colmschate-Diepenveen-Heino-Raalte-Wijhe.

- Archief Notaris van Bael 6 mei 1856 en 10 mei 1856

Archief Gemeente Heino:

- Bevolkingsregister en Burgerlijke stand.

Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' Heino:

- Kadastrale Atlas van 1832

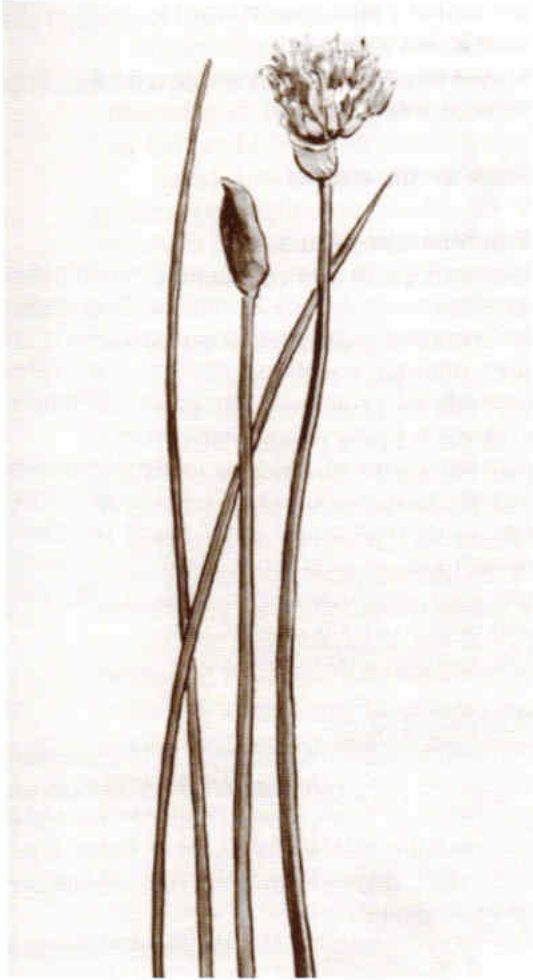
Drs. G.A. Hutten: Jonker op de Heerenbrink

onder Lierderholthuis.

Gegevens van familie Beumer te Heino.

Gegevens van de heer D. v.d. Klippe te Heino.

Van de werkgroep Kruidentuin 'Allegaardje'

Allemaal Alliums

Elk vroeg voorjaar, als het weer iets warmer wordt, kan ik het groen wel de grond uitkijken. Dat begint natuurlijk met de bolletjes; sneeuw-klokjes, krokussen, winterakonieten en narcissen komen het eerst met hun neusjes boven de grond. Maar ook al denkt iedereen bij de lente aan bollen, eigenlijk zijn bollen natuurlijk van alle seizoenen. Waarschijnlijk de meest omvangrijke en meest veelzijdige groep bij de bollen is het geslacht *Allium* of Look. Ui, prei en knoflook horen allemaal bij

deze groep die soms als een aparte familie (*Alliaceae*) wordt beschouwd. Er zijn uien, preien en look voor elk jaargetijde en ze worden gebruikt als groente, als kruid, als medicijn en als sierplant.

Het geslacht Look telt meer dan 700 soorten sterk geurende tweejarige en vaste planten met bol, knol of wortelstok. Ze zijn inheems op het noordelijk halfrond, in Ethiopië, zuidelijk Afrika en Mexico. In Nederland komt van nature kraailook, slangelook, bieslook en het zeer sterk geurende daslook voor.

Alliums, zowel de oorspronkelijke soorten als de gecultiveerde, hebben ondergronds een bol (variërend van 2 cm tot wel 40 cm) of een verdikte wortel (ook wel schacht genoemd). Kleinbollige alliums en de soorten met een verdikte wortel zijn zeer geschikt voor verwildering. De grotere bollen moeten na het tweede jaar worden gerooid, bij een hoge temperatuur worden bewaard om in november opnieuw te worden geplant.

Knoflook (*A. sativum*) is een van de oudste door de mens toegepaste kruiden; het werd gebruikt door de Babyloniërs (ca. 3000 v.C.), aangetroffen in het graf van Toetanchamon (ca. 1370-1352 v.C.) en door de oude Grieken en Romeinen in grote hoeveelheden gegeten. De scherpe geur van knoflook heeft altijd een dubbele reactie opgeroepen: volgens een moslimlegende schoot er, toen Satan na de zondeval het Paradijs verliet, bij zijn linker voetstap knoflook op en bij zijn rechter ui. Er heerste ook veel bijgeloof rond knoflook: het schrikt vampiers, slangen en heksen af, laat mollen terstond uit de grond springen en als ruiters het kauwen, worden ze niet door een tegenstander ingehaald. In volksverhalen uit de Balkanlanden beschermen de mensen in kleine boerendorpen zich tegen vampiers door de ramen en deuren te verzegelen met knoflook en wilde rozen. In Engeland werd knoflook in de Middeleeuwen geacht te beschermen tegen de pest en werd het als medicijn gegeven tegen melaatsheid.

Uien was voedsel voor de piramidebouwers. De oude Grieken plaatsten uien als offer voor het altaar van de goden.

Ook bieslook is al sinds lang een bekend kruid. Al 300 jaar v.C. gebruikten Chinezen bieslook en dan niet alleen in de keuken maar ook als medicijn tegen diverse vergiftigingen. In onze streken werd het via de Romeinen ingevoerd. In oude kruidenboeken wordt vermeld dat bieslook, indien te veel genuttigd slapeloosheid en troebele ogen veroorzaakt. In sommige delen van Nederland werd soms bieslook aan de koeien gevoerd om zo melk te krijgen met een smaakje.

De typische uiengeur varieert van soort tot soort in scherpte. De kenmerkende geur wordt veroorzaakt door zwavelstoffen die een gunstige werking hebben op de bloedsomloop en het spijsverterings- en ademhalingsstelsel.

Wat we van de grote alliumfamilie vooral kennen zijn enkele eetbare soorten: de ui met zijn ronde bollen, de prei met zijn gebleekte schachten, knoflook met zijn pittig smakende tenen en bieslook met de lange groene pijpen. Tegenwoordig veel minder bekend zijn de talrijke tussensoorten en -vormen zoals oerprei, aardappeluitjes of parellook, een vorm ergens tussen prei en look in. Knoflook is de scherpste en medicinaal belangrijkste uiachtige.

Ui (*A. cepa*) wordt vaak in drie hoofdgroepen verdeeld: de gewone ui met enkele grote bollen, de boomui met veel bijbolletjes en de sjalot die groepjes kleine bollen vormt.

Stengelui (*A. fistulosum*) wordt veel gebruikt in de Chinese keuken en de geneeskunde. Chinese bieslook (*A. tuberosum*) lijkt qua smaak en gebruik veel op de gewone bieslook (*A. schoenoprasum*).

In onze Kruidentuin wordt, vooral in het voorjaar, door de Heinoërs flink gebruik gemaakt van het bieslook. Om het bieslook fris en groen te houden, moet de pol zelfs af en toe tot vlak boven de grond worden terug geknipt. Verder hebben we het Chinese bieslook en de Egyptische boomui (*A. cepa* var. *viviparum*) of spiraalknoflook oftewel esculaapui (*A. saviatum* var. *ophioscorodon*). Ook de bloemen van sommige alliumsoorten zijn eetbaar en leuk

om gerechten mee te decoreren. De bloemen van het Chinese bieslook geuren zelfs heerlijk zoet.

Deze soorten zijn niet alleen nuttig maar tijdens hun bloei ook zeer mooi om te zien. Vrijwel alle alliums hebben een prachtige bolvormige bloeiwijze in zachtgrijs, paars of wit en kunnen dus ook goed in een gewone sierborder of pot worden toegepast. Ze zijn mooi op kleur te combineren met hun fris- of grijsgroene blad en makkelijk tussen andere planten in te zetten. Let er dan wel op dat ze ondergronds genoeg ruimte krijgen om zich te ontwikkelen. In Kruidentuin 'Allegaardje' hebben we puur voor het mooi een aantal sieruien (*A. aflatanense* 'Purple Sensation') tussen de rozen geplant.

Zo'n veelzijdige groep planten; gezond, lekker en ook nog mooi, ach wat wil je nog meer?

Recept:

Aardappel-preisoep gegarneerd met bieslook.

Voor 4 personen:

Neem een potje kippenbouillon, 2 aardappelen in stukjes gesneden, 2 preien in stukjes gesneden en doe dit in een pan. Laat dit ongeveer 30 minuten zachtjes koken. Verdun het zo nodig met wat water. Breng verder op smaak met wat peper en laat het afkoelen.

Voeg een flinke scheut room toe en pureer de soep indien gewenst met een staafmixer.

De soep kan warm of koud worden geserveerd met een flinke dot zure room en fijn gesneden bieslook.

Anjo Maijvis

Wie is wie ?

Een foto van een voor ons totaal onbekend echtpaar.
Wie herkent dit echtpaar?
We zijn zeer benieuwd naar uw reactie.

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie ?

Op de foto van de eerste landbouwhuishoudcursus in 1934, geplaatst in het decembernummer, zijn geen reacties binnen gekomen.

Mevr. B. Weerdmeester uit Tiel, die de foto beschikbaar stelde, kende nog wel een paar namen. Toevallig hoorde ik dat Mevr. T. Horstman-Stoel nog enkele namen zou weten. Ik heb haar opgebeld en zij wist de meeste namen nog te noemen.

De namen zijn als volgt van links naar rechts:

Mientje Marsman, Gerrigje Jonkman, Bertha van de Wetering, niet bekend, Daatje Wienen, Sina Snel, juffrouw Kuuks, Gerrie Middag, niet bekend, Gerrigje Slotman en Thera van de Vegte.

Vooraan zittend:

links: Jennigje Dijsselhof, rechts: Dientje Kappert.

Met dank aan bovengenoemde dames voor hun inlichtingen.

'Stoom'

Van links naar rechts: Gerrit, Antonia v.d. Beld, Anthonie van der Vechte en Gradus voor hun woning.

'Stoom', een naam en een begrip in Hoonhorst; een bijnaam die de gebroeders Van der Vechte hadden. Naar verhalen van oudere inwoners was deze afkomstig van hun vader die er om bekend stond dat hij er altijd de gang in had, geen rust had, zogezegd altijd onder stoom stond, of zo als sommigen zeiden: stoom in de broek had. Anderen beweren dat het kwam omdat vader Van der Vechte pijp rookte en hoe drukker hij was hoe harder hij rookte, alsof hij onder stoom stond. En nog weer anderen beweerden dat zij hun bijnaam te danken hadden aan het feit dat zij altijd met machines in de weer waren en die stoomden ook wel eens.

De vader, Anthonie van der Vechte, geboren te Hoonhorst op 23-11-1871 overleed te Hoonhorst op 12-3-1963 na een strenge winter. Dat betekende dat de lijkwagen niet aan huis kon komen en hij met paard en wagen vervoerd moest worden naar Hoonhorst. Er

lag ruim 1 meter sneeuw in de Tibbensteeg, het had erg hard gevoren de afgelopen periode en net enkele dagen voor zijn overlijden was de dooi ingevallen.

Hij werkte voor bakker Fakkert als broodbezorger en later bij molenaar Fakkert, beiden in Hoonhorst. Hij was gehuwd met Antonia van der Beld, geboren op 14-3-1873 en overleden te Hoonhorst op 29-2-1948. Beiden liggen begraven op het R.K. kerkhof van Hoonhorst. Het echtpaar woonde op hun boerderij 'De Tibben', een boeren erf in de buurtschap Slendebreek onder Hoonhorst in de gemeente Dalfsen, waar zij ook het boerenbedrijf uitoefenden samen met hun zonen. Hun drie zonen zijn ongehuwd gebleven en in hun geboortehuis blijven wonen.

Het was een familie waar het goed toeven was en waar altijd mensen over de vloer kwamen. Rond Palmvasen kon iedereen palmtakken (buxus) krijgen die nergens zo groeiden als

hier. Op oudejaarsnacht kwamen alle buren langs en soms werd er zelfs binnen vuurwerk afgestoken tot groot genoegen van de bewoners. Er werd dan een glaasje genuttigd, maar niet teveel.

Men had de keus uit een schilletje, anisette of een Citroentje; bier was onbekend.

Voor de jeugd uit Hoonhorst was deze plek natuurlijk een prachtige omgeving: er was altijd wat te doen en zij mochten altijd helpen, ook met de machines. Het was o.a. Geert Veneboer die zijn jeugd grotendeels daar heeft doorgebracht en er veel werk heeft verzet. Of dat altijd verantwoord was, mag men zich afvragen, maar er zijn nooit ernstige ongelukken gebeurd.

Na het overlijden van moeder Antonia waren de werkzaamheden in en rond hun huis verdeeld, maar toch ook weer niet al te precies. Ieder had zo zijn eigen werk: 'Oaln Stoompie', zoals de vader genoemd werd, kookte op een fornuis dat zomer en winter brandde en floot op een fluitje als het eten klaar was. Hij floot ook 's morgens voor de thee. Koffie leerden zij pas veel later kennen; de koffiepote stond van 's morgens tot 's avonds te pruttelen. Melk dronken zij veel, maar van gekookte melk hadden zij nog nooit gehoord.

Zondags kookte Gerrit, maar dan wel voor de maandag er bij. Van dat koken moet men zich niet te veel voorstellen; het was doorgaans zeer eenvoudige kost. Dat Gerrit zondags kookte, kwam omdat zijn vader collectant in de kerk was en tijdens de vroegmis en de late mis collecteerde. Vaak deed hij dat alleen. Dat betekende dat hij tweemaal met de schaal en eenmaal met de 'buul' rond ging. Het was 'anpoten', zoals hij steeds vertelde en hij hoopte dat de pastoor niet zo'n haast zou maken zodat hij zijn rondes af kon maken. Vaak lag hij tijdens de consecratie op de knieën in het middenpad omdat hij nog niet klaar was. Tussen de diensten door ging hij naar de familie Stigt om daar zijn meegebrachte boterham op te eten. Op zijn oude damesfiets reed hij ook naar het lof.

Gerrit ging naar de vroegmis, netjes gekleed met stropdas, en ging daarna eten koken. Thuis liep hij er heel wat minder netjes bij.

Gradus ging in zijn zogenaamde waterdicht vestje, tot boven aan toe dicht geknoopt, naar de late mis en naar het lof. Gradus was het heertje: hij liep er duidelijk altijd netter bij dan zijn broer.

Gerrit was de veehandelaar: hij verhandelde hun eigen vee op de veemarkt in Zwolle, waar hij dan ook steevast elke vrijdag te vinden was. Ook verkocht hij meestal het vee van Anna Mol, een alleenstaande vrouw uit de buurt. Gradus had zijn hond, zorgde voor de machinerieën en voerde zijn ideeën technisch uit. Zij waren het die als een van de eersten in de wijde omgeving zich een tractor hadden aangeschaft, een Fordson met ijzeren wielen, waaraan schoepen zaten om niet in het zand vast te komen zitten. Zij hebben bij menigeen in de verre omtrek werkzaamheden verricht. Zandwegen waren na de oorlog nog volop aanwezig in het buitengebied.

Later kwam er een Lanz-Bulldog met rubber banden die, als de motor eenmaal liep, de hele dag aan bleef staan omdat het een hele toer was om hem te starten. Het stuurwiel moest er af om daarmee het grote vliegwiel opzij van de tractor in beweging te krijgen. Met propaan werd de machine voorgegloeid, met een kannetje benzine werd hij tenslotte op gang gebracht om vervolgens de hele dag op petroleum verder te lopen met zijn kenmerkende geluid. Was het een buurjongen die mocht starten dan had die een houtblok nodig om overal bij te kunnen. Als hij eenmaal op gang was, kon die tractor een ongekende kracht tot ontwikkeling brengen.

Zij waren voor hun tijd bijzonder vooruitstrevend; Gradus was technisch zeer bekwaam. Gerrit was meer voor het ruwe werk. Toch hadden zij slechts lagere school, maar hadden zij zich ontwikkeld door zelfstudie en zij beschikten over een flinke dosis doorzettingsvermogen.

Het knetterde en ronkte altijd op hun erf en er was geen machine die onder hun handen stil bleef; zij kregen altijd alles aan de praat. Zelf bedachten zij ook allerlei constructies om hun ideeën ten uitvoer te brengen. Houtzagen, takelen met hun zelf ontworpen lier, dorsen en hakselen waren o.a. werkzaamheden waar zij

met plezier voor langs kwamen. Hakselen gebeurde meestal 's winters; dan stond de hakselmachine binnen en de tractor buiten, terwijl de drijfriem door de deur geleid werd om de kou enigszins buiten te houden. Men kan zeggen dat zij een soort loonbedrijf hadden voordat dat woord ingeburgerd was. Nu was het niet zo dat hun dat veel opbracht; veel geld zijn zij er bij ingeschoten omdat hun administratie net zo'n chaos was als hun huis en erf en er gebruik of misbruik is gemaakt van hun goedheid.

Gradus had zelf een lier ontwikkeld waarmee hij overal takelklussen kon uitvoeren.

Heel veel hooibergen zijn door hen in de wijde omgeving verplaatst.

Ook had hijzelf een gierpomp uitgedacht waarmee hij met een katrol, een kabel en een tractor die op en neer reed d.m.v. een zuiger enorme hoeveelheden in korte tijd kon verpompen.

Geert Veneboer, als jochie, hielp hem daar eens mee. Op een teken van Gradus reed hij met de tractor voor- of achteruit. Geert begreep op een gegeven moment Gradus even niet en reed achteruit terwijl hij stil moest blijven staan. Gradus moest even controleren of de werking nog klopte. Nu dat klopte: hij kreeg de volle lading over zich heen en enkel aan het wit van zijn ogen kon je zien waar Gradus stond.

Electriciteit hadden zij vanaf het begin maar water haalden zij uit de pomp. Gas kregen zij veel later als butagas. Telefoon kregen zij ook veel later. Hadden zij ooit een veearts nodig dan gingen zij vaak midden in de nacht op de fiets naar het dorp. Later gingen zij naar de burens om te bellen toen die al wel telefoon hadden. Een huisarts hadden zij zelden nodig; zij vroegen meestal aan de burens om hulp als hun vader het benauid had.

Vreemd genoeg schaften zij zich wel allerlei 'nieuw-moodse' dingen aan, maar lieten het soms wel een jaar staan voor zij het in gebruik namen.

Buiten de genoemde werkzaamheden handelde Gerrit in alles waar hij maar dacht geld mee te kunnen verdienen. Hij schroomde niet om in de Rotterdamse haven grote partijen

scheepsplanken op te kopen of spoorbielzen in Zwolle om die vervolgens, nadat hij ze had laten afleveren in Hoonhorst, te verzagen en weer door te verkopen. Ook zaagden zij voor de spoorwegen bielzen door waar dan o.a. stootblokken van gemaakt werden.

Dat zagen van bielzen was niet helemaal ongevaarlijk: je kon zomaar grint of een verdwaalde bout tegenkomen. Dan was er een ongekende vonkenregen te zien waarbij de zaag het begaf. Daar werd dan ook rekening mee gehouden: 's morgens ging Gerrit op pad, vaak vergezeld door een of meer buurlingens die mochten helpen, met extra zagen die 's avonds dan weer door Gradus werden geslepen.

Niet dat zij alles verkochten want in de loop van de jaren stapelden de goederen zich op hun erf wel erg hoog op en kon je van alles tegen komen.

Hun vrijheid was hun leven; zij begonnen meestal laat met werken, maar hielden ook altijd laat op. Als anderen ophielden, waren zij nog bezig. Dat was kenmerkend: zij waren met alles te laat. Ook als zij voor anderen werkzaamheden moesten verrichten, waren zij te laat maar altijd voor het eten in de buurt, zodat dat in elk geval verdiend was. Maar zij maakten hun werk altijd af.

Die vrijheid hielden zij in stand, evenals hun bijnaam waar zij trots op waren. Dat ondervond ook een mevrouw uit Hoonhorst die eens in het ziekenhuis de Weezenlanden was en daar Gradus tegenkwam die herstellende was van een gebroken heup. Zij was nog niet zo lang woonachtig in het dorp en vroeg aan Gradus of hij Van der Vechte was, waarop hij antwoordde: 'Det bink wel, maor zeg maor Stoom, zo kent ze mie better op 'n Hoonhorst'. De broers waren erg gezien in Hoonhorst en verrichtten ook werkzaamheden voor het algemeen belang.

Zij hebben heel veel werk verricht bij de afbraak van de oude versleten kerk van Hoonhorst. Het omhalen van de kerktoren, eind september 1964, was voor het hele dorp een belevens. Het was op vrijdag niet gelukt dus werd er zaterdag nog eens geprobeerd de toren van de kerk te trekken. Twee trac-

Gradus op een van zijn trekkers.

toren waren er nodig van de gebroeders Stoom, oude tractoren met een groot vliegwiel die een ongekende kracht konden ontwikkelen. Wel duizend mensen hebben het zien en horen gebeuren, de een met een lach en de ander met een traan bij het onvermijdelijk neerhalen van hun eens zo trotse kerktoren. Hun boerderij was aan het eind van de oorlog door de terugtrekkende Duitse soldaten in brand geschoten. Op 13 april 1945 werd Hoonhorst bevrijd, op 12 april hadden de Duitsers nog veel zinloos vernield, waaronder hun boerderij. De twee broers hebben met gevaar voor eigen leven, terwijl de boerderij in vuur en vlam stond, nog een gedeelte van hun vee kunnen redden door op hun knieën naar binnen te kruipen en de touwen door te snijden waar het vee mee vast stond in de stal zodat veel koeien naar buiten konden komen, weg uit de vuurzee.

De 13e april kwamen de Canadezen voorzichtig vanaf de Marshoek richting Koelmansstraat in de buurtschap Lenthe en werden

daar door de bewoners verwelkomd. Die konden ook vertellen dat de Duitsers waren teruggetrokken, terwijl op de achtergrond de boerderij van Van der Vechte nog na smeulde. In de buurtschap Lenthe, waar ook de zusters Lauers (Kris) woonden, had men de vorige nacht ook veel benauwde ogenblikken doorgemaakt. De zussen waren met hun hond naar de burens gevlucht en samen met hen hadden zij hun toevlucht gezocht in een geïmproviseerde schuilkelder die, als men er aan terug denkt, die naam eigenlijk niet mocht hebben. Zij hebben het er met elkaar goed van af gebracht.

Op 14 april 1945 is vervolgens Zwolle bevrijd. De boerderij was dan wel afgebrand maar de schuur was behouden gebleven en heeft nog vele jaren als tijdelijk onderkomen gediend. Van die schuur hadden zij provisorisch een woonhuis gemaakt; de ouders en Gerrit sliepen waar eens de varkens lagen en Gradus sliep achterin de schuur in een opkamertje op de hilde. Een toilet was er toen niet: hun be-

hoeft deden zij achter de palmheg waar menigeen met Palmпасen takken van kreeg. In de jaren 50 is de boerderij weer opgebouwd met een betonnen zoldering, typerend voor die tijd, en werd er ook een toilet aangebracht. Samen met hun vader hebben de broers de draad weer opgepakt.

Voor hun tijd hadden zij een redelijk grote veestapel: 12 koeien molken zij. Alle melk werd in de begintijd met een juk afgevoerd. Later schaften zij zich een melkmachine aan die overigens de eerste tijd werkloos stond.

Kippen liepen ook altijd vrij rondom hun huis evenals katten en ondanks deze laatste dieren stikte het van de ratten en de muizen. Erg precies ging het er niet toe in deze mannenhuishouding en de klompen hoefde je bij het betreden van hun woning dan ook niet uit te doen. Sterker nog, het was zelfs niet verstandig om ze uit te doen. Vloerbedekking was onbekend, de vloer bestond uit een eens rode portlander vloer. Oaln Stoompie ging zo nu en dan eens met een rijsbezem door het huis. Eens per jaar slachtten zij een vette motte. In het voorjaar werd er een varken uitgezocht dat werd vetgemest vanaf april/mei om in het najaar geslacht te worden.

Het hele varken werd gepekeld en werd in stukken aan de zolder gehangen. Bloedworst, balkenbrij en worst werd volop gemaakt en opgeborgen in een ijzeren kast op de deel. Zij bewaarden die worst wel erg lang zodat er soms aanslag op was gekomen, maar dat was geen probleem. Met een mes werd het er af geschraapt en de katten aten dat afval op. Na het overlijden van zijn broer Gerrit, die kookte, was Gradus afhankelijk van anderen; koken kon hij met geen mogelijkheid. Hij heeft dankbaar gebruik gemaakt van de hulp van de burens, de familie Veneboer, en heeft daar bijna 13 jaar, tot zijn overlijden, vrijwel dagelijks gegeten en ook deed de buurvrouw voor hem de was.

Enkele familiegegevens:

Willem van der Vechte, geboren te Hoonhorst op 16-6-1912 en overleden na zijn militaire diensttijd aan geelzucht, te Hoonhorst op 17-5-1937, bijna 25 jaar oud,

De grafsteen van Gerard (Gerrit) en Gradus te Hoonhorst.

Gerrit van der Vechte, geboren te Hoonhorst op 25-11-1904 en overleden te Hoonhorst op 11-11-1980, bijna 76 jaar oud,

Gradus van der Vechte, geboren op 2-2-1908 te Hoonhorst en plotseling overleden te Coevorden op 2-7-1993, 85 jaar oud (hij was onverwacht naar Coevorden vertrokken na herstel van zijn gebroken heup), alle drie zijn zij begraven op het R.K. kerkhof te Hoonhorst met als trotse tekst 'De Stoom' op de grafsteen van Gerrit en Gradus.

Er zijn nog inwoners van Hoonhorst die beweren dat als zij langs de Stoom komen zij nog horen roepen: 'foi foi foi', het kenmerkende stopwoord van Gradus.

Hun boerderij en erf is verkocht aan de voetballer René Eijkelkamp die, na een verbouwing, er is gaan wonen na zijn voetbalcarrière.

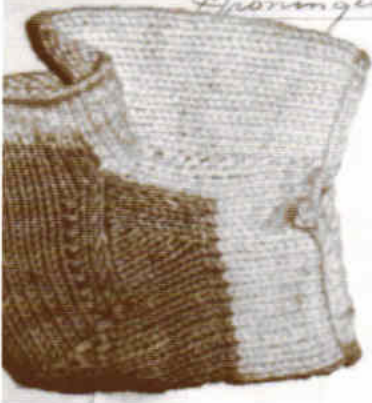
Anton G.M. Heijmerikx

Het verhaal achter de dingen (3)

AKTE VAN BEKWAAMHEID
VOOR
LAGER ONDERWIJS.

DE COMMISSIE VAN EXAMEN, overeenkomstig artikel 210bis
artikel 210ter, onder cB, der Lager-onderwijswet 1920 door den Minist
van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen benoemd, heeft in ha
zitting van den 29de Juli 1931
geëxamineerd Vos.
Baria Feigina
geboren den 26de Februari 1911 te Conhol
en haar ten gevolge van dat examen uitgereikt de AKTE V
BEKWAAMHEID voor huis- en schoolonderwijs in de NUTT
HANDWERKEN VOOR MEISJES.

Promotie, den 29de Juli 19
NAMENS DE COMMIS
Voor B. Feigina
Secret J. J. J. J.

Hoewel mijn schoonmoeder, mevr. M.J. de Groot-Vos, niet gek op handwerken was, moest zij toch de 'Akte van Bekwaamheid Nuttige Handwerken' halen. Het was in 1932 een verplicht onderdeel van haar 'Akte van Bekwaamheid als Onderwijzeres'. Hoe trots ze op haar handwerkakte was, blijkt uit het feit dat ze haar werkstukken allemaal ruim 60 jaar bewaard had in een doos, die te voorschijn kwam na haar overlijden. Alles moest met de hand genaaid worden en wel zo nauwkeurig en fijn, dat je bijna met een vergrootglas moet kijken of het niet op een naaimachine gedaan is. Of ze veel van het geleerde in de praktijk gebracht heeft, betwijfel ik hoewel ze tot haar zestigste voor de klas gestaan heeft. Toch heb ik veel bewondering voor de wilskracht die ze gehad moet hebben om dit diploma te halen. Petje af!

G. de Groot-Bottinga

Toen en nu (5)

Het R.K. Parochiehuis is omstreeks 1934 gebouwd op de plek van de oude R.K. Lagere school.

Als er te veel leerlingen op de Mariaschool zaten, werd de bovenverdieping gebruikt als noodopvang.

Na 1968 waren er met wisselend succes diverse disco's gevestigd.

In 1999 is het gebouw afgebroken.

In 1998 werd er een plan ontwikkeld voor een nieuw te bouwen appartementencomplex, aangepast aan de bouwstijl van de Mariaschool. Het gebouw is op 31 maart 2000 in gebruik genomen. Op de begane grond is o.a. ruimte voor kantoren. De fysiotherapeuten van Heino hebben er hun praktijkruimte. De straatnaam van het complex is: Oosteinde.

J.M. Seine

Aan het verzoek om automatisch te gaan betalen gaven veel leden gehoor. Wij willen hen daarvoor hartelijk bedanken.

Sinds kort heeft de vereniging de beschikking over de burgerlijke stand van de voormalige gemeente Heino op fiche, het betreft de geboorten 1812-1902, huwelijken 1812-1927 en overlijden 1812-1952; tevens over de fiches van de bevolkingsregisters van 1850-1920. Deze fiches heeft de vereniging uit eigen middelen aangeschaft.

De verzamelbanden voor het contactblad 'Omheining' zijn uitverkocht. Met de drukker van de vorige banden is overleg gepleegd en binnenkort kunt u weer verzamelbanden aanschaffen. Alleen de kleur van de banden wijkt af van de vorige banden. Dezelfde kleur was niet meer aanwezig.

Helaas zijn het eerste fotoboek 'Kiek toch es!' en de verjaardagskalender ook uitverkocht. Aan een nieuwe verjaardagskalender wordt gewerkt. Hierover verneemt u te zijner tijd meer.

De heer W.B. van Pijkeren uit Heino verzorgde de ledenavond van 20 november 2002. Hij vertoonde dia's over het Pieterpad, van Pieterburen tot aan de Sint Pietersberg bij Maastricht. Het was een prachtige dialezing waarbij 85 leden aanwezig waren.

Tijdens de kerstwandeling was het weer niet optimaal. Ondanks het slechte weer deden er toch nog 270 wandelaars mee. De koffiepauze werd gehouden op de deel van de boerderij van de heer Strijtveen aan de Raalterweg, waar de Pompedoers optraden met kerstliederen.

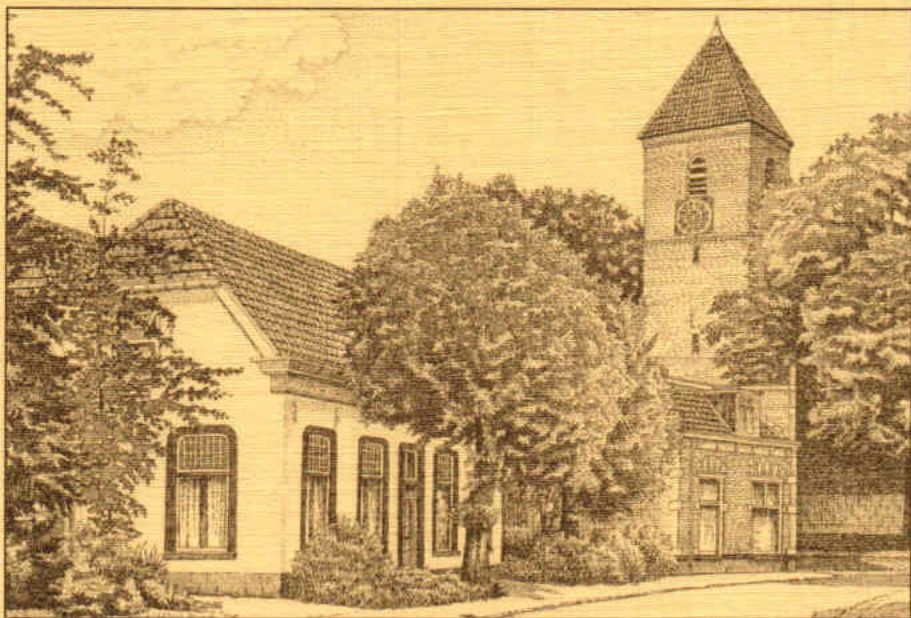
De algemene ledenvergadering wordt gehouden op maandagavond 31 maart. De vergaderstukken treft u bij deze 'Omheining' aan. Bent u van plan een familielid of kennis een cadeau-lidmaatschap van onze vereniging aan te bieden; hiervoor zijn cadeaubonnen aanwezig. Op maandagmorgen zijn wij aanwezig in 'de Maelderije' van 10 tot 12 uur.

Schenken

- Van de familie Boerdijk, Bendijksweg 9, een foto uit 1938 van het 25-jarig jubileum van burgemeester Van Sonsbeeck.
- Van de heer G.W. Bosch, Tulpenboom 4A, een disteltrekker.
- Van mevrouw A. Ekkelenkamp-Jansen, Kloostermanshof 26, foto's, een carbidlantaarn merk Bauer, een kleeerhanger met de naam van Kruisdijk en een kleeerhanger met de naam van Herman Vlierhuis.
- Via mevrouw C. Elshof-Leenaerts, Liederholthuisweg 69, een vlag van het Wit-Gele Kruis.
- Van de familie B.J. Elshof, Wechterholt 15, oude ansichten, bonkaarten etc. uit de tweede wereldoorlog.
- Van mevrouw M. Harmsen-Rientjes, Dorpsstraat 67, bidprentjes.
- Van mevrouw A.J. Kloezeman, Stationsweg 5, een paar kunstschaatsen die onder schoenen moeten worden vastgeschroefd.
- Van de heer G.A.F. Kroes, Vlaminckhorstweg 38, een blokje met 5 stempelkussens en een zolenvormmal.
- Via mevrouw De Leeuw-Klompjan, Canadastraat 32, van mevrouw Doornewaard in Oldebroek, een artikel uit de Toronto Daily Star van 6 mei 1998 over de herdenking van 50 jaar bevrijding in Heino. (Welcome Again Veterans).
- Van de heer G. Polstra, de Haarstraat 23, een beker met een afbeelding van kasteel 't Nijenhuis en twee emblemen van SC Heino.
- Van de heer W. Steenbergen, Van der Capellenweg 10A, een borstpompje en twee worstmolentjes.

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

23e JAARGANG - NUMMER 2 - JUNI 2003

'OMHEINING'

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein 'omheint', in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

E-mail: omheining@planet.nl

Website: omheining.net

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino,

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 15,00 per jaar (elk volgend gezinslid

f 7,50 per jaar); donateurs f 15,00 per jaar

Losse nummers f 3,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers f 4,50

Bestuur

J.M. Seine, Molenweg 2, *voorzitter*,

8141 NS Heino, tel. 391310

J.K. Pruijn-Reinders, *secretaresse*,

Acacia 25, 8141 TL Heino, tel. 391986

H.J. Wessels, *penningmeester*,

De Horst 18, 8141 BA Heino, tel. 393495

G.H.M. ten Berge-Elferink, *Delmterweg 8*,

8141 PJ Heino, tel. 391803

M.J.M. Bisschop, *Grote Bisschop 23*,

8141 WK Heino, tel. 392499

T. de Graaf-Brouwer, *Van Sonsbeeckstraat 18*,

8141 VB Heino, tel. 392007

G.J. Hageman, *Vlaminckhorstweg 28*,

8141 GG Heino, tel. 391332

J.H.M. Meulman-Kortstee, *Dolderstraat 8*,

8141 GK Heino, tel. 392560

G.J. Veltkamp, *Canadastraat 60*,

8141 AE Heino, tel. 391292

Werkgroepen

1. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: J. Peters, *Woolhuisweg 39*,

8141 RX Heino, tel. 391914

2. Folklore

Contactpersonen: T. de Graaf-Brouwer,

Van Sonsbeeckstraat 18, 8141 VB Heino,

tel. 392007 en J.H.M. Meulman-Kortstee,

Dolderstraat 8, 8141 GK Heino, tel. 392560

3. Foto en Video

Contactpersoon: M.J.M. Bisschop,

Grote Bisschop 23, 8141 WK Heino, tel. 392499

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruijn-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino, tel. 391986

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.J.M. Bisschop,

Grote Bisschop 23, 8141 WK Heino, tel. 392499

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.J. Hageman,

Vlaminckhorstweg 28, 8141 GG Heino,

tel. 391332

7. Kruidentuin 'Allegaardje'

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino, tel. 391803

8. Streektaal

Contactpersoon: J.L. Melenhorst,

Woolhuisweg 2c, 8141 RX Heino,

tel. 392712

Tijdschrift 'Omheining'

Redactie-adres:

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

tel. 0572-394562

Redactie

T. de Graaf-Brouwer, *Van Sonsbeeckstraat 18*,

8141 VB Heino, tel. 392007, *eindredactrice*

D. van de Klippe, *Kruzebrink 6*,

8141 WD Heino, tel. 391517

J.L. Melenhorst, *Woolhuisweg 2c*,

8141 RX Heino, tel. 392712

J. Peters, *Woolhuisweg 39*,

8141 RX Heino, tel. 391914

M.H. Stavorus, *De Haarstraat 25*,

8141 EW Heino, tel. 392586

J. Tijhuis, *Goudenregen 36*,

8141 XA, tel. 394224

H.J. Wessels, *De Horst 18*,

8141 BA Heino, tel. 393495

A. van de Wetering, *De Haarstraat 33*,

8141 EW Heino, tel. 392330, *vormgeving*

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Druk: Sonodruk, Heino

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
23e jaargang - nummer 2 - juni 2003

INHOUDSOPGAVE

- blz. 30 Van de redactie
- blz. 31 Sprekende foto's (57) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 32 Heino en zijn geschiedenis (12) - Derk van de Klippe
- blz. 33 Bij het graf van een Duitse soldaat - Ewout van der Horst
- blz. 37 Verjaardagskalender - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 38 Toen en Nu (6) - M.J.M. Bisschop
- blz. 40 Anna Mol - Anton G.M. Heijmerikx
- blz. 42 Met zien beiden buutn - Derk van de Klippe
- blz. 43 Het verhaal achter de dingen (4) - Jannes Seine
- blz. 44 Wie is wie? - Wie was wie? - M.H. Stavorinus
- blz. 46 Openbare basisschool 'De Springplank' 1978-2003 - Het personeel
- blz. 48 Uit de school geklapt (16) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 50 Een testament - Riet Jorna-Hansman
- blz. 51 Van de bestuurstafel
-

Van de redactie

Hoewel wij het ons niet altijd bewust zijn, spelen wij allemaal een, meestal kleine, rol in de geschiedenis van de mensheid. Min of meer gewone mensen spelen dan ook de hoofdrol in deze aflevering.

Jenny Pruijm beschrijft naar aanleiding van een foto de afstamming van Margje Asselina Dijsselhof.

Anton Heijmerickx vertelt over een eenvoudige maar wel wat bijzondere vrouw uit Hoonhorst: Anna Mol. Velen van U hebben haar wel gekend.

Op de R.K. begraafplaats bevindt zich het graf van een Duitse soldaat, maar ligt hij hier wel of niet begraven... Ewout van der Horst heeft het allemaal voor ons beschreven.

De herinnering van Jannes Seine aan zijn vader kunt u lezen in 'Het verhaal achter de dingen'.

Het centrum van Heino is in de loop van 50 jaar sterk veranderd. Kijkt u maar naar de foto's van Toen en Nu.

Deze zomer bestaat het gebouw van de Openbare School 'De Springplank' 25 jaar en dat zal herdacht worden met een feest en een reünie.

Het personeel heeft de geschiedenis van de school beschreven.

Er is dus weer voor elk wat wils. Wij wensen u veel leesplezier.

De kopij voor het septembernummer moet uiterlijk 1 augustus 2003 in ons bezit zijn.

Sprekende foto's (57)

Een foto van Margje Asselina Dijsselhof die is genomen bij het boerderijtje 'De Zee', Centsweg 1 in Heino. Margje werd de 9e maart 1892 te Heino geboren als dochter van Jan Dijsselhof en Hermina Pothof. Haar vader was landbouwer.

Het gezin Dijsselhof telde behalve dochter Margje nog drie kinderen, Rutger, Johanna Hendrika en Asselina.

De overgrootvader van Margje, Egbert Dijsselhof werd te Zwolle gedoopt op 9 april 1769 als zoon van Rutger Diesselhof en Hermina Seinen. Hij trouwde te Dalfsen op 26 mei 1814 op 45-jarige leeftijd met Janna Gerrits van het Ende. Zij was toen weduwe van Hermannus Lindeboom. Op 16-jarige leeftijd was zij met Hermannus Lindeboom getrouwd en had uit haar huwelijk met hem elf kinderen. Ze woonde op de boerderij 'De Disselhof', Langeslag 41 in Laag-Zuthem. Toen Janna met Egbert Dijsselhof trouwde, kwam hij bij haar op deze boerderij wonen.

Uit het tweede huwelijk werden nog zes kinderen geboren. Eén ervan was Rutger Dijsselhof, grootvader van de gefotografeerde Margje. Vanwege zijn huwelijk met Asselina Hulzebosch kwam Rutger in 1845 op het boerderijtje 'De Zee' te wonen aan de Centsweg. Ze kregen acht kinderen, waarvan zoon Jan Dijsselhof op het ouderlijk huis bleef wonen.

Van deze Jan Dijsselhof laten we een familiëfragment volgen.

Jan Dijsselhof

Geboren: Heino 11 september 1852.

Overleden: Heino 29 januari 1918.

Zoon van: Rutger Dijsselhof en Asselina Hulzebosch.

Beroep: landbouwer.

Godsdienst: Ned. Herv.

Adres: Centsweg 1, boerderijtje 'De Zee'.

Huwelijk: Heino 7 juni 1878 met zijn nicht Hermina Pothof, geboren Heino 10 april

Margje Asselina Dijsselhof 1892-1984.

1859, overleden Heino 3 december 1943.
Dochter van Jan Hendrik Pothof en Marringje Rozeboom.

Kinderen:

1. **Rutger**, geboren Heino 13 juni 1878, ongehuwd overleden Zwolle 25 mei 1938, landbouwer en organist van de Ned. Herv. Kerk, woonde Centsweg 1, Heino.
2. **Johanna Hendrika**, geboren Heino 16 augustus 1881, overleden Heino 8 maart 1943, gehuwd Heino 28 april 1910 met Flip Ruitenbergh, landbouwer, geboren Zwollerkerspel 7 april 1878, overleden Heino 8 maart 1963. Het gezin woonde Bredenhorsweg 17, Lierderholthuis.

3. **Margje Asselina**, geboren Heino 9 maart 1892, overleden Heino 4 januari 1984, gehuwd Heino 4 mei 1939 met Jan Dijkslag, geboren Wijhe 30 juni 1892, overleden Heino 4 juni 1974. Zij woonden Centsweg 1, Heino.
4. **Asselina**, geboren Heino 15 augustus 1893, gehuwd Heino 28 juli 1917 met Eit van der Meer, schipper,

geboren Den Ham omstreeks 1890.
Het gezin woonde in Raalte.

J.K. Pruim-Reinders.

Geraadpleegde bronnen:

- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining': burgerlijke stand en bevolkingsregisters van Heino, familie-advertenties.

Heino en zijn geschiedenis (12)

In het verleden, of het nu wat langer of wat korter is geleden maakt niet uit, waren de mensen weinig anders dan tegenwoordig, zoals we meerdere malen hebben gelezen in kranten van weleer of in ons eigen gemeentearchief. Waarschijnlijk was de sociale controle vroeger wel meer werkzaam dan in onze tijd maar waren de leefomstandigheden wel heel anders.

18-04-1842. Bron brievenboek burgemeester Heino.

Aan den Heer Mr. L.J. Rietberg, Lid der Arrondissements Regtbank te Zwolle.

Burgemeester en Assessoren der gemeente Heino, in ervaring gekomen zijnde dat in de Cornelissteeg, loopende langs het buitengoed de Heerenbrink, gelegen in deze gemeente door of namens de heer Mr. L.J. Rietberg, Lid der Arrondissements Regtbank te Zwolle en eigenaar van voorschreven buitengoed, onderscheidene palen zijn ter neder gesteld. Overwegende dat de plaatsing van de palen op dien weg in strijd is met het reglement op den aanleg, het onderhoud en beheer der Wegen in Overijssel.

Nodigen mits dezen genoemde Heer Rietberg uit om de palen in de Cornelissteeg geplaatst, ten spoedigsten, immers binnen heden acht dagen wederom uit te graven en van den weg te nemen en alzo den weg wederom voor een algeheele passage open te stellen.

Noot: Om het uitwijken te voorkomen en de berm wat te sparen werden wel eens palen langs de karresporen geplaatst. Dit niet altijd tot genoeg van de weggebruikers.

De Cornelissteeg is de huidige Heerenbrinksweg.

Derk van de Klippe

Wie helpt?

Gedurende enkele jaren is er een onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de Twentse weg. Het onderzoek nadert nu zijn voltooiing. Wij zoeken hulp van iemand die van alle aantekeningen een goed lopend verhaal kan maken.

Inlichtingen bij de heer R. Meindersma, Linde 15, 8141 ST Heino, tel. 391419.

Bij het graf van een Duitse soldaat

*De familie
Bokelmann
in 1944.*

Heino koestert een bijzondere herinnering aan de Tweede Wereldoorlog: het graf van een Duitse soldaat. Het betonnen kruisje staat onopvallend tussen marmeren zerken in het midden van de katholieke begraafplaats. Een metalen naambordje, door twee ijzerdraadjes op zijn plaats gehouden, vermeldt:

K. BOKELMANN MAJ. 7-4-'45.

Geen voornaam, geen geboortedatum, geen opschrift van geliefden. Alleen een militaire rang. Alles wat rest van een zekere majoor Bokelmann. Hij stierf een maand voor het einde van de Tweede Wereldoorlog, vijf dagen voor de bevrijding van Heino.

"Het verhaal gaat", zegt begraafplaatsbeheerder Jan Neppelenbroek, "dat de man in gevecht tegen de Canadezen bij Wierden gewond raakte en tijdens de tocht per ambulance naar Zwolle hier in Heino is overleden". Vroeger kwam de familie van Bokelmann het graf met enige regelmaat bezoeken. Maar vanaf 1985 mocht het graf geruimd worden. "We zaten er wat mee in de maag", vertelt Neppelenbroek. "Uit piëteit met de gestorvene besloten we niet te ruimen".¹

In 1998 ontving de katholieke kerk een brief van Annelene Rabes, dochter van Bokelmann, gesteld in keurig Nederlands. "Mijn vader Karl Bokelmann, geboren 25.5.1892", begint de brief, "is op 7 april 1945 bij de aftocht van de Duitse troepen in de omgeving van Zwolle als soldaat gevallen. Hij werd op het kerkhof van uw kerk begraven." Uit de brief blijkt dat Bokelmanns vrouw Helene in 1992 is gestorven. Annelene Rabes vraagt of het nog mogelijk is het grafrecht te verlengen, omdat het graf voor de familie grote waarde heeft.² Het grafrecht is daarop voor tien jaar verlengd.³

Rein Meindersma en Gerard Veltkamp uit Heino onderzochten het lot van de Duitse soldaten die in en rondom Heino omgekomen zijn. "Naast Bokelmann lagen er oorspronkelijk nog zeven andere Duitsers op de katholieke begraafplaats. Zij zijn waarschijnlijk in het noodhospitaal in de Maria-school op een steenworp afstand van de begraafplaats aan hun verwondingen bezweken", zegt Meindersma. Een verzetsman uit Wierden bevestigde Meindersma dat Bokelmann waarschijnlijk in die buurt gewond is geraakt. "Hij vertelde

mij dat ze begin april een Duitse ziekenwagen met twee officieren erin, die naar Duitsland wilde rijden, in de richting van Zwolle hebben teruggestuurd. Eén van die officieren moet Bokelmann zijn geweest".⁴

Annelene Rabes, zo blijkt uit de kerkhofadministratie, woont in München. Ze is getrouwd en heeft drie kinderen. "Het graf in Heino is het enige wat me aan mijn vader bindt", zegt ze door de telefoon. "Ik was zes jaar toen de oorlog begon. Mijn vader was vrijgesteld van militaire dienst omdat hij astma had. Toch is hij gegaan. Om het vaderland te verdedigen zoals dat in die tijd heette. Hij was eerst in Frankrijk, daarna in Rusland en toen in Holland." Karl Bokelmann was jurist. Annelene beschrijft hem als een zeer muzikaal man. Heel de oorlog nam hij zijn viool met zich mee. In 1944 kwam Bokelmann voor het laatst thuis, bij de geboorte van zijn vierde kind. Zijn familie bleef tot oktober 1945 in het ongewisse over het lot van Karl. "De motorrijder bij wie mijn vader in het zijspan zat toen hij gewond raakte, vertelde ons dat hij was overleden. Mijn vader was 52 toen hij stierf", zegt Rabes.⁵ Uit toegestuurd naoorlogse documenten van Helene Bokelmann wordt duidelijk dat de dood van haar man een sinistere bijzaak had. In het officiële overlijdensbericht, dat pas veel later bij de nabestaanden aankwam, deelt commandant Wolpert mee dat Bokelmann tijdens een vrijwillige verkenningstocht per motor door granaatsplinters gewond raakte. De verwonding leek niet al te ernstig, maar vlak na aankomst in het lazaret in Heino overleed hij aan inwendige bloedingen.

Volgens commandant Wolpert stierf Bokelmann in trouwe plichtsvervulling "für Führer und Volk".⁶

Kameraden van Bokelmann gaven Helene een heel ander beeld van de dood van haar man. Zij vertelden dat zijn commandant Bokelmann moedwillig de dood injoeg door hem onnodig op een gevaarlijke verkenningstocht te sturen. "Wolpert draagt schuld aan de dood van uw man", schreef een medesoldaat. De commandant zou Bokelmann om zijn vioolspel hebben veracht en in hem geen volwaardige soldaat hebben gezien. Toen Bokel-

mann aan zijn schouder verwond van de missie terugkwam, zei hij nog "nu kan ik nooit meer viool spelen". Twee van zijn kameraden begroeven hem op het kerkhof in Heino.

Enkele tekeningen van zijn kinderen die hem bijzonder dierbaar waren, gingen met hem mee in het graf.⁷

Na de oorlog werden de lijken van gesneuveld Duitse soldaten in Nederland overgebracht naar een speciale militaire begraafplaats in het Limburgse Ysselsteyn. Aanvankelijk was het de bedoeling de gesneuvelden later naar een verzamelkerkhof in Aken over te brengen, maar de geallieerden gaven geen toestemming voor herbegravenis in Duitsland. Ysselsteyn telt tegenwoordig 31.585 graven. "De aanwezigheid van een Duits oorlogsgraf op een particuliere begraafplaats is zeer uitzonderlijk", zegt een woordvoerder van de Nederlandse oorlogsgravenstichting. "Ik weet niet beter dan dat alle Duitsers naar Ysselsteyn zijn overgebracht".⁸

Het gemeentearchief geeft antwoord op de vraag waarom het graf van Bokelmann zich nog steeds in Heino bevindt. Op 16 december 1957 ontving de burgemeester een brief van het Ministerie van Oorlog waarin om toestemming werd gevraagd om binnenkort de stoffelijke resten van de Duitse militairen in Heino te mogen opgraven en naar Ysselsteyn over te brengen.⁹ De burgemeester moet onmiddellijk tot actie zijn overgegaan. Hij benaderde de hem bekende nabestaanden van de Duitse soldaten die in Heino begraven lagen rechtstreeks om hen van de overbrenging op de hoogte te stellen.¹⁰ Andere nabestaanden van gesneuveld Duitsers ontvingen pas bericht van de overbrenging nadat de opgraving al had plaats gevonden.¹¹ Maar van de ouders van een zekere Seeholzer en de vrouw van Bokelmann ontving de burgemeester op tijd het verzoek om hun geliefden in Heino te laten rusten. Op 18 januari 1958 antwoordde de burgemeester de gravendienst van het ministerie geen bezwaren te hebben tegen de opgraving, behalve van Seeholzer en Bokelmann.¹² Het ministerie reageerde hierop dat als de twee militairen in Heino bleven de graven niet meer als oorlogsgraf zouden worden

beschouwd. De uitzondering kon bovendien alleen worden gemaakt als binnen één maand de graven door de familie aangekocht werden en een onderhoudsregeling zou zijn getroffen.¹³ Dit was welhaast een ondoenlijke eis. Het ministerie wilde blijkbaar liever niet dat de graven in Heino bleven. Toen de burgemeester liet weten dat het katholieke kerkbestuur toestemming gaf om Seeholzer en Bokelmann in Heino begraven te laten, greep de gravendienst naar de telefoon met de vraag of de graven al daadwerkelijk in particuliere handen waren overgegaan. De burgemeester antwoordde per brief bevestigend op deze vraag, waarna het ministerie het er bij liet zitten.¹⁴ In feite was op dat moment aan de voorwaarden van het ministerie nog niet voldaan, want Helene Bokelmann sloot pas op 28 juli een koopovereenkomst.¹⁵ Kerkbestuur en gemeente hebben blijkbaar op eigen initiatief de graven voor de familie bewaard. Hun gezamenlijke inspanning verklaren het feit dat in Heino een particulier graf van een Duitse soldaat is blijven bestaan.

Inmiddels waren op 14 februari de stoffelijke overschotten van de zes andere Duitse militairen op de katholieke begraafplaats opgegraven en naar Ysselsteyn overgebracht.¹⁶ Spoedig na deze opgraving kwam er ook toestemming om Seeholzer alsnog naar Ysselsteyn over te brengen. Dat gebeurde op 15 juli 1958. Bij deze opgraving bleek het graf ineens twee stoffelijke overschotten te bevatten, dat van de gezochte Seeholzer en van zijn buurman Spinola. De man die in februari onder de naam Spinola naar Ysselsteyn was gebracht, moest iemand anders zijn. Het graf van Bokelmann bleek bij onderzoek bovendien leeg te zijn. "Het is dus zeer waarschijnlijk dat Bokelmann onder een andere naam naar Ysselsteyn is overgebracht", vermeldt een brief uit Ysselsteyn. "Op het graf op de r.k. begraafplaats te Heino is het grafkruis met het opschrift Bokelmann blijven staan. Indien de identificatie slaagt en dit nog door de familie op prijs wordt gesteld, kan het stoffelijk overschot van Bokelmann hierin t.z.t worden herbegraven".¹⁷

Een pijnlijke conclusie dient zich aan: het graf

Het graf op de R.K. begraafplaats in Heino.

van Bokelmann in Heino dat jarenlang door zijn familie werd bezocht, is leeg. Bokelmann ligt niet in Heino begraven maar in Ysselsteyn. Uit heridentificatie bleek dat Bokelmann inderdaad was verwisseld met genoemde Spinola. Hij is in november 1962 naast de andere gesneuvelden uit Heino in Ysselsteyn begraven.¹⁸ Annelene Rabes reageert geschokt op deze onthulling. "Dat hadden ze absoluut niet mogen doen. Mijn moeder heeft nooit toestemming gegeven voor overplaatsing. Dit maakt mij ontzettend boos." Toch vermoedde de familie Bokelmann al langer dat er iets aan de hand was. Toen Helene Bokelmann in 1958 het graf van haar man bezocht, leek het kruis op een andere plaats te staan. "Wij hebben nooit begrepen waarom", zegt Annelene Rabes.¹⁹ Een plattegrond van het kerkhof uit 1957 bevestigt hun vermoeden. Het graf van Bokelmann staat aangegeven naast dat van een andere Duitser, met daarachter de zes andere soldaten. Bokelmann lag oorspronkelijk op de eerste, maar tegenwoordig op de

tweede rij. Het graf is inderdaad verplaatst.²⁰ Ooggetuigen brengen de oplossing van het raadsel naderbij. De Heinoër Gerard Ohms zag als jongen hoe bij de katholieke begraafplaats in april 1945 Duitse lijken uit een militair voertuig werden gehaald en naar het kerkhof werden gebracht. "Het bloed droop uit de dekens", vertelt Ohms.²¹ Zijn beschrijving komt overeen met de waarneming van Herman Holterman. "Het was op de zondagavond voor de bevrijding", herinnert Holterman zich. "Van afstand zag ik hoe vier of vijf Duitsers in een gezamenlijk graf werden gelegd".²² De getuigenissen kloppen met het feit dat vijf van de zes soldaten van de tweede rij op zondag 8 april zijn gestorven. Zij zijn dus de dag na Bokelmanns dood in een massagraf gedeponeerd. Misschien verklaart dat de vergissing van 1958? Een foto van Bokelmanns graf uit het familiearchief, genomen vlak na de oorlog, brengt de oplossing. Op de achtergrond zijn de kruisjes van het massagraf duidelijk zichtbaar. Het kruisje van Bokelmann staat uitgerekend voor dat van Spinola, de persoon met wie hij is verwisseld.²³ Er rest maar een mogelijkheid. Het kruisje van Bokelmann is indertijd aan het voeteneinde van zijn graf gezet. Hij lag onder of in het massagraf dat een dag later gedolven werd. De persoonsverwisseling van Bokelmann met Spinola is om onduidelijke redenen nooit rechtgezet. Misschien kwam de vergissing het ministerie niet eens zo slecht uit. De gravendienst was toch al niet enthousiast over de soloactie van de burgemeester van Heino om Bokelmann's graf voor de nabestaanden te behouden. De familie is in ieder geval nooit van de verplaatsing op de hoogte gesteld. "Voor mij ligt hij nog altijd in Heino", zegt Annelene Rabes. "Daar zal ik hem gedenken zolang ik kan".²⁴ Het oorlogsgraf in Heino vormt een blijvende herinnering aan bewogen tijden. Een Duits kruis op Nederlandse bodem.

Ewout van der Horst

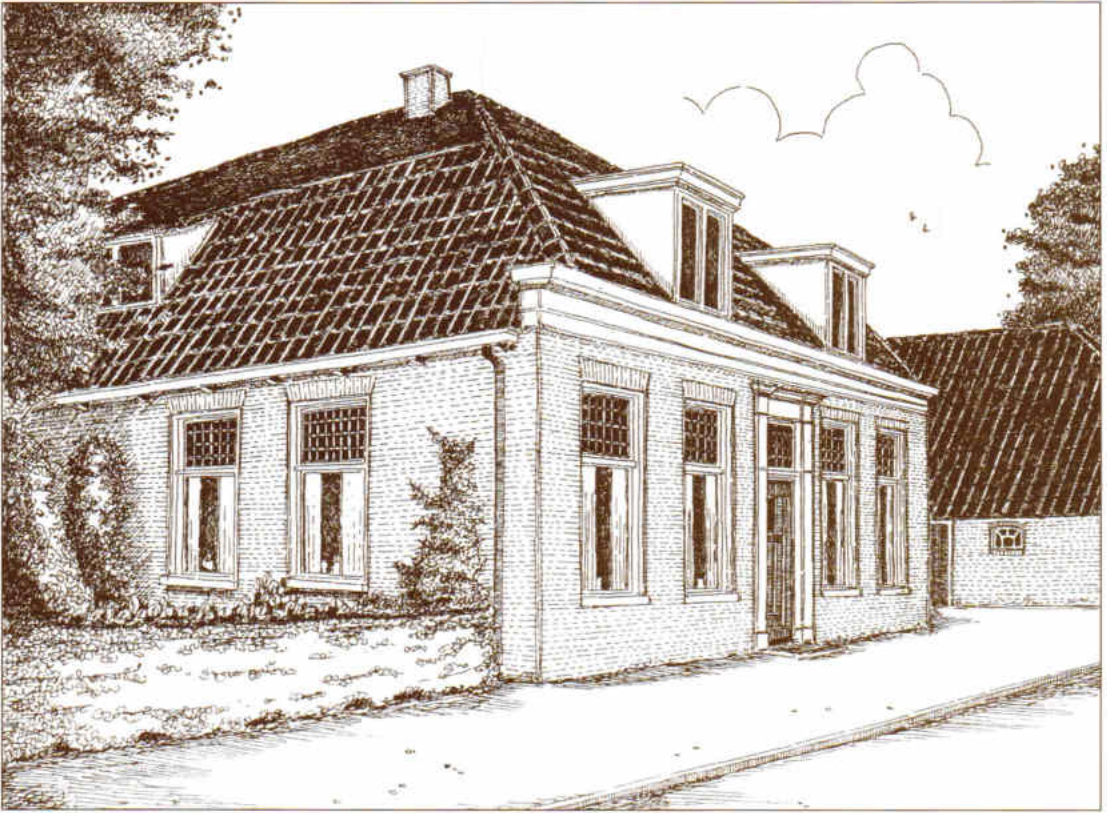
Ewout van der Horst studeerde geschiedenis en journalistiek aan de Rijksuniversiteit Groningen. Dit is een uitgebreide versie van een artikel dat op 4 mei 2002 in het dagblad Trouw verscheen.

Noten

1. Interview Jan Neppelenbroek (april 2002). Interview Gerard Veltkamp (april 2002).
2. Brief van Annelene Rabes aan de pastoor van Heino (16 januari 1998) in: Administratie katholieke begraafplaats Heino.
3. Brief van Jan F. Neppelenbroek aan Annelene Rabes (12 februari 1998) in: Administratie katholieke begraafplaats Heino.
4. Interview met Rein Meindersma (april 2002).
5. Telefonisch interview met Annelene Rabes (april 2002).
6. Brief van Generalmajor und Kommandant der Feldkommandantur 642 Wolpert aan Helene Bokelmann (15 januari 1945) in: Archief familie Bokelmann.
7. Brief van Hermann Beiser aan Helene Bokelmann (23 juni 1946 en 7 oktober 1946) en Persoonlijke aantekeningen van Helene Bokelmann, in: Archief familie Bokelmann.
8. Interview met dhr. Hoefsmid van de Nederlandse oorlogsgravenstichting (april 2002).
9. Brief van het Ministerie van oorlog aan de burgemeester van Heino (16 december 1957) in: Gemeentearchief Heino (GAH).
10. Brief van Wilhelm Seeholzer aan de burgemeester van Heino (22 februari 1958) in: GAH.
11. Brief van de Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge aan het Nederlandse Rode Kruis (15 augustus 1958) naar aanleiding van de Brief van de burgemeester van Heino aan het Ministerie van oorlog (19 juni 1958) over de komst van een familielid van een gesneuvelde Duitse militair die niet op de hoogte was van de verplaatsing naar Ysselsteyn, in: GAH.
12. Brief van de burgemeester van Heino aan het Ministerie van oorlog (18 januari 1958) in: GAH.
13. Brief van het Ministerie van oorlog aan de burgemeester van Heino (31 januari 1958) in: GAH.
14. Brief van de burgemeester van Heino aan het Ministerie van oorlog (15 februari 1958 en 24 maart 1958) in: GAH.
15. Brief van Annelene Rabes aan de pastoor van Heino (16 januari 1998) in: GAH.
16. Brief van de beheerder van het kerkhof voor Duitse gesneuvelden aan het Ministerie van oorlog (9 april 1958) in: GAH.
17. Brief van de beheerder van het kerkhof voor Duitse gesneuvelden aan het Ministerie van oorlog (9 april 1958) in: GAH.
18. Telefonisch interview met medewerker Duits militaire begraafplaats in Ysselsteyn (mei 2002).
19. Telefonisch interview met Annelene Rabes (mei 2002).
20. Kerkhofplattegrond, in: Administratie katholieke begraafplaats Heino.
21. Interview met Gerard Ohms (mei 2002).
22. Interview met Herman Holterman (mei 2002).
23. Foto, in: Archief familie Bokelmann.
24. Telefonisch interview met Annelene Rabes (mei 2002).

Verjaardagskalender

Er komt een nieuwe verjaardagskalender!

Binnenkort zal de kalender verschijnen. Aan de realisatie ervan wordt hard gewerkt. De tekeningen op de kalender zijn van de hand van Paul Journee, voor velen in Heino geen onbekende. Als onderwerp is gekozen voor markante panden in Heino en directe omgeving. Het wordt een prachtig geheel. Zonder enige twijfel zal de kalender zijn waarde blijven behouden, ook na vele jaren van gebruik.

J.K. Pruim-Reinders

Toen en nu (6)

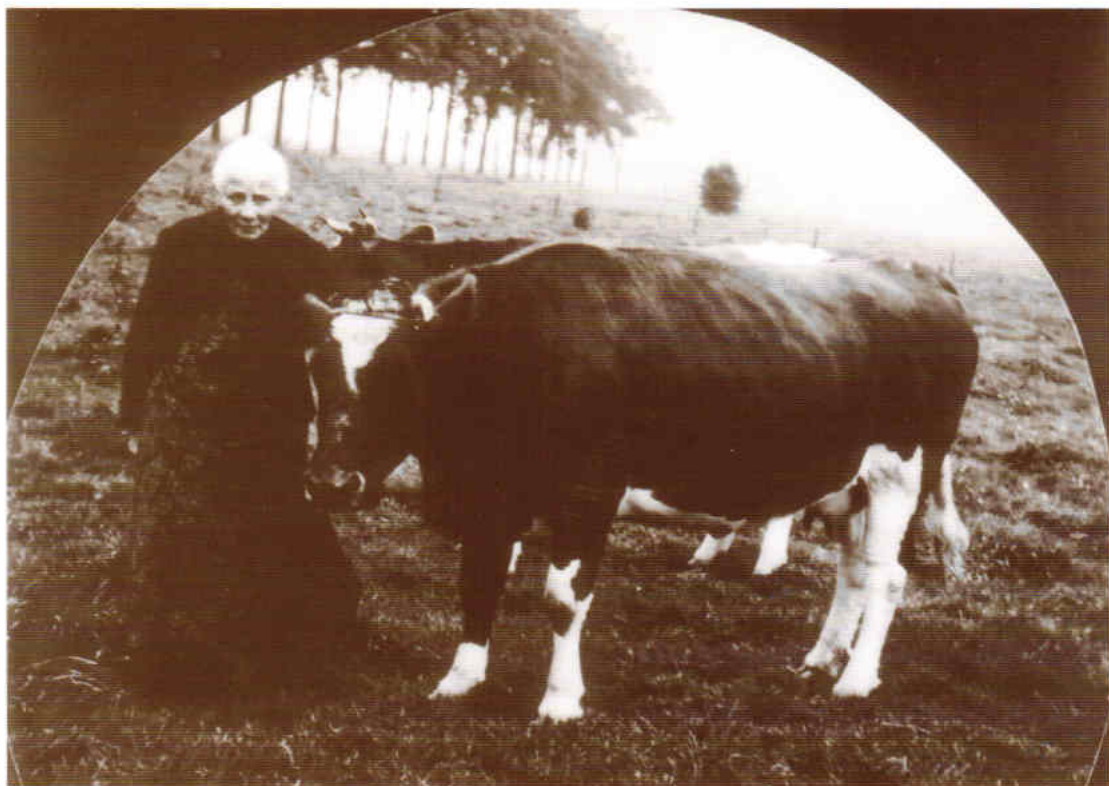
Een foto uit de vijftiger jaren van de vorige eeuw, gezien in de richting van Raalte. Links vooraan is nog een stukje van het hek, dat rondom de N.H. kerk stond, te zien. Daarachter hotel café restaurant van Rijssen, waar de fam. Van de Worp-Van Rijssen tot 1966 de scepter zwaaide. Rechts daarvan de directeurswoning van de Coöp. Raiffeissenbank. Het kantoor van de bank bevond zich in een kamer van het huis. Daarachter nog een stukje van het huis van Annie Kloppenberg. De toren in het midden is van de R.K. kerk. Het grote huis rechts vooraan is de kruidenierswinkel van de fam. De Nekker.

Het dorp ligt op de schop door de realisering van het 2e "Komplan".
Links is de ingang van de N.H. kerk. Er zijn weer kastanjes rond de kerk geplant.
Daarachter het Chinese restaurant.
Rechts daarvan is de achteringang en bevoorradingsruimte van de supermarkt van de fam. Van de Worp, met enkele appartementen er boven.
In het midden bevindt zich de R.K. kerk.
In het pand rechts vooraan is de dependance van het Diergeneeskundig Centrum Midden-Salland gevestigd.

M.J.M. Bisschop

Anna Mol werd geboren te Hoonhorst op 26 mei 1896 als dochter van Johannes Hendrikus Mol en Maria Kamphof. Op 27 mei werd door de vader, in het bijzijn van twee getuigen, aangifte gedaan waarbij zij de namen Johanna Gesina kreeg. De getuigen waren Jannes de Graaf en Klaas Huisman, van beroep schipper, die vermoedelijk met hun schip in de Vecht lagen. Anna is altijd woonachtig geweest in het ouderlijk huis aan de Tibbensteeg onder Hoonhorst.

Zij is overleden te Zwolle in het ziekenhuis 'de Weezenlanden' op 9 maart 1967.

Zij was een eenvoudige vrouw die alleen woonde en weinig hulp vroeg en aanvaardde; zij is uiteindelijk eenzaam gestorven. Zij was niet op de hoogte van wat er in de wereld om haar heen gebeurde: enkel de gebeurtenissen in de directe omgeving waren haar bekend. Zij stelde geen hoge eisen aan haar

leven en was tevreden met haar bestaan. Ze bepaalde haar eigen weg tot het einde toe.

Zij molk jaar in jaar uit 9 koeien, behalve wanneer zij niet in orde was. Dan klopte ze soms al om een uur of vier aan het venster van buurman Veneboer om met hoge stem te verkondigen: 'Mans ik bin nie te passe, kunt de vente melken'. Een van de jongens Veneboer moest dan voor schooltijd naar haar toe om het vee te verzorgen en te melken.

Diezelfde jongens werd ook nog al eens gevraagd om de boodschappen voor haar te halen bij Schrijver. Daar kon men op zondag de fiets overdekt stallen tijdens de kerkdienst: alleen voor vaste klanten! Anna rekende zelf wel af, eens in de week na de H. mis, want dan kreeg je de koffie gratis.

Wanneer haar fruitbomen vrucht begonnen te dragen en er geoogst kon worden, riep zij al van verre naar haar buurjongens: 'Nie doon

jonges, et ze niet op', om vervolgens ook zo weer te vragen 'n briefje met te nem veur de bakker.' Toch was zij in staat haar bedoeninkje te beredden wat onder andere betekende dat zij zelf de grup uitmestte. Alleen bij bijzondere gelegenheden deed zij een beroep op de burens zoals bij het kalveren van de koeien. Die koeien werden gedekt door de stier van Kappert. Kappert bezat land tegenover haar boerderij. Gerrit 'Stoom' verhandelde voor Anna Mol haar vee op de veemarkt in Zwolle. Maar haar vee werd alleen verkocht als de schuur aan alle kanten uitpilde van het jongvee, jongvee dat alleen naar buiten gebracht werd om op de veemarkt verkocht te worden. Als dat vee naar haar mening te weinig opbracht, riep zij met hoge overslaande stem: 'Gerrit nie doon, nie genug, vuls te weinig' en werd het vee vervolgens weer in de veewagen geladen en weer mee naar huis genomen. Daarna werd Westenenk uit Raalte gevraagd opnieuw een poging te wagen. Zij kon maar heel moeilijk afstand van haar vee doen.

Het moet een bijzonder gezicht geweest zijn: een vrachtrijder achter het stuur met ernaast Anna Mol, haar hoed versierd met zilveren pennen met aan de uiteinden zwarte bolletjes, en Gerrit 'Stoom' samen op weg naar de vrijdagse veemarkt in Zwolle. Achter in de veewagen het vee dat nog nooit eerder de buitenlucht gezien of geroken had en door het dollen heen was. Vermoedelijk heeft Anna nimmer een verdere reis gemaakt dan naar de 'wereldstad' Zwolle.

Zij was een bijzondere verschijning in het dorp met haar donkere hoge bolhoed op waar enkele zilveren pennen doorstaken die haar knoet doorboorden om het geheel windvast te houden. Niet heel veel mensen hebben haar naar de kerk zien rijden op haar oude fiets want als iedereen in de kerk zat, moest zij nog van huis gaan. Zij kwam pas binnen als een groot gedeelte van de dienst al achter de rug was. Steevast moest zij op haar vaste plek zitten, op de hoek van de bank en nooit ergens anders. Mocht er iemand anders zitten dan drukte zij net zo lang tot de ander opschoof. In haar jonge jaren was zij zo schoon dat zij niet alleen haar klompen schuurde maar ook

de paaltjes rondom haar tuin. Toen zij ouder werd wilde men maar wat graag opschuiven want zij verwaarloosde zichzelf helaas.

Aan het eind van haar leven bemoeide ze zich alleen nog met datgene wat haar het meest aan haar hart lag: haar katten, haar hond en haar vee. Haar koeien liepen heel lang buiten maar zij poetste en borstelde ze, deed ze koedekken op tegen de kou alsof het haar kinderen waren.

In het ziekenhuis heeft ze de notaris laten komen om haar bezittingen te vermaken aan de kerk van Hoonhorst.

Na haar overlijden deden de wildste geruchten de ronde zodat pastoor Steenkamp op een gegeven moment vanaf de preekstoel de mededeling deed dat, als hij nog even wachtte, er zeker wel f. 100.000 voor de kerk te verwachten was. Iedere week kwamen er volgens de geruchten wel enkele duizenden gulden bij. Maar, vertelde hij, als de kosten er af waren, was de erfenis niet meer dan een paar duizend gulden. Zeer welkom uiteraard, maar niet de bedragen waarover gesproken werd. Anna Mol is begraven op het R.K. kerkhof te Hoonhorst op 14 maart 1967, 70 jaar oud. Haar geboortehuis staat er anno 2003 nog steeds en heeft als herinnering aan haar de naam 'Anna's Hoeve' gekregen.

Anton G.M. Heijmerikx

Met zien beiden buutn

Echt zie heurt bie mekander
Met zien beidn bint ze buutn
't Beste giet nog met die twee saam
As ze kiekt nao en komt van het Zuudn

Nient die is e bleem
Nander is van oons egaon
Jao van den lästen
Is ma een monument bliem staon

Jao echt heur zie heurt bie mekare
Want de mölle stiet met de kop naor de wind
Now low ma zeggn de wind is de moe
En de mölle det is zien kind

Vrogger ek ze zelf nog zien dreien
Dan waan ze ant maaln veur de boer
Met de zeiln reegln ze de gank van de wieke
Ma prompt stun ze stille as der dreign een schoer

Ooit waan ze in Heino met heur drieen
Lindeboom, Hooglugt en Kloosterman
't Was veur de boern een komm en gaon
Vake kwam ze der ok met 't Heinose niejs vandan

Bie de mölle daor was een sociale plekke
En met ut geld kon ze daor ok terechte
Ie kon der wat brengn en ie kon der wat haaln
Jao de goeie mulders det waan gien slechte

Ma de wind die is ter nog net as vrogger
Ma zien maot de mölle die is egaon
Daor is ter nog ma hier en daor iene
Noe as monument in ut land bliem stoan

Hulde an de mölle die maaln ut koorn tot maal
En ok an de wind die um jaagn in 't rond
De wind bleef ma de boern die pakn op
En die der nog bint die hebt ut maal van de Bond.

Derk van de Klippe

Het verhaal achter de dingen (4)

Kussen met Sint Bernhardhond. Ca. 1937.

Mijn vader Klaas Seine en mijn moeder Gerriedina van den Berg trouwden op 14 november 1930. Ze huurden een kruidenierswinkel bij het Ommerkanaal in Dedemsvaart.

In 1936 bleek mijn vader TBC te hebben en werd hij opgenomen in het sanatorium "Zonnegloren" te Soest.

Om de patiënten bezig te houden, werden er allerlei handwerkactiviteiten georganiseerd.

Daar mijn vader een echte hondenliefhebber was, heeft hij, denk ik, dit kussen gemaakt.

De naald, of hoe zo iets ook heten mag, heb ik er nog steeds bij. Het kussen is een van de weinige dingen die ik nog van mijn vader heb.

Toen hij in 1937 weer thuis kwam, was de winkel al verkocht want bij iemand met TBC koop je geen kruidenierswaren.

Hij heeft eerst even bij mijn Oma aan het Ommerkanaal in een speciaal TBC-tentje gelegen. Maar dankzij de inspanning van de dokter en de dominee kregen wij een nieuwe gemeentewoning aan de Oostwijk.

In 1938 is hij helaas overleden.

Jannes Seine

Wie is wie?

Een foto uit de jaren vijftig.

Wie herkent deze mannen en de twee kinderen?

Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

We hopen dat u weer reageert.

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

Helaas is er geen enkele reactie binnen gekomen op de foto van het echtpaar die in het maartnummer geplaatst was.

Van mevrouw Weerdmeester-v.d. Wetering uit Tiel kregen we nog wat aanvullende informatie over de eerste landbouwhuishoudcursus (maartnummer). De cursus werd gegeven in de oude Openbare Lagere school aan de Dorpsstraat, nu in gebruik door garage van Dijk.

De eerste tijd werden de lessen gegeven door Geertje Rakhorst en na haar huwelijk door juf-frouw Kuuks die uit de buurt van Ootmarsum kwam.

Volgens haar zijn de ontbrekende namen van de twee dames; vierde van links Anna Stokvisch en derde van rechts Alberdine Dijk uit Laag-Zuthem. De laatste naam werd later ook nog doorgegeven door mevrouw Ulderink-Stegeman.

Beide dames alsnog hartelijk dank voor uw reactie.

Openbare basisschool 'De Springplank'

1978- 2003

Aangezien het huidige gebouw 25 jaar bestaat, zullen er in de eerste week van het schooljaar 2003/2004 diverse festiviteiten, met als hoogtepunt een reünie, plaatsvinden.

Hoe lang het openbaar onderwijs al een plaats heeft binnen de Heinoze gemeenschap is niet exact aan te geven. Wel weten we dat er al een school stond in de 18e eeuw. In de eeuwen daarna heeft de openbare school op diverse locaties in Heino gestaan. Zo is bekend dat er in 1775 al les werd gegeven in het 'Meisterhuus' in de Haarstraat, tegenwoordig bewoond door de fam. Schottert. Later werd er les gegeven in een apart schooltje tegenover het 'Meisterhuus'. In 1810 werd als uitvloeisel van de eerste schoolwet in 1806 een school gebouwd aan de Canadastraat, nu nr. 52.

In 1875 was dit gebouw al weer te klein en werd er een nieuwe school gebouwd aan de Dorpsstraat, nu opslagruimte van garage van Dijk. In 1950 werd er een nieuwe school gebouwd op de huidige locatie aan de Julianastraat. De school bestond toen uit 1 kleuterklas en 4 lokalen voor het lager onderwijs.

In 1977 werd de Wet op het Basisonderwijs ingevoerd, wat o.a. inhield dat de kleuterschool en de lagere school moesten integreren. Omdat het aantal leerlingen ook nog gegroeid was en het gebouw niet aan de eisen van de nieuwe wet voldeed, werd besloten om op de bestaande locatie een nieuwe basisschool te bouwen. In nauw overleg met het hoofd van de school Henk van der Veen en hoofd kleuterleidster Willy Kruitbosch werden de plannen uitgewerkt.

De eerste steen werd gelegd door burgemeester Berger en twee leerlingen t.w. Dennis Beumer en Gerrit Toerse.

De nieuwe school, die door architectenbureau Groen was ontworpen, werd officieel op 21 juni 1978 geopend.

Het schoolfeest volgde een dag later op 22 juni 1978. Er werd een huwelijksfeest georganiseerd waarbij symbolisch het huwelijk werd voltrokken tussen de kleuterschool en de lagere school, die vanaf dat moment als basisschool 'De Springplank' door het leven zou gaan. De kinderen stonden deze dag natuurlijk centraal: de Burgemeester van de Burgerlijke stand, Roy Moezelaar, voltrok het huwelijk tussen de oudste leerling van de school, Gerco Brouwer, en de jongste kleuter Gerie van der Bend. Na deze huwelijksvoltrekking was er de hele dag groot feest met diverse spelletjes en een heus huwelijksmaal. Nu het gebouw aan de eisen van de nieuwe wet voldeed, moest er ook qua onderwijs worden ingespeeld op de nieuwste ontwikkelingen. Leerkrachten volgden cursussen, gingen bij elkaar in de klas kijken om zodoende een doorgaande lijn in het onderwijs te bewerkstelligen. Ook de zorg voor de individuele leerling moest verbeterd worden: er kwamen dossiers en behandelingsplannen. Er kwamen een remedial teacher (rt) en een intern begeleider (ib) om dit proces te begeleiden. Om kinderen een prettige leef- en werkomgeving te bezorgen werd na enkele jaren het gebouw weer aangepast: de vloerbedekking werd vervangen, in de kleutergroepen kwamen mooie huisjes te staan waarin en waarop de kinderen naar hartelust kunnen spelen en in groep 2 werd door ouders zelfs een heus kasteel gebouwd.

Nu de school er door gebruik van veel primaire kleuren fleurig uit was komen te zien, leek alles perfect te zijn, maar een nieuw fenomeen deed zijn intrede: de computer. Aanvankelijk werd er gestart met 2 MSX computers, maar als je de huidige situatie bekijkt is er heel wat veranderd. Er zijn inmiddels meer dan 30 moderne computers in gebruik en is er een netwerk gebouwd.

Zelfs de kleuters gaan met de computers om

Het huwelijk tussen de lagere- en de kleuterschool is zojuist voltrokken.

alsof het de normaalste zaak van de wereld is. Recentelijk kreeg 'De Springplank' weer te maken met enkele aanpassingen. Het aantal lokalen moest worden uitgebreid met een noodlokaal. Ook rond de school vonden enkele veranderingen plaats. Zo moest een aantal speeltoestellen vervangen worden omdat deze niet meer aan de wettelijke eisen voldeden. Ook werd er door ouders een heus basketbalveld achter de school aangelegd. In de loop van de jaren is natuurlijk ook het leerkrachtenbestand gewijzigd: waren er eerst rond 6 leerkrachten, op dit moment zijn dit er 16, waaronder deeltijdwerkers. Het team bestaat uit een mix van ervaren en jonge leerkrachten. Zelfs 2 oud-leerlingen zijn inmiddels collega's van hun ex-meesters en juffen.

Om al deze gebeurtenissen nog eens de revue te laten passeren, zal er in augustus een reünie plaats vinden voor leerlingen die gedurende deze 25 jaar het 'nieuwe' gebouw

bezochten. Voor de huidige schooljeugd van de Springplank zal er in de eerste schoolweek van alles worden georganiseerd en ook aan de ouders van oud-leerlingen wordt gedacht. Al met al hopen we op een geslaagde feestweek.

Het personeel van 'De Springplank'

www.omheining.net

Via deze website kunt u kennis maken met de activiteiten van onze werkgroepen.

Uit de school geklapt (16)

Van de Mariaschool zijn in het archief van de vereniging drie foto's uit het schooljaar 1929 aanwezig. In totaal zijn waarschijnlijk zes foto's gemaakt, daarvan zijn de nummers I, II, en V niet aanwezig. In het contactblad 'Omheining' van maart 2003 werd foto III afgebeeld. Nu laten wij foto IV en VI volgen.

Foto IV

Vanaf boven van links naar rechts:

Achterste rij:

bovenaan Antoon Kortstee en een meisje Luttenberg, vervolgens in wit overhemd met stropdas Gerard Kiekebosch en Jan Lugtenberg, dan Willem Mulder en Jan Kok, beide in het zwart.

In de rij daarvoor:

juffrouw Jo de Visser, meester Maas, staande voor meester Maas meisje Kiekebosch, met geruite jurk Bertha

Kiekebosch, Tonnie Lugtenberg, Antoon Nijboer, met bretels en stropdas Gerard Nijboer, Hein Lammers, meisje Lammers, Grada Mensink.

Middelste rij:

Jan Maas, Annie Maas, Truus Maas, Johan Kiekebosch, Bernard Nijboer, Bernard Neplenbroek, Riek Neplenbroek, achter haar een jongen Neplenbroek, jongen Lammers, Riek Lammers, Willem Mensink, voor hen Riek Lammers, Gerard Koenjer, voor hem Hein Koenjer en Mina Koenjer, juffrouw Kuster.

Voorste rij:

Herman Koenjer, Hein Koenjer, Mina Kiekebosch, Mina Lugtenberg, voor haar met een lei Antoon Lugtenberg, Herman Lugtenberg, Annie Lugtenberg, Dina Nijboer, twee jongens Koenjer.

Foto VI

Vanaf boven van links naar rechts:

Achterste rij bovenaan:

Riek Vrolijkjen, Mina Israël, Marie Wijtten, Tonnie Vlierhuis, Anna Westerbeeck, Willem Westerbeeck, voor hem Toos Westerbeeck, Hein Zunnabeld, voor hem Marietje Zunnabeld, juffrouw de Visser en juffrouw Jo de Visser.

In de rij daarvoor:

meester Maas, Marietje Semelink, Theo Vlierhuis, jongen Sloomman, Riek Smalbroek, Mina Smalbroek en Grada Solen.

In de rij daarvoor:

Anna Strijtveen, Annie van Sonsbeeck, daarvoor Tonia Strijtveen, twee meisjes Kiekebosch?, Bernard Grote Schaarsberg, Hein Grote Schaarsberg, Henk Hekman, Dina Solen, Gerda Zunnabeld en Jo Zunnabeld.

Voorste rij:

Bertha Oosterlaar, Mina Oosterlaar, Hein Heuven, Corrie Heuven, Annie Heuven,

Marie Heuven, Marie Grote Schaarsberg, Tonia Grote Schaarsberg en Johan Hansman.

De voornamen van de schoolkinderen zijn niet allemaal bekend. Mocht u ons hiermee kunnen helpen, dan horen wij dat graag van u. Wanneer u ons kunt helpen aan de ontbrekende foto's van de groepen I, II en V, laat het ons dan weten. De mogelijkheid bestaat om foto van foto te maken, zodat u uw eigen foto kunt houden. Een reactie wordt zeer op prijs gesteld.

Werkgroep documentatie.

Manna Stavorus, de Haarstraat 25,
8141 EW Heino, telefoon 0572-392586.
Jennie Pruijn, Acacia 25, 8141 TL Heino,
telefoon 0572-391986.

Een testament

Iedereen komt op een zeker moment in het leven tot beslissingen, die men officieel wil laten vastleggen. Dat kan zijn bij koop of verkoop van onroerend goed, huwelijksvoorwaarden, testamenten, etc. En hiervoor gaat men dan naar een notaris.

In Overijssel is in 1811 het notariaat ingevoerd. In de periode daarvoor moest men voor deze handelingen naar het plaatselijk gerecht. Op het platteland was dat de schout, in plaatsen met stadsrecht was dat het stadsgericht. Daar kon men dan terecht voor het registreren en afgeven van akten.

In de regestenlijst van het huis Almelo vonden wij een testament van Seyger van Rechteren uit het jaar 1552. In die periode was Jacob Johansz. (Jacob Jansen), genoemd in deze akte, schout van Heino. En nu, 451 jaar later, lezen wij de wilsbeschikking van Seyger van Rechteren:

Regest 1025 1552 juli 8 (Swolle)

Jacob Johansz. (van Raelte), schout van Heino, gericht houdende te Swolle, waartoe hem door Hermen Muylert, schout van Swolle, de grond was vergund, verklaart, ten overstaan van Albertus Jonge, keizerlijk notaris en secretaris der stad Swolle, dat Seyger van Rechteren hem ter registratie heeft overhandigd zijn testament, ondertekend door hemzelf, door Ludolphus Vollenhoe, prior van Windesem en door genoemde schout van Heino, waarin hij bepaalt dat hij na zijn dood begraven wil worden te Heino bij zijn moeder, met een maandstonde (zielemis) waartoe hij zijn zwartfluwelen tabbert tot een koorkap vermaakt en dat hij daarnaast de volgende goederen vermaakt:

- zijn zwartdamasten tabbert aan het dorp Beke in Brabant, waar de ouders van zijn vrouw begraven liggen,
- 25 guldens aan het klooster Windesem,
- al zijn roerende goederen, een vordering die hij heeft op juffer Van Middell, ter delging van zijn schulden en tot

huwelijksgift de erven Monnickhuys en Nijestadt, waarop nu Berent Wolbers woont, in het kerspel Heyno, aan zijn vrouw,

- 12 guldens aan zijn knecht Gerryt,
- de armen, zolang zijn vrouw leeft, twee mudden roggen per jaar,
- zijn gouden ring met een grote rode steen aan zijn broer Hendrick,
- de gouden draad die tweemaal om de vinger gaat aan zijn broer Johan,
- de ring met mosselschelpen aan zijn zuster Van Langen (Elisabeth),
- de ring met de rode robijn aan zijn zuster Anna van der Honnep, die hij zelf van zijn moeder had gekregen,
- een dubbele dukaat aan de pastoor (van Heyno) en respectievelijk drie, twee en één mudden rogge aan de molenaar, schout en koster te Heyno.

Keurnoten: Lubbert Splinter en Lubbert Postelman, terwijl de testateur aan Tymen de Goyer, burgemeester van Swolle, verzoekt voor hem te zegelen.

Getuigen: Lubbertus Splinter en Johannes Barbitonsor, inwoner van Deventer

Tot zover zijn testament.

Van 1534 tot 1549 was ene Egbert van Rechteren schout van Heino.

De van Rechterens hadden veel bezittingen in Salland, ook in Heino. Volgens het Schattingsregister van Salland van 1520 vinden wij naast diverse erven en landerijen o.a. 'Het Rozendael' en de Havezate 'De Bredenhorst'.

Riet Jorna-Hansman

Bronnen:

- Historisch Centrum Overijssel: Regestenlijst Huis Almelo 1154-1578 deel 1.
- Jan ten Hove: Overijsselaars gezocht.
- J. Bieleman: Heino een geschiedenis van mens en plaats, bidz. 29.
- A.J. Mensema, Schattingsregister van Salland van 1520.

Van de bestuurstafel

Er zijn weer verzamelbanden voor het contactblad 'Omheining' te koop. De donkergele kleur is enigszins afwijkend van de vorige banden. De prijs bedraagt € 15,00.

Er kwam een nieuwe informatiebrochure over de vereniging gereed. Nieuw ingekomen inwoners en andere belangstellenden kunnen weer kennis nemen van de wetenswaardigheden van de vereniging. Ook kan daarvoor onze website www.omheining.net geraadpleegd worden.

Aan de paaswandeling deden 315 wandelaars mee. Hoewel de weersberichten geen al te warm weer voorspelden, was het desondanks prachtig warm zomerweer.

Na de start bij de familie Valk werd de koffiepauze gehouden bij de familie Ten Broeke aan de Hoge Bosweg, waar het zowel binnen als buiten gezellig druk was.

De ledenavonden in het najaar vinden plaats op woensdag 24 september en woensdag 12 november.

Op 24 september komt de heer W. Winterman uit Raalte vertellen over archeologische vondsten in de regio en op 12 november komt mevrouw De Groot uit Delfzijl.

Zij vertelt over de onderkleding van vrouwen van vroeger tot heden.

Bent u van plan een familielid of kennis een cadeau-lidmaatschap van onze vereniging aan te bieden, dan zijn hiervoor cadeaubonnen aanwezig.

Hulp gevraagd

Onze vereniging bezit een grote hoeveelheid dia's. Deze dia's zijn allemaal nagekeken op bruikbaarheid. De heer A. van de Wetering is bezig ze te scannen op de computer. Omdat het er zo veel zijn, zoekt hij een enthousiaste vrijwilliger om hem behulpzaam te zijn.

Inlichtingen bij A. van de Wetering, De Haarstraat 33, 8141 EW Heino, tel. 392330.

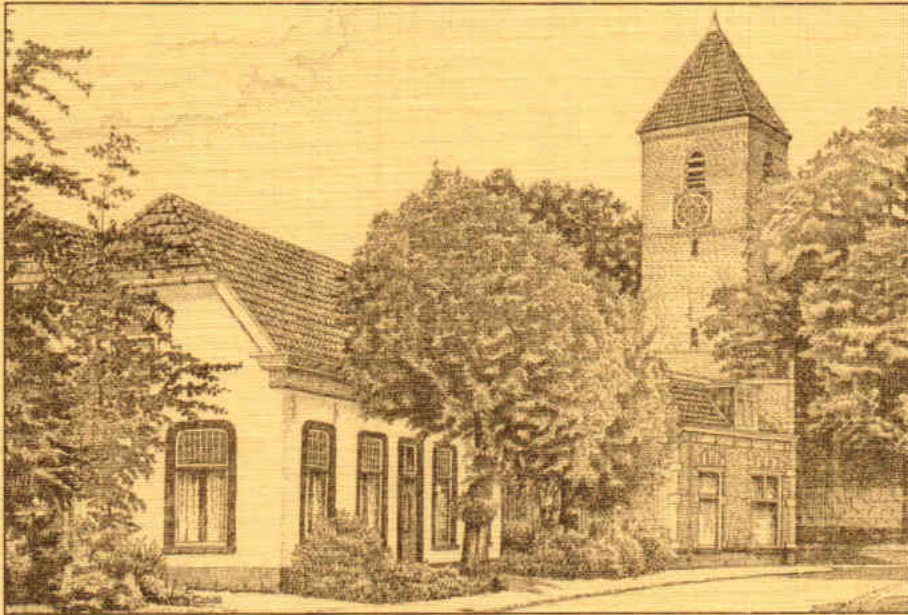
Schenkingen

- Van mevrouw G. Beldsnijder-Huisman, Stationsweg 21, een doos met boeken, kranten etc. van wijlen de heer G. Vorrink.
- Van de heer J.W.J. Blom, Woolthuisweg 5, een bascule.
- Van mevrouw J. Bosch-Veltkamp, Tulpenboom 4A, materiaal voor het plooiën van mutsen en een doos met originele kant.
- Van de heer G. Buitenkamp, Schoolstraat 1, een herdenkingstegel van het 422e Bat. Inf. 6-8RI.
- Van de heer A.J. Heuven, Hogebroeksweg 33, twee tondeuses.
- Van de heer J.A. Horstman, Veltkamplaan 17, een kruik, een tabakspot, een handnaaimachine, een fotoestel, een leesplankje aap-nootmies, een schort en vijf hoeden.
- Van de heer H.W.M. Lankhorst, Heinozeweg 12, Dalfsen, een mapje met foto's van het landgoed Den Alerdinck.
- Van mevrouw G.H.A. Legebeke, Brinkweg 38, krantenknipsels van de reünie van de ex gegijzelden in 1986.
- Van de heer B.J. Lindeboom, Paalweg 11A, vier sigarendozen, drie sigarendoosjes, vijf sigarenpijpjes, een sigarenknipper, een tondeuse en een verzameling foto's.
- Van de heer J.H.M. Logtenberg, Zuthemerweg 3, een boekenpers, een tapijtschaar, een hooivork, een trekzaag, een handzeis, twee zeisbomen, een pikstrik en twee stalramen.
- Van mevrouw F. Maatman, Paalweg 10, een rouwkaart van mevrouw Van der Hoek-Mulder en een bidprentje van Zuster Fennis.
- Van de heer R.A. Meijer, Stationsweg 30A, een mangel.
- Van de heer T.J.M. Oortwijn, Paalweg 19, een trechter, twee grendels, een duim, een klink, een paar deurkrukken, een paar deurknoppen en een deurkruk.
- Van de heer H.J.M. Pikkemaat, Marke Elsen 7, Almelo, wekelijkse verslagen van Heino Krause uit de periode 1961-1977 en een boekje met de namen van de leden met hun melkbusnummer.
- Van mevrouw D. Snel-Morrenhof, Delmterweg 3, het programma en tekstboekje van de revue 'Hoe 't was en hoe 't is', opgevoerd 17 mei 1938 te Heino in de feesttent ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Coöp. Landbouwers Aan- en Verkoopveren. en de Coöp. Boerenleenbank te Heino.
- Van de heer G. Snel, Bendijksweg 19, twee oude typemachines.
- Van de heer H.J. Snel, Brinkweg 42, twee pakjes Sunlight zeep.
- Van mevrouw E.M.A. van Spanje-van der Lande, Stationsweg 30B, een oude typemachine.
- Van de heer J. Stomphorst, de Hoge Kampen 10, twee blokken van twee stuks Klokzeep.

Voor al deze schenkingen weer onze hartelijke dank.

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

23e JAARGANG - NUMMER 3 - SEPTEMBER 2003

'OMHEINING'

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein 'omheint', in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

E-mail: omheining@planet.nl

Website: omheining.net

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino,

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden € 15,00 per jaar (elk volgend gezinslid

€ 7,50 per jaar); donateurs € 15,00 per jaar

Losse nummers € 3,50 (max. 24 pagina's)

Themanummers € 4,50

Bestuur

J.M. Seine, Molenweg 2, *voorzitter*,

8141 NS Heino, tel. 391310

J.K. Pruijn-Reinders, *secretaresse*,

Acacia 25, 8141 TL Heino, tel. 391986

H.J. Wessels, *penningmeester*,

De Horst 18, 8141 BA Heino, tel. 393495

G.H.M. ten Berge-Elferink, *Delmterweg 8*,

8141 PJ Heino, tel. 391803

M.J.M. Bisschop, *Grote Bisschop 23*,

8141 WK Heino, tel. 392499

T. de Graaf-Brouwer, *Van Sonsbeeckstraat 18*,

8141 VB Heino, tel. 392007

G.J. Hageman, *Vlaminckhorstweg 28*,

8141 GG Heino, tel. 391332

J.H.M. Meulman-Kortstee, *Dolderstraat 8*,

8141 GK Heino, tel. 392560

G.J. Veltkamp, *Canadastraat 60*,

8141 AE Heino, tel. 391292

Werkgroepen

1. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: J. Peters, *Woolthuisweg 39*,

8141 RX Heino, tel. 391914

2. Folklore

Contactpersonen: T. de Graaf-Brouwer,

Van Sonsbeeckstraat 18, 8141 VB Heino,

tel. 392007 en J.H.M. Meulman-Kortstee,

Dolderstraat 8, 8141 GK Heino, tel. 392560

3. Foto en Video

Contactpersoon: M.J.M. Bisschop,

Grote Bisschop 23, 8141 WK Heino, tel. 392499

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruijn-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino, tel. 391986

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.J.M. Bisschop,

Grote Bisschop 23, 8141 WK Heino, tel. 392499

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.J. Hageman,

Vlaminckhorstweg 28, 8141 GG Heino,

tel. 391332

7. Kruidentuin 'Allegaardje'

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino, tel. 391803

8. Streektaal

Contactpersoon: J.L. Melenhorst,

Woolthuisweg 2c, 8141 RX Heino,

tel. 392712

Tijdschrift 'Omheining'

Redactie-adres:

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

tel. 0572-394562

Redactie

T. de Graaf-Brouwer, *Van Sonsbeeckstraat 18*,

8141 VB Heino, tel. 392007, *eindredactrice*

D. van de Klippe, *Kruzebrink 6*,

8141 WD Heino, tel. 391517

J.L. Melenhorst, *Woolthuisweg 2c*,

8141 RX Heino, tel. 392712

J. Peters, *Woolthuisweg 39*,

8141 RX Heino, tel. 391914

M.H. Stavornus, *De Haarstraat 25*,

8141 EW Heino, tel. 392586

J. Tjhuis, *Goudenregen 36*,

8141 XA, tel. 394224

H.J. Wessels, *De Horst 18*,

8141 BA Heino, tel. 393495

A. van de Wetering, *De Haarstraat 33*,

8141 EW Heino, tel. 392330, *vormgeving*

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Druk: Sonodruk, Heino

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
23e jaargang - nummer 3 - september 2003

INHOUDSOPGAVE

- blz. 54 Van de redactie
- blz. 55 Spreekende foto's (58) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 56 Over erfgenamen, waarrechten en paalbuurrecht - H.J.A. Overkamp
- blz. 58 Toen en Nu (7) - Giel Bisschop
- blz. 60 Van de werkgroep Kruidentuin 'Allegardje' - Arja Albrecht-Broekens
- blz. 61 Heino en zijn geschiedenis (13) - Derk van de Klippe
- blz. 62 Uit de school geklapt (17) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 63 Een wonderbaarlijk natuurverschijnsel in 1755 - T. de Graaf-Brouwer
- blz. 64 De verdwenen kastanjeboom - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 66 Tentoonstelling te Heino - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 69 Het verhaal achter de dingen (5) - Maria
- blz. 70 Wie is wie? - Wie was wie? - M.H. Stavorinus
- blz. 72 Alweer 20 jaar geleden - Henk Wessels
- blz. 76 Van de bestuurstafel
-

Van de redactie

Hoewel we al een prachtig voorjaar hadden, konden we toen nog niet weten dat we alle zomerrecords van de laatste honderd jaar zouden breken. Helaas had het droge weer ook nadelen, zoals grote bosbranden in Zuid-Europa, vooral in Portugal.

Het is nu bijna 250 jaar geleden dat dit land door een nog veel grotere ramp werd getroffen. Wat er precies gebeurde, kunt u in dit blad lezen. Op 12 april 1886 werd bij gebouw Vrede door leden van Amnesty International een kastanjeboom geplant. Gebouw Vrede bestaat niet meer. Mevrouw J.K. Pruim-Reinders heeft uitgezocht wat er met de kastanjeboom is gebeurd.

Er wordt nu veel geklaagd over de regelzucht van de overheid. Maar in de 'goede oude tijd' was er ook al van alles geregeld zoals blijkt uit de bijdrage van de heer H.J.A. Overkamp.

De culinair specialiste van 'Allegaardje', mevrouw A. Albrecht-Broekens, vergast ons op een paar heel bijzondere recepten.

De schenking van een aantal medailles, uitgereikt bij de bijen-, bloemen-, fruit- en groentententoonstelling in 1931 en 1933 wekten de nieuwsgierigheid op van mevrouw J.K. Pruim-Reinders.

Ook onze vaste bijdragen ontbreken niet.

Wij wensen u veel leesplezier.

De kopij voor het decemnummer moet uiterlijk 1 november 2003 in ons bezit zijn.

Sprekende foto's (58)

Frederik Jan Morrenhof en Everdina Bosch.

Een afbeelding van Frederik Jan Morrenhof en zijn echtgenote Everdina Bosch. Frederik Jan Morrenhof werd te Gorssel geboren, waar zijn vader landbouwer was. In 1854 verhuisde de familie Morrenhof naar Laren (Gld). Vervolgens vertrok men op 6 februari 1860 naar Heino, waar men op een boerderij woonde aan de Lemelerveldseweg 42. Het gezin telde acht kinderen, vier meisjes en vier jongens, waarvan Frederik Jan het vierde kind was. Hij trouwde in 1880 met Everdina Bosch en vestigde zich toen op een boerderij aan de Haarweg 20, die was gelegen in de gemeente Dalfsen, niet ver van het ouderlijk huis van zijn vrouw. Uit hun huwelijk werden zeven kinderen geboren. Van dit gezin laten wij een fragment genealogie volgen.

Frederik Jan Morrenhof.

Geboren: Gorssel 23 maart 1851.

Overleden: Dalfsen 25 april 1917.

Zoon van: Harmen Morrenhof en Jenneken Klein Velderman.

Beroep: landbouwer.

Godsdienst: Ned. Herv.

Adres: Dalfsen, Haarweg 20.

Huwelijk: Heino 26 februari 1880 met Ever-

dina Bosch, geboren Heino 31 maart 1854, overleden Dalfsen 28 maart 1918. Dochter van Harmen Bosch en Johanna Kampjes, die woonden aan de Delmterweg 3-5.

Kinderen:

1. **Johanna Hermina**, geboren 1881, overleden Dalfsen 15 april 1914 op 33-jarige leeftijd, zonder beroep.
2. **Jan**, geboren Dalfsen 19 januari 1883, overleden Dalfsen 9 september 1972, landbouwer, wonende Haarweg 23, gehuwd Heino 8 mei 1913 met Wilhelmina Hendrika Slotman, geboren Heino 22 augustus 1887, overleden Dalfsen 28 april 1959, dochter van Derk Slotman en Gerritje Huisman.
3. **Hermina Johanna**, geboren Dalfsen 2 januari 1885, overleden Dalfsen 26 oktober 1916 op 31-jarige leeftijd, zonder beroep.
4. **Jennigje**, geboren Dalfsen 29 december 1886, gehuwd Dalfsen 9 mei 1912 met Kornelis Hietberg, landbouwer op de Velner te Wijhe.
5. **Tonia**, geboren Dalfsen 6 april 1889, overleden Dalfsen 21 maart 1891.
6. **Hendrikje**, geboren Dalfsen 28 mei 1891, gehuwd Dalfsen 5 februari 1914 met Hendrik Weulink uit Raalte.
7. **Antonie**, geboren Dalfsen 19 september 1895, overleden Dalfsen 7 mei 1967, landbouwer, wonende Haarweg 20, gehuwd Dalfsen 20 juni 1918 met Ruthje Lindeboom, geboren Dalfsen 23 oktober 1893, overleden Dalfsen 7 maart 1952, dochter van Evert Lindeboom en Geertje Bonte.

J.K. Pruim-Reinders

Geraadpleegde bronnen:

- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining': burgerlijke stand en bevolkingsregisters van de gemeente Heino, familie-advertenties.
- HCO Zwolle: burgerlijke stand van de gemeente Dalfsen.
- Met dank aan de heer J.W. Morrenhof, Tulpenboom 1, voor zijn hulp.

Over erfgenamen, waarrechten en paalbuurrecht

Bij het lezen van een aantal stukken over grensgeschillen in het oostelijk deel van de voormalige gemeente Heino kwamen een aantal begrippen uit het verleden, tot ongeveer de 19e eeuw, naar voren die nu niet meer zo algemeen bekend zijn.

De eigendomsverhoudingen waren in die tijd anders dan thans het geval is. De grotere boerderijen waren in die tijd eigendom van de z.g. 'Erfgenamen'. Zij werden ook wel goedsheeren en soms landheren genoemd. Echt eigenaar waren zij meestal niet, al gedroegen zij zich wel als zodanig tegenover hun pachters. De meeste erfgenamen hadden die boerderijen in leen van de overheid, de kerken, kloosters of instellingen. Bij overlijden van een erfgenaam erfde de familie de rechten, vandaar de naam erfgenamen.

Alle grond die niet bij een bepaalde boerderij van een erfgenaam hoorde, was eigendom van de marke. Hiertoe behoorde alle grond die niet in cultuur was gebracht, de z.g. woeste grond. Op die grond stonden vaak heel kleine boerderijtjes die van de marke waren. Op deze gemeenschappelijke markegrond mocht iedere boer een door de marke bepaald aantal beesten weiden. Dit waren schapen, koeien, paarden, varkens en ganzen.

Men mocht ook een beperkte hoeveelheid turf steken in het veen.

Verder mocht men hout, plaggen, schadden en heide uit het veld halen.

Het toezicht werd gehouden door de z.g. schutters, nu zou men zeggen veldwachters. Deze mochten bij overtreding het vee schutten, d.w.z. in beslag nemen en in een schutstal opstallen. Als de boete betaald was, kon men het vee weer ophalen.

De boerderijen van de erfgenamen hadden rechten die aan het erf gebonden waren. Dit waren de z.g. 'waarrechten'. Deze 'waren' zijn omstreeks 1300 schriftelijk vastgelegd. Alleen

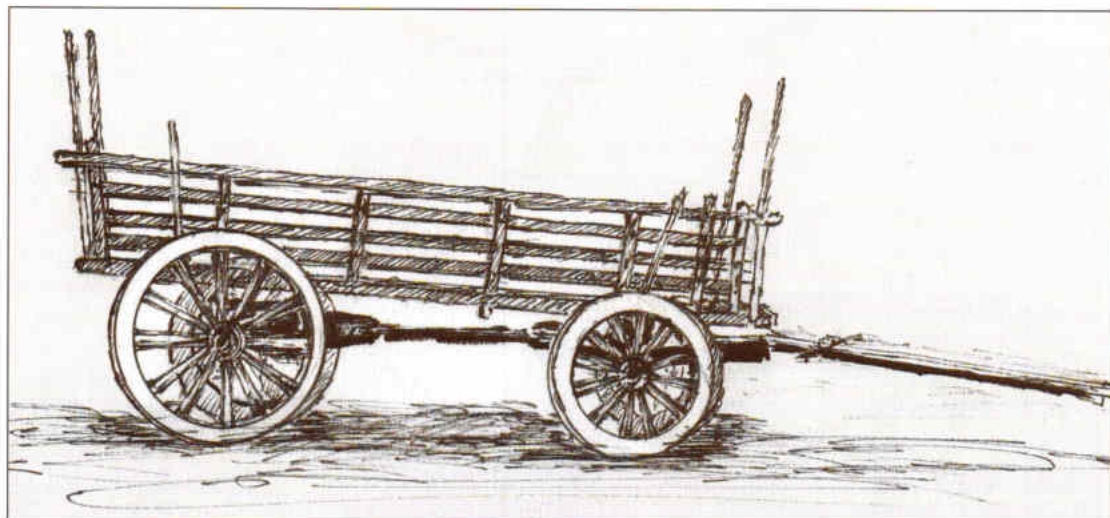
de boerderijen die een waar bezaten werden erven genoemd. De kleine boerderijtjes, die katersteden genoemd werden, waren afhankelijk van de grotere erven.

Iedere marke had over de rechten van de katersteden overigens wel het een en ander geregeld. In de besluitvorming hadden die katers geen inbreng.

Oorspronkelijk waren alle erven 'vol' gewaard. Ieder erf had 1 waar. Aan het eind van de Middeleeuwen waren de meeste erven al gesplitst in 2 erven. Een gesplitst erf had dan een halve waar. Men sprak toen van volle en halve erven.

In later tijden, vooral in de 18e eeuw, kwamen er door splitsing ook steeds meer 1/3, 1/4, 1/6 en zelfs 1/8 gewaarde erven voor. Door de ontginningen van de veldgronden, vooral van de moerasgedeelten, werden de bedrijven zoveel groter dat splitsing mogelijk was. De oppervlakte niet in cultuur gebrachte grond werd echter niet groter maar eerder kleiner. Daarom werd het aantal waren niet vermeerderd; deze bleef gelijk en daarmee ook de hoeveelheid rechten op de woeste grond. Soms lukte het wel eens een waarrecht aan te kopen. Men zou dit kunnen vergelijken met datgene wat thans gebeurt met de productierechten van melk en mest. Het gevolg van die aan- en verkoop was dat er een verschuiving optrad in het terrein waar deze waarrechten uitgeoefend konden worden. Men ging op een andere plek weiden, afplaggen, turfsteken enz. Dit gaf al vroeg aanleiding tot conflicten! Het gebruik van de z.g. woeste (veld)grond was belangrijk.

Voor de bemesting van de akkers was veel mest nodig. Men maakte deze door de mest van schapen, koeien enz. te vermengen met strooisel, plaggen en schadden die men uit het veld haalde. Er waren verschillende soorten plaggen: grasplaggen van de lagere gron-

Plaggenwagen.

den en van de randen van de percelen, heideplaggen van de hogere heidegronden en schadden van de veengronden. Schadden waren plaggen waar geen of zeer weinig zand in voorkwam. Ook werd de heide afgemaaid voor het strooisel en om er bezems en boenders van te maken.

Er waren ook nog rechten die niet schriftelijk waren vastgelegd. Hiertoe behoorde het paalbuurrecht en -plicht. Dit recht is oorspronkelijk ontstaan uit het burenhulpsysteem. Op den duur werd het een gewoonterecht. Dit recht hield in dat men, als men tijdelijk gebrek had aan weidegrond, voor het weiden van vee mocht uitwijken naar die gronden die de burenen in de marke (of in een naburige marke) in gebruik hadden.

Dit was een burenplicht en -recht voor uitsluitend die burenen die tot de eigen burenen, de paalburenen, behoorden. Dit gewoonterecht is vrijwel nooit schriftelijk vastgelegd. In het markeboek van het Raalterwoold (pag. 323) wordt

het een driftwaar en later een uitdriftwaar genoemd (van het erf Duyvelshuis, nu Lemeleveldseweg 42). Een andere keer wordt de verkoop van deze rechten vermeld als een waar van 'Veltkamp' (pag. 249), een voormalig erf aan de huidige Schoolbosweg.

Door al de hiervoor geschetste ontwikkelingen en door voortschrijdende ontginningen tot de 19e eeuw ontstonden er steeds meer spanningen over het gebruik van de markegrond en over de juiste grens van de marke. Hierover in een volgend artikel meer.

H.J.A. Overkamp

Bronnen:

- E.D. Eijken: Repertorium op de Overstichtse en Overijsselse Leenprotocollen 1379-1805, deel 1, hoofdstuk 3 t.m. 6.
- G. Hannink: Markeboek van de marke Raalterwoold, 2 delen, Raalte, 1992.
- J. Bieleman: Heino, een geschiedenis van mens en plaats, pag. 14 en 32 t.m. 38. Zwolle, 1980.

Toen en Nu (7)

Deze foto is waarschijnlijk rond 1960 gemaakt. Hij is genomen vanaf de westkant van het dorp. Links staat de hervormde kerk, omringd door hoge bomen. Rechts is de katholieke kerk te zien. Links voor de hervormde kerk stond de boerderij van Bouma, de eigenaar van het land vooraan. Op deze plek bevindt zich nu de bibliotheek.

Het platte dak rechts is van slagerij Kamphof, nu slagerij Mekers.

De rogge is nog met de hand gebonden met twee 'zelen' (roggehalmen).

Vanuit de van Sonsbeekstraat, hoek van Laarstraat, is de spits van de katholieke kerktoren nog goed zichtbaar.

De toren van de hervormde kerk gaat vrijwel volledig schuil achter de grote bomen in de van Sonsbeekstraat en het appartementengebouw aan de Munnikenhof.

Foto: Giel Bisschop

Van de werkgroep Kruidentuin 'Allegaardje'

Deze keer krijgt u twee recepten voor heerlijke, een tikje bijzondere, herfst pie's. Een pie is een taart met een dekseltje er op. In Engeland zeer geliefd met zowel hartige als zoete vullingen. Probeert u maar.

Peren pie

Deeg: 75 gr. basterd suiker
150 gr. planten margarine
250 gr. gezeefde bloem
snufje zout

Vulling: 75 gr. lichte basterdsuiker
1 eetlepel bloem
mespuntje nootmuscaat
3/4 theelepel kaneel
Geraspte schil van 1/2 citroen
1 eetlepel citroensap
geraspte schil en sap van
1 sinaasappel
1 kilo peren, geschild en in schijfjes
50 gram sultana rozijnen
40 gram gesmolten boter of planten margarine

Bereiding van het deeg:

smelt de margarine in een pan, voeg suiker toe en roer tot het is opgelost. Voeg al roerend de bloem toe tot een soepel deeg. Laat dit minstens 30 minuten rusten in de koelkast.

Vulling: meng suiker, bloem, specerijen en schil.

Verdeel het deeg in 2 delen.

Bekleed een ingevette taartvorm van 20 cm doorsnee met 1 deel deeg. Leg schijfjes peer op de bodem, strooi er wat rozijnen over, specerij mengsel, sap en gesmolten boter. Herhaal dit tot alles op is.

Rol de rest van het deeg uit tot een ronde lap, groot genoeg als 'deksel'. Maak de rand vochtig met water. Leg de lap op de vulling en druk de randen op elkaar met een vork. Snijd het deksel 3 maal in (ong. 3 cm), zodat de stoom kan ontsnappen. Eventueel versieren met deegblaadjes en bestrijken met losgeklopt ei of melk.

Plaats de pie in een voorverwarmde oven van 200 graden en bak hem 30 minuten of langer indien nodig.

Ook erg lekker en apart is de vlierbessen/appel pie

Deeg: zie vorige recept

Vulling: 500 gram moes- of valappels in schijfjes
1,5 deciliter cider of appelsap
4 eetlepels vloeibare honing
175 gram gewassen en geriste vlierbessen

Bereiding:

Doe de appelschijfjes in een kom.

Verwarm cider en honing in een pannetje op een zacht vuurtje tot het aan de kook raakt. Roer het dan door de appels. Vlierbessen er door mengen en laten afkoelen.

2/3 van het deeg uitrollen en er een 5 cm diepe pievorm of een schaal van 18 cm doorsnee mee bekleden. Het fruitmengsel er

in doen met een beetje sap. Deegdeksel er op doen zo als in het vorige recept. 30 minuten bakken bij 200 graden.

De pies worden lauwwarm geserveerd met dikke room of vanille yoghurt.

Bramenijs, als beloning voor ijverige plukkers

Voor 4 personen.

450 gram bramen, goed rijp geplukt en gewassen

100 gram suiker

1,5 deciliter water

Eiwit van 1 ei

De vriezer hoog zetten!

Water en suiker 4 minuten laten koken tot een stroopje. Dit koud laten worden.

Bramen rauw zeven en het sap mengen met de suikerstroop. Het eiwit matig stijf kloppen en goed door het bramenmengsel spatelen. In diepvriesbakje doen en half laten bevriezen, roeren en 1/2 uur laten vriezen. Weer goed roeren en geheel laten bevriezen. Dit gaat al met al ongeveer 3 uur duren.

Het ijs ziet er prachtig uit en kleurt mooi met slagroom, eventueel opgeklopt met een scheutje bramenlikeur. Garneer met een groen blaadje en/of hele bramen.

Dit recept lukt ook prima met frambozen.

Arja Albrecht-Broekens

Heino en zijn geschiedenis (13)

In het verleden, of het nu wat langer of wat korter is geleden maakt niet uit, waren de mensen weinig anders dan tegenwoordig, zoals we meerdere malen hebben gelezen in kranten van weleer of in ons eigen gemeentearchief. Waarschijnlijk was de sociale controle vroeger wel meer werkzaam dan in onze tijd maar waren de leefomstandigheden wel heel anders.

11-06-1846. Bron brievenboek burgemeester Heino.

Aan den Heer Staatsraad voor Overijssel:
Diefstal van een koei;

Diefstal van vee

Ik heb de eer U Ed. Geb. naar aanleiding van artikel 85 van het Reglement op het Bestuur ten plattelande in Overijssel te berigten, dat gisterochtend door den veldwachter dezer gemeente twee personen zijn gearresteerd omtrent welke bij hem het vermoeden rees een koei gestolen te hebben welke zij met zich mee voerden en dat later in de loop van den dag dit vermoeden zich bevestigd heeft uit hoofde de zoon van Jan Bongers landeigenaar onder Zwollerkerspel zich hier vervoegde te kennen gevende den afgelopen nacht eene koei uit de weide ontstolen te zijn; welke na opgaaf van de vereischte kenteeken bleek

dezelfde te zijn als welke de gearresteerde personen met zich voerden.

Ik heb van een en ander proces-verbaal opgemaakt en deze personen onmiddellijk naar Raalte ter verder transport naar den Heer Officier der Arrondissement Rechtbank te Deventer opgezonden.

Noot: Op het stelen van vee stonden nogal strenge straffen.

Het adres van Jan Bongers voornoemd heb ik niet kunnen traceren.

Derk van de Klippe

Uit de school geklapt (17)

In het contactblad 'Omheining' van september 2001 plaatsten wij twee foto's die genomen zijn omstreeks 1910 van de leerlingen en het onderwijzend personeel van de R.K. Maria-school. Fotograaf B. de Jong uit Breda maakte toen vier foto's, waarvan de nummers 1 en 4 in ons bezit zijn. Inmiddels kregen wij via de heer H.J.A. Overkamp, Tulpenboom 36 te Heino foto nummer 2. Op deze foto zouden kinderen van de familie Schotman voorkomen. Alleen wij weten niet wie het zijn. De kinderen die daarvoor in aanmerking komen zijn: Marie, geboren op 27 maart 1897, Johanna op 13 december 1899, Florentius Theodorus op 17 mei 1900 en Bertus op 16 juli 1903. De namen van de andere leerlingen zijn ons evenmin bekend. De onderwijzers zijn Jan Albertus van der Schaaf (zittend), geboren Franeker 20 augustus 1882, hoofd der school in de periode 1909-1921 en Antonius Arnoldus Reichman, geboren Apeldoorn 23

maart 1886, onderwijzer in de periode 1906-1913. De onderwijzeressen zijn Gerharda Johanna Boerhof (zittend) en Anna Herman-na Christina Veenker, geboren Hoogezand 16 oktober 1880, onderwijzeres in de periode 1903-1921.

Mocht u kinderen herkennen op de foto, dan horen wij dat graag van u. Wanneer u ons kunt helpen aan de ontbrekende foto nummer 3, laat het ons dan weten. De mogelijkheid bestaat om foto van foto te maken, zodat u uw eigen foto kunt houden. Een reactie wordt zeer op prijs gesteld.

Werkgroep documentatie.

Manna Stavorus, de Haarstraat 25,
8141 EW Heino, telefoon 0572-392586.
Jennie Pruijm, Acacia 25, 8141 TL Heino,
telefoon 0572-391986.

Een wonderbaarlijk natuurverschijnsel in 1755

Lissabon verandert na de aardbeving in een ravage. Illustratie Provinsjale Bibliotheek fan Fryslân.

Voor de tijd van het jaar was het mooi, helder en aangenaam weer op zaterdag 1 november 1755. Het was zelfs vrijwel windstil. Groot was dan ook de consternatie 'toen hier eensklaps op den voor den middag eene algemeene en vrij hevige beweging in het water van sloten, grachten, kanalen, meren enz. werd waargenomen, ten gevolge waarvan de eenden en andere watervogels op het drooge vloten, en het water met geweld tegen de wallen sloeg'. Aan de kust werd zelfs een vloedgolf waargenomen, het hevigst in Hoorn, dat toen nog aan de Zuiderzee lag. Niemand wist wat er aan de hand was. Was het de straf van God... Was het einde der dagen misschien nabij... Pas een maand later verschenen de eerste berichten over een grote aardbeving in Portugal in de 'Couranten'. Lissabon was vrijwel helemaal van de aardbodem verdwenen. Alleen het oudste gedeelte, dat op rotsige bodem gebouwd was, bleef gespaard. Een grote brand, die vijf dagen duurde, maakte de verwoesting nog veel erger. 'Hoe 't zy, die fraye, ryke en grote stad is 'er niet meer, hebbende de ysselyke schuddingen der aardbeving met verscheide tusschenpzingen ruim 10 uren lang geduurt, en 't geen van huizen en gebouwen daar door niet ingestort was, is door verschrikkelyke vuurvlammen, die de aarde uit den opgespletene n afgrond uitbraakte, ganschelyk verteert'. Volgens de eerste berichten waren er bijna 100.000 mensen jammerlijk omgekomen.

Later werd dit bijgesteld tot 50.000. Waarschijnlijk waren het er 18.000, samen met de slachtoffers uit Marokko, waar diezelfde dag ook een aardbeving plaats vond. Dit zijn er echter nog wel heel veel. Algerije, Marokko en Portugal liggen op hetzelfde breukvlak van de aarde. De overlevenden, waaronder de koninklijke familie, vluchtten de velden in. Hier haalde men opgelucht adem omdat de straf van God aan Nederland voorbij was gegaan.

'Uit alle deze ten uitersten nare en hertgrievende berigten, en inzonderheid de geene, dewelken 't konigryk Portugal en de hoofdstad Lissabon betreffen, kan men besluiten, dat de waterschudding, die men op den eersten dezer in Holland gevoeld heeft, algemeen zy, en dat de Nederlanden door Gods goedertierenheid slechts een flauw gevoel en dreuning ondervonden hebben van de alleryslykste aardbeving, waar door Lissabon is vernield geworden, en die zig langs de gehele kust van Portugal en Spanjen tot aan Gibraltar heeft doen gevoelen'.

Tot ver in Rusland werd de beving waargenomen.

T. de Graaf-Brouwer

Bron:

- De nieuwe W.P., 1961.
- De nieuwste tijdingen; Leeuwarder Courant 250 jaar, 2002.
- Steenstra, H.W. - Geschiedenis van Friesland, z.j.

De verdwenen kastanjeboom

---

*De kastanjeboom
in april 2003.*

Op 12 april 1986 werd ter gelegenheid van het 750-jarig bestaan van Heino door leden van de Heinose afdeling van Amnesty International een kastanjeboom geplant; mede ter herinnering aan het 25-jarig bestaan van Amnesty International, dat eveneens in 1986 werd gevierd.

De boom werd geplant bij het toenmalige gebouw 'Vrede' aan de Haarstraat.

In het archief van onze vereniging bevindt zich daarover nog een krantenknipsel. Maar waar is de boom gebleven? Bij navraag bij verschil-

lende mensen in het dorp bleek, dat de boom indertijd werd verplaatst naar een andere plek. Tijdens de pompdagen stond de feesttent steeds op de parkeerplaats bij gebouw 'Vrede' en daarbij stond de kastanjeboom in de weg. Wie de boom indertijd heeft verplant is mij niet bekend.

In het krantenartikel uit het Sallands Dagblad van 14 april 1986 staat: 'De Heinose afdeling van Amnesty International heeft zaterdagmorgen op het grasveld bij gebouw Vrede een met ballonnen versierde kastanjeboom ge-

*De versierde boom
gaat de grond in op
het grasveldje bij gebouw
Vrede.*

plant. In aanwezigheid van veel leden, het voltallige gemeentebestuur en diverse raadsleden werden zo op gepaste wijze twee jubilea gevierd. Het opschrift dat bij de boom werd geplaatst, luidt: Heino 750 jaar, Amnesty International 25 jaar, boom geplant op 12 april 1986. De voorzitter van Amnesty Heino, Henny Derksen, lichtte de doelstelling van de organisatie toe en wees op de verschillende plaatselijke activiteiten. Loco-burgemeester H. Neimeijer bedankte de werkgroep voor de boom, die mooi aansluit bij de verdere verfraaiingsplannen. Ook de plaats, nabij gebouw 'Vrede', noemde hij treffend. Hij sprak de hoop uit dat de boom nog langer zal blijven

bestaan dan Amnesty. Dat zou immers betekenen dat hun doelstelling gehaald zou zijn. Maar dat zal altijd wel een mooie wens blijven, vrees ik ..., aldus Neimeijer'.

Gebouw 'Vrede' is inmiddels verdwenen en heeft plaats moeten maken voor een appartementengebouw met winkels. De kastanjeboom heeft het overleefd en staat nu aan de Brinkweg nabij de basisschool 'De Gouden Emmer', helaas anoniem en tussen bomen van diverse pluimage.

J.K. Pruim-Reinders

Tentoonstelling te Heino

Bijen, honing, bloemen en fruit

Een schenking van een aantal medailles, oorspronkelijk afkomstig van de heer Bernard Johan Jorink, melkventer te Heino, wekte onze nieuwsgierigheid. Wat waren het voor medailles, uitgereikt bij de bijen-, bloemen-, fruit- en groentententoonstelling, gehouden te Heino in september 1931 en september 1933.

In het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle werd de Zwolsche Courant geraadpleegd. In de courant van maandag 14 september 1931 stond over deze tentoonstelling het volgende:

'Ook in Heino heeft men het aangedurfd een tentoonstelling te organiseren en wel door de jonge afdeling Heino en Omstreken van de Vereeniging tot bevordering der Bijenteelt in Nederland. Voor dit doel was het gebouw St. Joseph door de vereniging gehuurd. Leek het oorspronkelijk dat dit gebouw groot genoeg zou zijn, later zou blijken dat er veel ruimte te kort kwam. Een schat van bloemen, fruit, enz. werd aangesleept, evenals het wakkere bijenvolk in kisten en korven. Het was hard werken om voor 9 uur Zaterdagmorgen, toen de keuring plaats had, alles voor elkaar te krijgen, zodat de jury, bestaande uit de heeren ir. dr. A. Minderhout uit Wageningen, Joh. A. Joustra uit Amersfoort, W. van Rheden uit Hellendoorn, M. Scheltens uit Zutphen hun moeilijk werk konden vervullen. De opening van de tentoonstelling geschiedde Zaterdagmiddag 3 uur. Hiertoe was uitgenodigd het Eere-comité en verschillende genodigden.

De opening

Het eerst werd het woord gevoerd door den voorzitter der Afd. Heino, den heer Slijkhuis, die allen hartelijk welkom heette, in het bijzonder den Burgemeester A. van Sonsbeeck, en verder de leden van het Eere-comité en verdere genodigden. Spreker memoreerde nog het nut en het doel van deze eerste ten-

Voor- en achterzijde van een medaille.

toonstelling op dit gebied en gaf daarna het woord aan den Burgemeester voor de officiële opening van deze tentoonstelling. De Burgemeester sprak als volgt: Den dag welken wij heden mogen beleven, moeten wij met vette gouden letters vermelden in de geschiedenis van ons Heino, omdat er voor het eerst wordt gehouden een tentoonstelling, nog wel op land- en tuinbouwgebied, de zaken welke den grondslag vormen van ons maatschappelijk leven. Wij kunnen hierin zien, hoe onze Gemeente aan een snelle, gestadige ontwikkeling onderhevig is; we vinden hier-

in wederom het bewijs dat Heino een voorname plaats inneemt in de rij van hare zustergemeenten. Een profetische blik behoeft ons niet te zeggen, de driedaagsche zal slagen. Neen wij hebben het reeds lang kunnen naspeuren en we zien het nu ook om ons heen. Maar laat ons erkennen, dit alles is niet van zelf gekomen. Er is opgestaan een wakker bestuur dat met kennis, durf en doortastendheid alles heeft geregeld en ontzettend veel arbeid heeft moeten verzetten om te bereiken wat bereikt is. Namens heel de Gemeente breng ik aan het geacht bestuur, den besten verdienden dank. Laat ons hopen en verwachten dat deze dagen veel heil mogen brengen aan de streek waarin Heino is gelegen. Ik verklaar de tentoonstelling voor geopend.

Na deze toespraak nam de heer Hoffs, secretaris der vereeniging het woord en bood den Burgemeester het eere-voorzitterschap der vereeniging aan, wat door dezen werd aanvaard. Hierna kreeg nog het woord de heer dr. De Boer, directeur van het Nederlandsche Honing controlestation te Enschede. Spreker noemde het een gelukkig greep, aan deze bijen- en honingtentoonstelling te verbinden een tentoonstelling van fruit en bloemen. Zonder bijen zouden er geen bloemen en vruchten en zonder bloemen zouden er geen bijen kunnen zijn. De bij toch zorgt grootendeels voor de bevruchting van de bloemen, waaruit later de vrucht moet groeien. Voorts wees spreker op de beteekenis der honingcultuur en riep alle aanwezige consumenten op om toch vooral honing te koopen met Rijksmerk en dus van Nederlandsche imkers.

Na deze rede kreeg nog het woord de heer Oltmans uit Raalte, voorzitter van de afd. Raalte van de bijenteelt. Spreker releveerde hoe indertijd de individueele leden uit Heino waren aangesloten bij de Afd. Raalte en daarna in Heino zelf een afdeeling was opgericht. Vervolgens complimenteerde spreker de afd. met deze tentoonstelling.

De tentoonstelling

Hierna werden de verschillende standen bezichtigd. Keurig en in de puntjes zag alles er

uit. Het gebouw was omgetooverd in een lusthof. Een heerlijke bloemengeur stroomde ons reeds bij het binnentreden van de zaal tegemoet. Ontzaglijk veel werk is er besteed aan het opstellen der verschillende stands. Er is een schat van bloemen en een keurcollectie van fruit bij elkaar gebracht, waarop de inzenders trotsch kunnen zijn. Ook de imkers komen prachtig voor den dag. Over het bezoek aan de tentoonstelling is niet te klagen. Zondagavond waren reeds ruim 700 entreebewijzen verkocht en de tentoonstelling duurt tot Maandagmiddag 12 uur. We betwijfelen niet of de vereeniging boekt met deze tentoonstelling een goed succes. Ook de verschillende standhouders zullen niet te klagen hebben naar onze meening, verschillende kaartjes met verkocht zagen we tenminste reeds op de diverse artikelen aangebracht. Ter opluistering was een jazz aanwezig, die de stemming er den geheelen tijd goed heeft in gehouden. Het wakkere bestuur der Afd. Heino, kan met genoegen op deze schitterend geslaagde tentoonstelling terugzien'.

Bekroningen

Hieronder volgen alleen de namen uit Heino en Laag-Zuthem.

J.A. Hoffs, een 3e prijs voor plantenbloemen, twee maal een 3e prijs voor een bloemenmand, een zilveren beker en een 1e prijs voor gladiolenbloemen, een 2e prijs voor bloemenbladplanten, een 2e prijs voor chrysanten. Hij behaalde op één na het hoogst aantal punten en kreeg daarvoor een zilveren lauwerkrans aangeboden door het gemeentebestuur van Heino.

H. Stegeman, Laag-Zuthem, een 1e, 2e, 3e en ereprijs voor bijenvolken in korven.

A. Roebertsen, een 1e prijs en ereprijs voor bijenvolken in kasten.

H. Schiphorst, een 1e prijs voor bijenkorven ledig.

A. Roessink, een 3e prijs voor bijenkorven ledig.

H. Horselenberg, een 2e prijs voor rashoning en een 3e prijs voor slingerhoning.

J.W. Schiphorst, een 3e prijs voor rashoning.

A. Spitsen, een 1e prijs voor rozen.

G. van Dijk, een 2e en ereprijs voor rozen.
Hofmeijer, een 1e prijs en een ereprijs voor dahlia's.

H. Horselenberg, een 2e en een ereprijs voor dahlia's.

B. Jorink, een 2e prijs voor perkplanten.

G. Horselenberg, een 1e prijs voor een fantasiestuk.

F.K. Baron van Dedem, een 1e prijs voor fruit, een 1e prijs voor appels, een 1e prijs voor peren, een 1e prijs voor een siermand; het hoogst aantal punten voor fruit.

J.H. Passtoors, een 2e prijs voor fruit en een 3e prijs voor appels.

H.A. Kortstee, een 3e prijs voor fruit, een 2e prijs voor appels, een 3e prijs voor peren; op één na het hoogst aantal punten voor fruit.

G.W.Th. Baron van Dedem, een eervolle vermelding voor fruit.

Theeuwsen, een 3e prijs voor een bloemenmand.

In september 1933 vond de tweede tentoonstelling plaats en in september 1938 de derde en laatste. Over deze beide tentoonstellingen vermeldt de Zwolsche Courant helaas alleen maar de prijswinnaars.

Met de heer G.E. Horselenberg, Vogelzang 7, had ik een gesprek over de tentoonstellingen. Het bleek dat hij ook in het bezit was van diverse medailles, zowel van zijn vader als van hem zelf. Het fantasiestuk waarvoor hij in 1931 een eerste prijs kreeg, stelde een viool voor. De heer Hoff's, die het op één na hoogst aantal punten behaalde, was bedrijfsleider bij het hoveniersbedrijf van Van Uden aan de Bendijksweg 19. De heer Van Uden had de kwekerij overgenomen van de heer Wouda, wiens zoon Jitse Wouda dahlia's en cactussen kweekte. Helaas beschikte de heer Van Uden niet over de vereiste kennis en was afhankelijk van zijn bedrijfsleider. Op den duur ging het bedrijf failliet. De heer Hoff's was tevens oprichter van een tuinbouwcursus in Heino, waar de heer Van Rheden uit Hellendoorn les gaf in bemesting, fruit-, groente- en bloementeel en de heer Maas, onderwijzer aan de R.K. lagere school in natuur- en schei-

kunde. De heer Kortstee die het op één na hoogst aantal punten behaalde voor fruit, had een boomgaard aan de Molenweg.

Wat de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt betreft, deze vereniging werd opgericht op 12 januari 1928 en telde bij de oprichting 21 leden. Het voorlopige bestuur bestond uit de heren F. Slijkhuis, G. Nijland en H. Horselenberg. De heer Slijkhuis was 24 jaar voorzitter en de heer Horselenberg 33 jaar penningmeester.

De heer B.J. Jorink.

Over de heer B.J. Jorink, waarvan de medailles oorspronkelijk afkomstig zijn die de vereniging ten geschenke kreeg, het volgende: hij werd geboren te Wijhe op 27 januari 1881 en overleed te Heino op 26 juni 1964. In 1938 werd hij bestuurslid en dephouder van de bijenvereniging in Heino. Hij woonde met zijn gezin aan een doodlopend straatje achter reisbureau Globe, Dorpsstraat 47 en Smit, schoentechnicus, Dorpsstraat 53. Het straatje werd De Gouden Emmer genoemd. Het huis werd in november 1966 afgebroken.

J.K. Pruim-Reinders

Geraadpleegde bronnen:

- H.C.O. Zwolle: Zwolsche Courant van september 1931, 1933 en 1938.
- De heer G.E. Horselenberg, Vogelzang 7, Heino: mondelinge informatie.
- Vereniging voor Heemkunde 'Omheining': verzameling genealogie en krantenknipsels.

Het verhaal achter de dingen (5)

Klompen met ballen

Wij komen uit een gezin met 10 kinderen. De oudste is in 1927 geboren en de jongste is geboren in 1941.

Je kunt wel nagaan dat het geen vetpot was, maar dat was het bijna nergens.

Overall moest op gelet worden. Zo ook met de klompen, want je was blij als je droge voeten had. Pappa had genoeg autobanden, daar maakte hij van die vierkante stukjes van en die sloeg hij dan onder de klompen. Wij noemden dat 'ballen' onder de klompen. Zo kon je er veel langer mee doen.

Je moest wel opletten dat je niet in het water liep want dan waren ze spekglad.

Deze klompen komen nog van Van Dam uit de Dorpsstraat; die had altijd van die lichte klompen.

Vorig jaar heb ik ze nog aangehad, maar nu zijn ze opzij kapot, maar van onderen niet. Dit zijn van die leuke herinneringen aan vroeger. Dank aan onze ouders,

hun dochter Maria.

Wie is wie?

Een foto gemaakt in 1979.
Wie herkent dit gebouw?
Wie herkent de beide personen?

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

Op de foto geplaatst in het juninummer zijn veel reacties binnengekomen, waarvoor onze hartelijke dank. De foto is gemaakt rond 1948 bij het bestraten van de Schoolstraat. De woning op de achtergrond staat op de hoek van de Schoolstraat-Prins Bernhardstraat en werd bewoond door de familie Bos.

De namen van de personen die op de foto staan zijn van links naar rechts:

Henk Pleiter, Hendrik Bosman, Jan v.d. Vegt, Anton (Fokkie) Bluemink, Gerrit v.d. Vegt, Antoon of Geert Holterman en Herman Horstman of de heer Kragt (gemeentearbeider).

Voor: G.J. Oldemaat, stratenmaker uit Holten, Jaap de Haan met zoon Appie, naast hem waarschijnlijk Johnny Steffens en de heer Willems, stratenmaker uit Holten. De beide stratenmakers kwamen elke dag op de motor uit Holten, wat in die jaren nog iets bijzonders was, aldus T. de Haan.

Dan de namen van de personen die reageerden:

de dames Ekkelenkamp-Jansen, Nijkamp-v.d. Vegt, Ulderink-Stegeman en de heren B.J. Lindeboom, W. Blom, A. Hekman, Ant. Blanke, Th. Blom, J. v.d. Vegt, T. de Haan, E. Morrenhof, Jan v.d. Vegt en Jan Hageman.

Alweer 20 jaar geleden - 1983

Het CDA te Heino heeft de kandidatenlijst voor de raadsverkiezingen gereed. In een bijzonder goed bezochte ledenvergadering werd een akkoord over de volgorde bereikt. Op de verkiesbare plaatsen (het CDA telt nu acht zetels) staan drie nieuwelingen: mevrouw C.G.A. Mulder, G.M. Nijboer en A. Middag. Dat betekent dat drie zittende raadsleden niet meer op verkiesbare plaatsen voorkomen. Mevrouw A.M. Luchtenberg-Veldman, die nu acht jaren in de raad vol maakt, heeft zich om persoonlijke redenen niet meer beschikbaar gesteld. Bekend was al dat ook de heer B.J. Snel zich niet meer herkiesbaar zou stellen. Tenslotte is het zittende raadslid, de heer H.G. Schrijver, op de negende plaats terecht gekomen en haalt de raad dus alleen wanneer het CDA een zetel wint. Fractievoorzitter H.F. Poelhekke is op de vijfde plaats terecht gekomen. Bij acclamatie werd wethouder H.J. Neimeijer tot lijsttrekker gekozen.

Links: wethouder H.J. Neimeijer.

De lijst is verder als volgt:

2. J.D. Stegeman, 3. mevrouw C.G.A. Mulder,
4. G. Siebert, 5. H.F. Poelhekke,
6. G.M. Nijboer, 7. W. Schuring, 8. A. Middag,
9. H.G. Schrijver en 10. A. van Wifferen.

Het college van Bestuur van de Rijksuniversiteit Groningen heeft de heer C.H.A. Grafhorst RA uit Heino benoemd tot buitenuiversiteitslid van de Examencommissie voor accountantsexamens (zowel voor het schriftelijk als voor het mondeling gedeelte) aan de universiteit te Groningen in het vak Leer van de Accountantscontrole als onderdeel van de postdoctorale studie. De heer Grafhorst is verbonden aan het accountantskantoor Klynveld, Kraayenhof & Co. te Zwolle.

Het Heino'se VVD-raadslid S. de Graaf heeft op niet mis verstane wijze zijn ongenoegen uitgesproken over de wijze waarop bij de provincie bouwaanvragen en bestemmingsplanprocedures worden afgehandeld. 'Wij hebben hier in Heino voor vier miljoen gulden aan werk in de la liggen. En de beslissingen blijven maar uit, soms maanden lang. En de Staten maar praten over werkgelegenheid'. Een door GS om formele redenen afgewezen bouwaanvraag voor een dubbele woning was de aanleiding voor zijn uitbarsting. De opmerkingen van de heer De Graaf werden door burgemeester Berger met volledige instemming onderschreven. 'Wij hebben met name de laatste tijd erg veel bedenkingen gekregen tegen de afwerking van veel zaken bij de provincie'.

'Het plan wordt op deze manier helemaal dichtgemetseld. We hebben al vaker over verdichting gesproken, maar deze keer wordt de grens overschreden. We doen als we hier voor zijn de huidige bewoners en de nieuwe bewoners tekort. Dit is een aantasting van het woongenot. We komen ongeloofwaardig over, vergeleken met wat we in het verleden gedaan hebben, als we dit aannemen'. Dat zei PvdA-fractievoorzitter L.G. Hinnen naar aanleiding van het voorstel van het college een projectontwikkelaar 18 woningen te laten bouwen op vier kavels in Heino-Zuid. Daar hadden volgens het plan vier bungalows ge-

bouwd moeten worden, maar de kavels zijn vrijwel onverkoopbaar.

De plannen van de projectontwikkelaar kunnen doorgaan, omdat een meerderheid in de raad geen bezwaren had. De CDA-fractie en De Graaf (VVD) waren voor, PvdA en Klinkhamer (VVD) tegen. Financiële overwegingen hebben b & w er toe gebracht de kavels aan de projectontwikkelaar te verkopen. Hinnen zei twijfels te hebben over de vermeende financiële voordelen. Zo heeft de gemeente de projectontwikkelaar toegezegd een weg aan te zullen leggen. Kosten ongeveer 88.000 gulden. Twijfel was er bij Hinnen ook over de 'status' van de projectontwikkelaar. Het is voor het nog jonge bedrijf het eerste project van die soort. Volgens Hinnen heeft het bedrijf ook te weinig garanties gegeven. Klinkhamer was het met hem eens. 'Over een jaar of tien krabben we ons eens achter het oor en zeggen dan: 'waar zijn we aan begonnen'".

'We wonen in een nieuwe wijk die nog niet eens is volgebouwd, maar onze kinderen zullen net als vroeger in de oude grauwe wijken op de straten moeten spelen'. Dit was één van de weinig optimistische geluiden die te beluisteren viel tijdens een bijeenkomst van enkele tientallen bewoners van Heino-Zuid. Tijdens deze bijeenkomst werden door enkele bewoners de eerste initiatieven genomen om zich als bewonersgroep in de toekomst sterker te gaan opstellen tegen het beleid van de gemeente, dat werd bestempeld als 'gegoochel met geld ten koste van de leefbaarheid van de wijk'. Onderwerp van de felste kritiek was de verdichting in woningbouw die onlangs door de gemeenteraad is goedgekeurd. Waar aan de Tulpenboom eerst vier bungalows waren gepland, moeten in de toekomst niet minder dan negentien kleinere woningen gebouwd worden.

Het vormingscentrum Den Alerdinck te Laag Zuthem zal maximaal zeven van de ruim dertig werknemers moeten ontslaan. Door de bezuinigingen van het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur moet Den Alerdinck ongeveer 20% van de activiteiten ge-

dwongen stopzetten. Momenteel is er binnen de ondernemingsraad een gesprek gaande over het plan dat het bestuur van de stichting Den Alerdinck heeft voorgelegd aan het personeel over de te nemen stappen. Bestuurslid H.N.A.J. Zijlmans zegt dat de ontslagen in alle geledingen van Den Alerdinck door zullen werken. 'Zowel binnen het cursusteam als binnen de leiding en de organisatie valt er niet te ontkomen aan gedwongen ontslagen.

De koude sanering, die de minister van WVC de Nederlandse vormingscentra heeft opgelegd, dwingt ons hiertoe' aldus de heer Zijlmans. 'De kern van de mogelijkheden die we hier hebben is nog niet aangetast, maar als er volgend jaar weer een dergelijke maatregel wordt afgekondigd, moeten we vraagtekens plaatsen bij het functioneren van ons vormingscentrum'. Men heeft overigens niet alleen te maken met gedwongen inkrimping, opgelegd vanuit Den Haag.

De provincie is ook bezig de subsidie jaarlijks te verminderen met als uiteindelijke doel het helemaal te staken.

Het Katholiek Vrouwen Gilde Heino heeft tijdens de jaarvergadering afscheid genomen van twee bestuursleden en twee nieuwe krachten voor het bestuur verwelkomd.

Aftredend en - na zes jaren - niet herkiesbaar waren Tiny Kerkdijk en Mariet van der Vegt. Voorzitster Annie Zwerink dankte beiden voor de prettige samenwerking en bood ze een geschenk aan. De leden zongen hierbij een toepasselijk afscheidslied. In de plaats van genoemde dames werden gekozen Tiny Nijboer en Doortje Offenbergh. In haar openingswoord spoorde de voorzitster de dames aan om de lichtpuntjes niet uit het oog te verliezen. Het KVG Heino staat er zelf financieel in elk geval niet slecht voor; daarom hoeft de contributie niet omhoog. Het tweede deel van de avond werd gevuld met een film over Lourdes. In de volgende bijeenkomst zal mevrouw Bezembinder een inleiding houden over het onderwerp 'Vrouwen in de overgang'.

Tijdens een bijeenkomst van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen afdeling Heino

was uitgenodigd de reeds lang besproken Marga van Echten-Kool uit Zuidwolde. De presidente kon een groot aantal leden welkom heten. Na het huishoudelijke gedeelte werd het woord gegeven aan Marga Kool. Zij verwachtte van de aanwezigen die een of ander dialect spraken, hetzij Sallands, Twents of Achterhoeks of wat dan ook, geen moeilijkheden wat betreft het verstaan van hetgeen zij ten gehore zou brengen, aangezien deze dialecten allen tot het Nedersaksische taalgebied behoren. In heel haar optreden bleek haar liefde voor het dialect, waarvan zij vond dat het in stand gehouden moet worden, want je mist pas iets als het verdwenen is. Als kinderen het dialect niet zullen leren zal het na een generatie verdwenen zijn. Op boeiende, gevoelige en vaak humoristische wijze droeg zij vervolgens pöezie, proza en liedteksten voor, waarvan de aanwezigen zichtbaar genoten.

De renovatie en uitbouw van het bejaarden-centrum De Maat levert de bewoners vooral meer ruimte op. Van twee kamers wordt steeds één nieuwe gemaakt. Van de kleine zestig kamers die het huis momenteel heeft, blijven er krap dertig over. Een forse uitbreiding brengt de accommodatie vervolgens op 46 kamers: elf minder dan nu, maar wél aangepast aan de eisen van deze tijd. De teruggang van het aantal 'bedden' in De Maat is trouwens een voorwaarde bij de renovatie. Landelijk gezien is er immers een tendens in het terugdraaien van dergelijke voorzieningen. Volgens de gezaghebbende instanties kan Heino best uit met elf kamers voor bejaarden minder. Temeer omdat het beleid er steeds meer op gericht wordt de bejaarden langer zelfstandig (thuis) te laten wonen. Directrice mevrouw Van Balen is blij met de voorgenomen renovatie (aan het centrum is sinds de ingebruikneming in 1965 nooit iets verbeterd) maar vindt dat met de resterende 46 kamers wel het minimum is bereikt. Ze weet trouwens nog niet of het inleveren van kamers ook gevolgen heeft voor het aantal arbeidsplaatsen. 'Dat hangt vooral van de bewoners af. Omdat de bejaarden langer thuis

blijven wonen krijgen wij bewoners die meer en meer verzorging nodig hebben. En dan kunnen we moeilijk met minder personeel gaan werken'.

Mans Oosterlaar is sinds enige tijd de koning te rijk in bejaardencentrum De Vloedgraven. De 82-jarige Heinoër had enige tijd geleden het edele handwerk opnieuw opgepakt en ging weer touwen maken. Het herfstachtige weer zinde hem echter niet omdat het dan te koud is om tussen twee bomen in de bossen rond het bejaardencentrum touwen te maken. De directrice van het centrum gaf hem echter toestemming zijn werkplekje naar binnen te verplaatsen waardoor Oosterlaar nu in een halletje van het bejaardencentrum onderdak heeft gevonden.

Bejaardencentrum De Vloedgraven heeft van het provinciaal bestuur toestemming gekregen de grootkeukenapparatuur/installaties te vervangen. Daarvoor moet een kapitaal geleend worden van 655.500 gulden. De lening wordt verstrekt door de Stichting Pensioenfonds Rabobankorganisatie tegen een rente van ruim 8,5%. De gemeente is gevraagd voor dat bedrag garant te willen staan. Op originele wijze is de gerenoveerde en gemoderniseerde keuken officieel in gebruik genomen. De heer Helmond senior, de vader van de chefkok van De Vloedgraven, verrichtte de opening door het aanbieden van een versierde pollepel aan zijn zoon. De eigenlijke verbouwing heeft twee maanden geduurd. Die periode hebben de bewoners het met Iglo-maaltijden moeten doen. Even leek het er trouwens op dat alle moeite vergeefs was geweest toen de minister in juni van dit jaar een renovatiestop voor bejaardencentra afkondigde. Gelukkig voor De Vloedgraven, die alle plannen al rond had, zette het provinciaal bestuur het bouwlicht op groen.

Besturen, oudercommissies en leerkrachten van de kleuter- en lagere scholen hebben in een open brief aan de Tweede Kamer en het ministerie van Onderwijs hun bezorgdheid uitgesproken over de aangekondigde bezuini-

gingsmaatregelen. Op vier van de zes lagere scholen en één van de zes kleuterscholen zal een onderwijskracht moeten verdwijnen concluderen de brieven schrijvers na een inventarisatie naar de gevolgen voor de Heinose scholen. Verder wordt gewezen op de nadelen van grote klassen.

In de brief wordt alle 'betrokkenen' gevraagd zich nog eens te bezinnen op wat werkelijk belangrijk is in onze samenleving.

Voor het aanpassen en opknappen van de lagere landbouwschool is bijna een ton nodig. Ruim de helft van dit bedrag gaat op aan energiebesparende maatregelen. Het is niet uitgesloten dat een deel van de kosten door middel van een huurverhoging verhaald wordt, zei wethouder Neimeijer in de vergadering van de commissie financiën en welzijn. Het lokaal waarin de peuterspeelzaal komt krijgt een 'natte hoek' en het buitenterrein wordt aangepast. Het gedeelte dat de peuterspeelzaal niet nodig heeft, de directiekamer gemeentewerken, wil de gemeente verhuren aan de Vereniging voor Heemkunde Omheining. De vereniging is naarstig op zoek naar een eigen plek. De huisvesting is tot nu toe een probleem, slechts een kast op het gemeentehuis is beschikbaar. De kans op een eigen plek doet zich nu voor en de onderhandelingen over het gebruik van genoemde

directiekamer zijn in een vergevorderd stadium, alleen zijn de financiële consequenties nog niet duidelijk. In elk geval is voor de inrichting van een eigen plek al drieduizend gulden gereserveerd.

Als het aan de Heemkundevereniging Omheining ligt zal uit de dorpspomp spoedig weer water vloeien. Al vele jaren staat die pomp op het marktplein droog, maar de leden van de vereniging willen daar graag verandering in brengen. De dorpspomp heeft een rijke historie die vooral beheerst wordt door de legende dat de pomp alleen aan eerlijke mensen water geeft. De bijnaam 'leugenpomp' is wat dat betreft snel verklaard. Wie liegt valt in dat geval snel door de mand bij het water halen. De legende van de leugenpomp stoelt overigens op het vertelsel dat een bandiet ooit in Heino geen water uit de pomp kreeg terwijl dat ding nog nooit geweigerd had. Toen de man het dorp verlaten had bleek dat de achtergebleven wagen vol gestolen spullen lag.

Henk Wessels

Bron:
- Archief Ver. voor Heemkunde 'Omheining'.

IN MEMORIAM

Op 2 juli overleed, geheel onverwacht, de heer **Gezinus Lindeboom**. Hij werd 80 jaar. Vanaf 1982 was hij lid van de werkgroep dialect, later de werkgroep streektaal. Een week voor zijn overlijden leverde hij nog kopij in voor het contactblad 'Omheining'. Wij zullen hem in onze vereniging missen. Zijn echtgenote, kinderen, kleinkinderen en familie wensen wij veel sterkte toe voor de toekomst.

Van de bestuurstafel

In augustus is de nieuwe verjaardagkalender verschenen. Een prachtige kalender met tekeningen van Paul Journee, gemaakt van bijzondere panden in Heino, Lierderholthuis en Laag-Zuthem; in totaal 13 tekeningen, voor elke maand een afbeelding en tevens een afbeelding voor het schutblad.

De ledenavonden in het najaar vinden plaats op woensdag 24 september en woensdag 12 november. Op 24 september komt de heer W. Winterman uit Raalte vertellen over archeologische vondsten in de regio en op 12 november komt mevrouw De Groot uit Delfzijl. Zij vertelt over de onderkleding van vrouwen van vroeger tot heden.

Het bestuur heeft schriftelijk de mededeling ontvangen, dat de gemeente Raalte met ingang van 1 januari 2005 de subsidie aan de vereniging beëindigt. Er is inmiddels op diverse manieren bezwaar gemaakt tegen deze beslissing.

Bent u van plan een familielid of kennis een cadeau-lidmaatschap van onze vereniging aan te bieden, hiervoor zijn cadeaubonnen aanwezig.

Schenkeningen

- Van mevrouw G. Eshuis-Morrenhof, Zwolseweg 89, een grote en een kleine opbergtrommel, vijf trommeldeksels en een koekjesvormplank.
- Van de heer H.G. Herbrink, Langsweg 41, twee weckflessen.
- Van mevrouw D. Hoppen-Blom, Marktstraat 14, drie pyamazakken, een kleeerhanger van W.G. Offenbergh, een kleeerhanger van Ant. Vlierhuis en schoolfoto's.
- Van mevrouw M. Jansen, Kolkweg 23, Laag-Zuthem, een (stro)haak, een kleeerhanger van Kruisdijk kleding, een

kleeerhanger van J.A. Veldkamp en een kleeerhanger van W.G. Offenbergh.

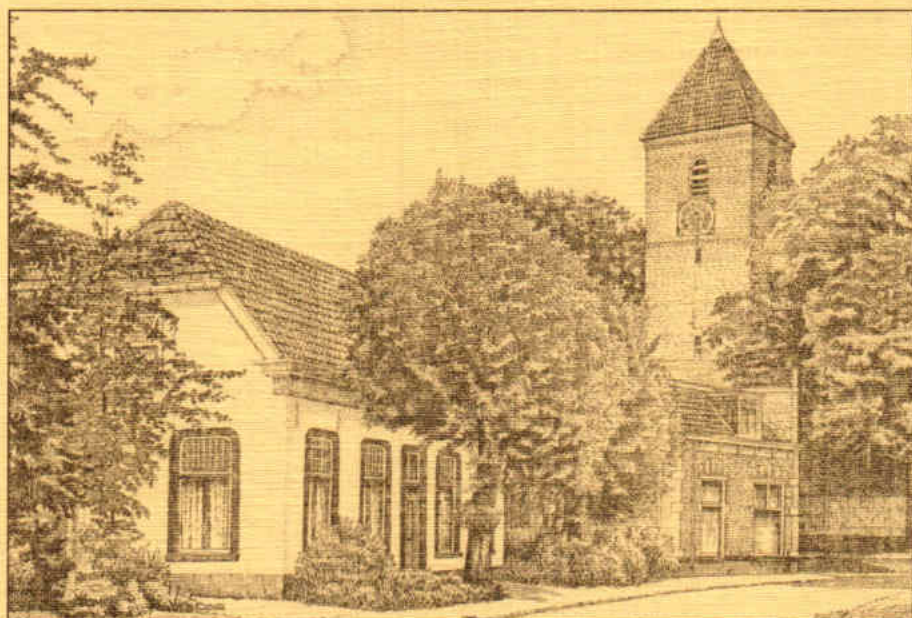
- Van mevrouw H.J. Nijboer-Damman, Schoolstraat 8, bidprentjes.
- Van mevrouw D. Slotman-Dijk, Kloostermanshof 38, een duffelse jas van haar schoonvader Anton Slotman, een rood-zwart tafelkleed, twee scheermessen, een koffieloodje, vijf vingerhoeden, een doos met grote oude knopen en twee maatbekers die haar man Evert Slotman als docent melken de cursisten liet gebruiken om de eerste stralen melk, de voormelk, op te vangen.
- Van de heer H. Slot, Langeslag 11, Laag-Zuthem, een tabaksnijder en een graanmolen, huisvlijt uit de tweede wereldoorlog.
- Via de heer J. Spijkerman, Herenbrinksweg 10, Lierderholthuis, van de heer B.J. Jorink uit Heino, medailles van de bijen-, honing-, bloemen- en fruittentoonstelling te Heino in september 1931 en 1933.
- Van mevrouw J. de Weerd, Davenschot 39, een glazen hoofd met ondermuts en een hoedenstandaard.
- Van mevrouw A. Veenstra, de Horst 22, een afwaskwast en twee pannensponzen.

Rectificatie

In het vorige contactblad 'Omheining' stond vermeld, dat mevrouw J. Bosch-Veltkamp, Tulpenboom 4A, materiaal voor het plooiën van mutsen en een doos met originele kant had geschonken. De schenker ervan is echter de heer H. Willemsen, L.J. Costerstraat 3.

Omheining

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE "OMHEINING" TE HEINO

23e JAARGANG - NUMMER 4 - DECEMBER 2003

'OMHEINING'

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein 'omheint', in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino Canadastraat 6, 8141 AC Heino

Tel. 0572-394562

E-mail: omheining@planet.nl

Website: omheining.net

Secr.: Acacia 25, 8141 TL Heino,

Tel. 0572-391986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden € 15,00 per jaar (elk volgend gezinslid

€ 7,50 per jaar); donateurs € 15,00 per jaar

Losse nummers € 3,50 (max. 24 pagina's)

Themianummers € 4,50

Bestuur

J.M. Seine, Molenweg 2, *voorzitter*,

8141 NS Heino, tel. 391310

J.K. Pruim-Reinders, *secretaresse*,

Acacia 25, 8141 TL Heino, tel. 391986

H.J. Wessels, *penningmeester*,

De Horst 18, 8141 BA Heino, tel. 393495

G.H.M. ten Berge-Elferink, *Delmterweg 8*,

8141 PJ Heino, tel. 391803

M.J.M. Bisschop, *Grote Bisschop 23*,

8141 WK Heino, tel. 392499

T. de Graaf-Brouwer, *Van Sonsbeeckstraat 18*,

8141 VB Heino, tel. 392007

G.J. Hageman, *Vlaminckhorstweg 28*,

8141 GG Heino, tel. 391332

J.H.M. Meulman-Kortstee, *Dolderstraat 8*,

8141 GK Heino, tel. 392560

G.J. Veltkamp, *Canadastraat 60*,

8141 AE Heino, tel. 391292

Werkgroepen

1. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: J. Peters, *Woolthuisweg 39*,

8141 RX Heino, tel. 391914

2. Folklore

Contactpersonen: T. de Graaf-Brouwer,

Van Sonsbeeckstraat 18, 8141 VB Heino,

tel. 392007 en J.H.M. Meulman-Kortstee,

Dolderstraat 8, 8141 GK Heino, tel. 392560

3. Foto en Video

Contactpersoon: M.J.M. Bisschop,

Grote Bisschop 23, 8141 WK Heino, tel. 392499

4. Genealogie - Documentatie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,

Acacia 25, 8141 TL Heino, tel. 391986

5. Geschiedenis

Contactpersoon: M.J.M. Bisschop,

Grote Bisschop 23, 8141 WK Heino, tel. 392499

6. Historische Gebruiksvoorwerpen

Contactpersoon: G.J. Hageman,

Vlaminckhorstweg 28, 8141 GG Heino,

tel. 391332

7. Kruidentuin 'Allegaardje'

Contactpersoon: G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino, tel. 391803

8. Streektaal

Contactpersoon: J.L. Melenhorst,

Woolthuisweg 2c, 8141 RX Heino,

tel. 392712

Tijdschrift 'Omheining'

Redactie-adres:

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

tel. 0572-394562

Redactie

T. de Graaf-Brouwer, *Van Sonsbeeckstraat 18*,

8141 VB Heino, tel. 392007, *eindredactrice*

D. van de Klippe, *Kruzebrink 6*,

8141 WD Heino, tel. 391517

J.L. Melenhorst, *Woolthuisweg 2c*,

8141 RX Heino, tel. 392712

J. Peters, *Woolthuisweg 39*,

8141 RX Heino, tel. 391914

M.H. Stavorinus, *De Haarstraat 25*,

8141 EW Heino, tel. 392586

J. Tijhuis, *Goudenregen 36*,

8141 XA, tel. 394224

H.J. Wessels, *De Horst 18*,

8141 BA Heino, tel. 393495

A. van de Wetering, *De Haarstraat 33*,

8141 EW Heino, tel. 392330, *vormgeving*

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Druk: Sonodruk, Heino

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
23e jaargang - nummer 4 - december 2003

INHOUDSOPGAVE

- blz. 78 Van de redactie
- blz. 79 Orgelgeschiedenis van de St. Nicolaasparochie - H. Wullink
- blz. 90 Een voordracht - J. Janssen-Smit
- blz. 92 Spreekende foto's (59) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 93 Vrouwluu-proat - Marga Kool
- blz. 94 Toen en Nu (8) - Giel Bisschop
- blz. 96 Van de werkgroep Kruidentuin 'Allegaardje' - Marieke Baarsma
- blz. 97 Heino en zijn geschiedenis (14) - Derk van de Klippe
- blz. 98 Uit de school geklapt (18) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 100 Een babbeltje vanuit de werkgroep Boerderij- en veldnamen - J. Peters
- blz. 101 Het verhaal achter de dingen (6) - Henny Lozeman
- blz. 102 Wie is wie? - Wie was wie? - M.H. Stavorinus
- blz. 104 Van de bestuurstafel
-

Van de redactie

Het leek ons een goede gedachte om in deze maand, met al zijn kerkelijke feesten, aandacht te schenken aan een kerkorgel in onze gemeente. De Sint Nicolaaskerk te Lierderholthuis heeft een pneumatisch aangedreven orgel. De heer H. Wullink heeft zich verdiept in de orgelgeschiedenis van deze kerk.

Dat kool niet alleen een gezonde groente is, maar ook een remedie voor allerlei kwalen, wordt beschreven door Marieke Baarsma. Veel, vaak onbekende soorten, hebben ook een grote sierwaarde voor de tuin.

De ouderen onder ons zullen met gemengde gevoelens terugdenken aan de 'wasseldoek', de doek die voor van alles en nog wat werd gebruikt. Maar we denken dat we menigeen een genoeg doen met het afdrucken van de voordracht 'De wasseldoek'.

Al 23 jaar lang bestudeert een enthousiaste groep medewerkers van onze vereniging de geschiedenis van Heino en publiceert daarover. Hoewel de voormalige gemeente Heino niet erg groot was, zijn we nog lang niet uitgestudeerd. We hopen nog lang zo door te gaan.

Wij hebben iedere maandagmorgen van 10 tot 12 uur open huis in onze verenigingsruimte boven het Bezoekerscentrum in de oude Maelderieje. U bent daar van harte welkom met uw vragen of gewoon voor een praatje.

We zijn vergeten te vermelden dat de tekening van de plaggenwagen op blz. 57 van het septembernummer gemaakt is door G. ter Haar. Onze excuses daarvoor.

Het bestuur en de redactie wensen u goede kerstdagen en een gelukkig 2004.

De kopij voor het maartnummer moet uiterlijk 15 januari 2004 in ons bezit zijn.

Orgelgeschiedenis van de St. Nicolaasparochie

Het orgel is om het roosvenster heen gebouwd.

Met deze bijdrage wordt een eerste aanzet gegeven tot ontsluiting van de orgelgeschiedenis van de St. Nicolaaskerk aan de Kerkslagen te Lierderholthuis.

Doel van mijn onderzoek was enerzijds een historische schets van de totstandkoming en samenstelling van het huidige orgel te geven, anderzijds te trachten aan te tonen dat het voormalige orgel wel of niet door Johann Heinrich Holtgräve kan zijn vervaardigd.

Door het ontbreken van bepaalde archivalia moest ik af en toe mijn toevlucht zoeken bij hypothesen. Mogelijk geeft de toekomst nieuwe bouwstenen om de leemten op te vullen.

Om het artikel leesbaar te houden worden technische aangelegenheden tot een minimum beperkt. Zo wordt niet ingegaan op de kenmerken van lade, pijpwerk en tractuur. Toch is het voor een goed begrip onvermij-

delijk vakjargon uit de wereld van de orgelbouw te gebruiken. Een verklarende woordenlijst van orgeltechnische termen is als bijlage toegevoegd.

Wie Lierderholthuis zegt, denkt aan het markante kerkgebouw ter plaatse. Dat is niet verwonderlijk aangezien het ontstaan van Lierderholthuis nauw samenhangt met de parochie en kerk van de H. Nicolaas. Het lijkt logisch, maar het is volstrekt bezijden de waarheid om vervolgens te denken dat de naam Lierderholthuis moet zijn ontleend aan Lierder(broek), de naam van de polder, en de schuurkerk bij het spieker Het Holthuis.

Rientjes is daarover duidelijk: "Laten wij geen domme dingen vertellen, als zou de naam Liederholthuis ontleend zijn aan den bouw van een houten schuurkerk in den Polder het Lierder! Anderhalve eeuw voordat de Paters

op het Liederholthuis een kerkschuur krijgen, is Derck van Iselmuden reeds eigenaar van Liederholthuizen".¹⁾

Kerk

Het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 betekende een impuls voor het bouwen van nieuwe kerken. De schuil- of schuurkerken uit de zeventiende en achttiende eeuw waren inmiddels vervangen door zogenoemde waterstaatskerken. Na 1853 zien we ruime kerkgebouwen verrijzen, veelal in neo-gotische stijl. In Lierderholthuis kwam aanvankelijk een schuurkerk tot stand. Vervolgens kreeg de kerk meer allure als gevolg van een uitbreiding met een toren. Deze uitbreiding zou hebben plaatsgevonden omstreeks het jaar 1776.²⁾ Mogelijk kreeg de kerk toen het aanzien zoals Bieleman ons laat zien.³⁾

Vervolgens moet vernieuwing of uitbreiding in waterstaatsstijl hebben plaatsgevonden.⁴⁾ In 1863 werd op een andere locatie de huidige kerk gebouwd.

In het oosten van de provincie zien we een iets andere ontwikkeling. De oude hoofdkerken kwamen na het einde van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (1795) weer in het bezit van de rooms-katholieken, omdat zij ter plaatse de grootste bevolkingsgroep vormden. Het kerkbestuur van Lierderholthuis heeft in 1809, middels een rekest tot de koning, eveneens een poging gedaan in het bezit van de oude St. Nicolaaskerk in Heino te komen. Het verzoek bleef zonder resultaat.

Op 14 mei 1863 (Hemelvaartsdag) werd het huidige kerkgebouw, naar ontwerp van architect H.J. Wennekers uit Zutphen, in gebruik genomen. De toren en de sacristie waren eerst in 1866 voltooid.

De kerk heeft de status van gemeentelijk monument verworven. De bescherming wordt als volgt gemotiveerd: "De kerk is een goed voorbeeld van een eind negentiende eeuwse neogotische kerkbouw en als zodanig van architectuurhistorisch belang. Als onderdeel van het kerkelijk leven in de gemeente en als aanzet tot de ontwikkeling van het dorp is de kerk van sociaal-historisch belang. Daarnaast

vormen de kerk, pastorie en verenigingsgebouw samen een ensemble dat bepalend is voor het dorp". In de redengevende omschrijving ontbreekt de vermelding van het orgel.⁵⁾

Kabinetorgel

De plaatsing van een kabinetorgel in 1801 is mogelijk het begin geweest van de orgelgeschiedenis in Lierderholthuis. Dit orgel had toebehoord aan de heer H. van Langen, schout van Heino.⁶⁾ Het zal een bescheiden volume hebben gehad. Het is de vraag of het in de toenmalige kerk geheel heeft voldaan. Het bloeitijdperk van de Nederlandse huisorgelbouw lag in de 17de en 18de eeuw. Particulieren die zich een kabinet- of secretaireorgel konden veroorloven behoorden tot de elite. Men dient een dergelijk instrument niet te verwarren met een harmonium, dat eerst in de tweede helft van de negentiende eeuw in zwang kwam en, overigens geheel ten onrechte, wel wordt aangeduid met 'huisorgel'.

Uitgaven 1819-1826

In een oud armenboek van de kerk, ook genoemd het kasboek van de kerkmannen, komen over de jaren 1819-1826 uitgaven voor betreffende het orgel.⁷⁾ Ik geef deze uitgaven zo volledig mogelijk weer. De bedragen bestaan uit drie cijfers, namelijk achtereenvolgens guldens, stuivers en penningen.

1819

Een notitie van 2 oktober luidt: "3 1/4 elen flams linnen tot 't orgel f. 1.6.-". Tevens wordt die dag een uitgave van f. 6.-.- verantwoord voor het "orgeltreen" door de zangers.

1820

Een uitgave wordt omschreven met: "komt te kort op het orgel f. 172.-.-". Een volgende post luidt: "aan de orgelmaker volgens kwitantie f. 14.12.-". In november wordt "voor de orgelmaker" f. 37.17.- betaald.

1821

In dit jaar wordt aan de orgelmaker volgens kwitantie f. 9.12.- betaald. Een bedrag van f. 12.-.- wordt uitgegeven "voor 't orgel oppassen".

1822

In oktober wordt f. 9.-.- uitbetaald aan de zoon

van D. Hansman voor een half jaar orgeltrappen. Dit bedrag is tamelijk hoog, zodat andere kosten moeten zijn inbegrepen. Later in het jaar wordt hem nog eens f. 3.- uitbetaald voor het orgeltrappen.

In 1822 krijgt Jan Willem Hekman de functie van orgeltrapper voor een bedrag van f. 4.- per jaar. Hij bedingt als vergoeding, naast zijn tractement, eens per twee jaar een paar hoge schoenen.

In oktober wordt een betaling van f. 14.- genoteerd voor de jaarlijkse stembeurt door de orgelmaker.

1823

Blijkbaar bleef de orgelmaker eind oktober van het vorig jaar in Lierderholthuis overnachten, want op 4 mei 1823 volgt een betaling aan F. Meijman van f. 1.10.- voor kostgeld, vanwege de, niet met name genoemde, orgelmaker.

Op 25 mei wordt aan Hekman voor een half jaar orgeltrappen en voor zijn hulp aan de orgelmaker, gedurende twee dagen, totaal f. 2.12.- uitbetaald. Later in het jaar ontvangt hij nogmaals f. 2.-.

Op 19 december staat de naam van de orgelmaker wel in het kasboek genoteerd: "Aan de orgelmaker Kwelhorst betaald voor het orgel schoonmaken en stemmen f. 14,-,-". Hij is hiermee anderhalve dag bezig, want Hekman declareert anderhalve dag voor orgeltrappen; kosten f. -9.-.

1824

Aan R. Dollekamp wordt volgens kwitantie f. 12.- betaald "voor het orgel oppassen". In mei en november volgen aan Hekman halfjaarlijkse betalingen van f. 2.-.

In december ontvangt de orgelmaker voor het stemmen en schoonmaken een bedrag van f. 14.-. Daarbij is hulp nodig van Hekman en handlanger; kosten totaal f. -9.-.

1825

In februari van dit jaar volgt opnieuw een betaling van f. 6.- aan R. Dollekamp "voor het orgel oppassen". De jaarlijkse betaling van f. 4.- aan Hekman wordt nu in drie bedragen gespreid over het jaar. Op 5 november ontvangt hij f. 2.12.- voor een paar hoge schoenen. Zoals gebruikelijk komt de laatste maand

van het jaar, nu op 15 december, de orgelmaker om het orgel na te kijken en te stemmen; kosten f. 14.-.

1826

Het jaar 1826 is het laatste jaar in het kasboek met uitgaven voor het orgel. Dollekamp ontvangt in februari weer f. 6.-. Op 3 mei staat vermeld: "Aan den orgelmaker het aanbesteden van het orgel uit malkanden te nemen en weder op te stellen op zijn eigen kost". Hiervoor wordt f. 75.- verantwoord. Jan Willem Hekman ontvangt voor zijn hulp aan de orgelmaker (een halve dag) op 15 december 1825 alsnog een bedrag van f. 3.-.

Hoe kunnen we deze posten nu interpreteren?

Van het orgel weten we nagenoeg niets. We verkeren zelfs in het ongewisse wie het orgel bespeelde. Gedurende verscheidene jaren zal Quellhorst het onderhoud hebben verricht, maar er zijn onvoldoende aanknopingspunten te veronderstellen dat in deze periode een ander orgel is geplaatst.

Rond 1820 zijn er aanzienlijk meer uitgaven dan gemiddeld per jaar, maar de gegevens zijn te summier om hieraan conclusies te verbinden. Aan de hand van het stemtarief is te zien dat het orgel van beperkte omvang moet zijn geweest; een kabinetorgel of een positief.

Zonder moeite identificeer ik de orgelmaker met Georg Heinrich Quellhorst (1770-1836) te Oldenzaal. Hij vervaardigde de orgels van de Herv. kerk te Wijhe (1821), Grote of St. Nicolaaskerk te Elburg (1825) en de Betlehemkerk te Zwolle (1826). Het orgel in Elburg is zijn beste prestatie en dient als bijzonder te worden gekwalificeerd wegens de authentieke staat. Zijn orgel voor de St. Plechelmusbasiliek te Oldenzaal (1815) bevindt zich al meer dan een eeuw in Utrecht.

Quellhorst zal in Lierderholthuis het onderhoud nadien hebben overgedragen aan zijn stiefzoon Carl Friedrich August Naber (geboren in 1796 te Tecklenburg), die zich in 1826 als zelfstandige in Deventer vestigde. Hij zou zich ontpoppen tot een bekwaam en zeer productief orgelmaker. In de Herv. kerk van Raal-

te stond tot de kerkrestauratie in de zeventiger jaren van de vorige eeuw een instrument van zijn hand.

Uitgaven 1832-1856

Wanneer ik over de periode 1832-1856 de financiële uitgaven voor de kerkmuziek op een rijtje zet dan kan het volgende overzicht worden samengesteld.⁸⁾

1832

Per kwartaal wordt aan orgeltrapper Hekman f. 1,00 betaald. Voor het koor worden twee muziekboeken aangeschaft, vermoedelijk bij Waanders in Zwolle. Het lijkt erop dat in de oude kerk lekkage is opgetreden, want aan de "meiden van de pastoor" wordt f. 3,00 betaald voor het droog houden van het orgel. De blaasbalg gaat voor herstel naar Deventer, hetgeen zal betekenen naar de orgelmakerij van Naber in de Noordenbergstraat. Wegens stemwerk wordt aan de niet met name genoemde orgelmaker f. 21,20 betaald. Organist Klomp ontvangt een deelbetaling van f. 19,50. Hekman, de orgeltrapper, ontvangt wederom f. 2,60 voor een paar schoenen.

1833

Ieder kwartaal betaling aan Hekman van f. 1,00. De boeken van het zangkoor worden ingebonden bij J.H. Robeins voor f. 13,50. Een rekening van de orgelmaker Holtgräve bedraagt f. 60,00. In november wordt een raadselachtige post vermeld: "Transport van het orgel naar en van Olst". De vrachtkosten bedragen f. 5,50. Organist Hermanus Klomp ontvangt in december f. 43,95.

1834

Gebruikelijke betalingen aan Hekman. Aan Naber wordt voor onderhoud over het jaar 1833 f. 15,50 en voor stemwerk over 1834 f. 19,00 verantwoord. Tenslotte ontvangt organist Klomp f. 50,00.

1835

Gebruikelijke betalingen aan Hekman. In oktober 1835 wordt f. 3,00 betaald aan Holtgräve voor het stemmen van de Trompet. Met zekerheid kan hieruit worden afgeleid dat de dispositie van het orgel één tongwerk, de Trompet, bezat. Omdat dit register zelden voorkomt op een bureau- of kabinetorgel veronder-

Dit is de plek waar de organist het orgel bespeelt.

stellen we dat er sprake moet zijn geweest van een klein orgel of positief. H. Klomp ontvangt, wegens het bespelen van het orgel, f. 25,00.

1836

Gebruikelijke betalingen aan Hekman. In de maand mei worden uitgaven ten behoeve van het orgel gesignaleerd: reparatie aan het orgel f. 6,00; voor "brievenpost en vertering aan de orgelmakers te Deventer" f. 0,50 en een betaling aan Naber van f. 19,00. In november volgen betalingen aan "den orgelmaker te Deventer" f. 19,00 en aan H. Klomp voor het bespelen van het orgel f. 50,00. In december staat f. 3,00 genoteerd voor J.H. Holtgräve. Voor het koor worden zangboeken ingebonden.

1837

Gebruikelijke betalingen aan Hekman. In november staan uitgaven vermeld van f. 6,00

voor onderhoud aan het orgel, f. 19,00 voor Naber en f. 50,00 voor organist Klomp.

1838

Gebruikelijke betalingen aan Hekman (4x f. 1,00), aan de orgelmaker (f. 19,00) en aan Klomp (f. 40,00).

1839

Gebruikelijke betalingen aan Hekman (inclusief de vergoeding voor een paar schoenen). Aan een zekere Derk Splinter, van professie timmerman, worden kleine bedragen betaald wegens het herstellen van het klavier. Hekman draagt zorg voor het transport en ontvangt daarvoor f. 2,15.

Later ontvangt Splinter nog f. 6,00 en f. 10,10 voor orgelonderhoud. Het gebruikelijke jaarlijks onderhoud blijft echter bij Naber omdat hij in december f. 19,00 krijgt uitgekeerd. De organist ontvangt f. 40,00.

1840

Gebruikelijke betalingen aan Hekman (inclusief f. 2,60 voor schoenen) en aan Naber (f. 19,00).

1841

Gebruikelijke betalingen aan Hekman. Bij Waanders te Zwolle worden de boeken van het koor ingebonden voor een bedrag van f. 8,65. Schilder B. Siro ontvangt f. 212,82 voor diverse schilderwerkzaamheden, inclusief banken, preekstoel en orgel. De preekstoel en het orgel worden deels verguld.

1842

Betalingen aan Hekman (inclusief schoenen). Aan timmerman Splinter wordt voor orgelonderhoud f. 10,00 betaald. Naber ontvangt in januari f. 15,00. Voor het stemwerk wordt in oktober f. 25,00 genoteerd. Het dagloon van Hekman voor de hulp aan de orgelmaker, dat wil zeggen voor het treden van de balg, bedraagt f. 0,75.

1843

De vergoeding aan Hekman moet inmiddels zijn verhoogd tot f. 6,00 per jaar, omdat nu f. 1,50 per kwartaal aan hem wordt uitgekeerd. Naber verdwijnt van het toneel. Zijn plaats wordt ingenomen door de onbekende Carel Beukkering of Bukkering. Voor onderhoud wordt aan hem tweemaal per jaar f. 9,00 betaald.

1844

Gebruikelijke betalingen aan Hekman. Aan Beukkering tweemaal f. 9,00 voor onderhoud.

1845

Hekman stopt dit jaar met orgeltrappen. Hij ontvangt nog f. 1,50, tweemaal f. 1,00 en de vergoeding voor een paar schoenen. Zijn opvolger is Jansen, waarover geen bijzonderheden bekend zijn. Deze ontvangt zijn eerste vergoeding in mei (f. 1,00) voor werkzaamheden gedurende een kwartaal. In juli en november volgen opnieuw betalingen aan hem. Waanders te Zwolle zendt een rekening voor het inbinden van boeken voor het koor (f. 16,30). Beukkering ontvangt wederom voor onderhoud tweemaal f. 9,00.

1846

In februari ontvangt de niet genoemde organist een bedrag van f. 30,00. Beukkering declareert weer tweemaal f. 9,00 voor onderhoud. Per kwartaal wordt nu aan de niet met name genoemde orgeltrapper f. 2,00 betaald.

1847

In april ontvangt de organist f. 40,00. Beukkering ontvangt in april f. 9,00. In juli wordt een vergoeding van f. 2,00 betaald aan Tielbeek voor orgeltrappen gedurende een kwartaal.

1848

De naam van de orgeltrapper, hier genoemd windmaker, blijft onbekend. Zijn vergoeding bedraagt in dit jaar f. 2,00 per kwartaal. Voor het stemmen van het orgel staat slechts f. 1,50 genoteerd. Het jaartracement van de organist bedraagt f. 40,00.

1849

Organist f. 40,00. Orgeltrapper f. 8,00.

1850

Organist f. 37,50 voor 3/4 jaar. Het onderhoud aan het kerkhof en de kosten van de orgeltrapper bedragen totaal f. 15,00.

1851

Organist f. 50,00. Orgeltrappen en onderhoud aan het kerkhof f. 12,00.

1852

Organist f. 50,00. Kerkhof en orgeltrappen f. 12,00.

1853

Organist f. 50,00. Kerkhof en orgeltrappen f. 12,00.

1854

Organist f. 50,00. Kerkhof en orgeltrappen f. 12,00. In september wordt aan organist Heiman f. 25,00 voorschot betaald.

1855

Uitsluitend betalingen aan de organist.

Na 1842 kwam ik in Lierderholthuis de naam van Naber niet meer tegen. Gedurende de jaren 1843-1847 werd het onderhoud uitgevoerd door Beukkering, een naam die niet voorkomt in de orgelhistorische literatuur.

Ondertussen blijft het merkwaardig dat gedurende de jaren 1848 tot 1856 geen posten meer voor orgelonderhoud zijn vermeld.

Johann Heinrich Holtgräve

Interessant is de vermelding dat het oude orgel zou zijn gemaakt door Holtgräve uit Deventer.⁹⁾ In geen enkele gedrukte bron of dispositieverzameling vind ik daarvan een bevestiging.

Op grond van de uitgaven over de periode kort na 1830 constateer ik een ogenschijnlijk merkwaardige gang van zaken. Bij de uitgaven worden afwisselend de namen van twee concurrenten genoemd, namelijk Naber en Holtgräve.

Ik meen hier een bewijs te hebben gevonden dat Holtgräve niet zelfstandig opereerde, maar namens of in opdracht van Naber. Ik zie vervolgens dat na 1835 de naam van Holtgräve niet meer in het kasboek voorkomt. Dat is verklaarbaar. In 1836 kwam zijn eerste orgel gereed voor de voormalige R.K. kerk van Olst. Het instrument werd in 1861 overgeplaatst naar de nieuwe kerk te Boskamp.

De werkzaamheden van Johan Heinrich Holtgräve strekken zich uit over een beperkt aantal jaren (1836-1845) met als hoogtepunt het orgel in de Grote kerk te Deventer (1839), waarmee hij alom roem verwierf. Hij was geboren op 6 januari 1798 te Seeste, Wester Cappeln, bij Tecklenburg, en trad op 3 november 1831 te Zutphen in het huwelijk.¹⁰⁾ Wegens zijn vroegtijdig overlijden op 3 november 1844 kwam een abrupt einde aan een veelbelovende carrière. De orgelmakerij werd eerst jaren later voortgezet door zijn zoon

Hermannus Gerhardus (1836-1889), die andere orgelbouwkundige principes huldigde.

Nieuw orgel

Omdat in de huidige kerk eerst in 1916 een nieuw orgel werd geplaatst en de orgelmaker toen het pijpwerk van het oude orgel ontving, concluderen we dat het bestaande orgel in eerste instantie werd overgeplaatst naar het nieuwe kerkgebouw. Indien deze veronderstelling juist is dan heeft het oude orgel in de nieuwe kerk nog ruim een halve eeuw dienst gedaan.

Onder pastoor F.A.Th. Terwindt (1907-1921) werd in 1916 het nieuwe orgel geplaatst door Nöhren, orgelfabrikant te Nijmegen.¹¹⁾

Het was een orgel met één manuaal en aangehangen pedaal. De dispositie luidde: Prestant 8 vt; Holpijp 8 vt; Gamba 8 vt; Aeoline 8 vt; Vox celeste 8 vt; Octaaf 4 vt; Fluit dolce 4 vt.

De omvang van het manuaal bedroeg 54 toetsen ofwel van C tot en met f 3.¹²⁾ Het pedaal bezat 27 toetsen ofwel van C tot en met d1. De tractuur was vervaardigd volgens het pneumatische systeem.

Alleen de Holpijp is van hout gemaakt. De houtsoort wordt niet expliciet genoemd, maar aangeduid met 'resonanzhout' of 'resonnanshout' (resoneren = meeklinken). Hiermee wordt vermoedelijk grenen bedoeld. Bepaalde delen van de pijpen (voorslagen en voeten) zijn van eiken. De overige registers zijn gemaakt van metaal, met dien verstande dat de Vox celeste en de Fluit dolce geheel van orgelmetaal zijn vervaardigd. Het laagste octaaf van Gamba, Aeoline en Octaaf is van zink gemaakt, de rest van orgelmetaal. De twee laagste octaven van de Prestant zijn van zink vervaardigd, de rest van orgelmetaal. Onder orgelmetaal dient men te verstaan een legering van lood en tin, in dit geval blok-lood en 40% Banka-tin. De metalen pijpen zijn alle voorzien van baarden. De open pijpen zijn voorzien van stemkrullen.

De bescheiden dispositie is romantisch te noemen op grond van het aantal 8 voets stemmen in combinatie met de aard der stemmen (enge mensuur). De stemming van het

orgel wordt omschreven als 'Parijzer normaaltoon naar gelijkzwevende kwinten'.

Het pedaal is aangehangen, zodat een pedalkoppel aanwezig moet zijn geweest. Bovendien worden onder de zogenoemde bijregisters nog een Octaafkoppel en een Suboctaafkoppel genoemd. Met de Octaafkoppel wordt een hoger octaaf gekoppeld: drukt men een C, dan spreekt de c mee enzovoort.

Tenslotte maakt een viertal combinatiedrukknoppen deel uit van de klaviatuur.¹³⁾

De eiken speeltafel, in stijl overeenkomstig de orgelkas, maakt geen deel uit van het orgelmeubel, maar staat zodanig afzonderlijk opgesteld dat de organist met de rug naar het orgel zit. De huisstijl van Nöhren is neogotisch. Het front is van eiken, de overige zijden en de afdekking zijn van dennenhout gemaakt. Vervolgens is het geheel in een niet genoemde kleur geschilderd, vermoedelijk donkerbruin.

De toetsen zijn gemaakt van 'resonnanshout', belegd met celluloid (geen ivoor), en de korte, zwarte toetsen van ebbenhout. Registertrekkers ontbreken. Boven het klavier staan op porseleinen plaatjes de namen van de registers vermeld. De maat van het eiken pedaalklavier is overeenkomstig de afspraken van het congres te Mechelen in 1864, ook wel genoemd Mechelse maat.

De speeltafel is afsluitbaar want deze is zodanig ingericht dat ze gemakkelijk kan worden geopend en gesloten. De lessenaar is van eiken, maar de bank werd wederom van 'resonanzhout' gemaakt.

Zoals terloops opgemerkt is de windlade ingericht naar het pneumatische systeem. Voor de lade is eiken aangewend en de gebruikelijke materialen.¹⁴⁾

De windvoorziening bestaat uit een hoofdblaasbalg, die gevoed wordt door twee schepbalgen. De blaasbalg is een magazijnbalg: "vierhoekig opgaande met dubbele vouwen". De windkanalen, die de verbinding vormen tussen de balgen en de windlade (waarop de pijpen staan) zijn van dennenhout, evenals het 'hangwerk' voor de grote pijpen.

Voor dit orgel zou Nöhren aanvankelijk

f. 2.300,- en de materialen van het oude orgel ontvangen.

Later is het bedrag gewijzigd in f. 2.660,- + f. 40,- = f. 2.700,- plus het oude orgel. Waarschijnlijk heeft deze wijziging van de prijs te maken met de latere toevoeging van de Fluit dolce 4 vt en de Suboctaafkoppel.

Levering franco station Heino. Echter de transportkosten van het nieuwe orgel vanaf het station Heino naar de kerk van Lierderholthuis en het transport van het oude orgel naar het station kwamen voor rekening van het kerkbestuur. De koopprijs zal in drie termijnen zijn voldaan. De overeenkomst is gedateerd 14 juni 1915. Het orgel werd in juni 1916 afgeleverd.

Keuring en wijzigingen

De indruk bestaat dat het orgel na oplevering niet geheel aan de verwachtingen voldeed. Waarom onderzocht in oktober 1918 J. Winkels, orgelfabrikant te Boxmeer, het orgel? Feit is dat deze concurrent het orgel afkeurde! Vervolgens droeg het kerkbestuur Winkels op het instrument alsnog in orde te brengen.¹⁵⁾

Er bleven onvervulde wensen. Vrij spoedig volgde dan ook een uitbreiding met een tweede klavier en een vrij pedaal, waarmee de speelmogelijkheden aanzienlijk werden uitgebreid. Deze werkzaamheden werden in 1927 door Nöhren uitgevoerd.¹⁶⁾ De functie van orgeltrapper kwam te vervallen omdat voor de windvoorziening een elektromotor werd aangesloten.

Eind dertiger jaren werd de kerk voor een aanzienlijk bedrag gerestaureerd.¹⁷⁾ Veel aandacht schonk men aan de verfraaiing van het interieur. Zo diende beeldhouwer H. Puts over de jaren 1937 tot en met 1939 rekeningen in voor een totaalbedrag van f. 6.220,90. Voor een orgelombouw door Nöhren werd f. 910,00 uitgegeven. Helaas beschik ik niet over een specificatie.

Een zekere Douma diende twee rekeningen in, respectievelijk voor werkzaamheden aan de orgelkas, groot f. 550,00 en voor een eiken plafond, groot f. 136,62. Of de laatstgenoemde werkzaamheden iets met het orgel hebben te maken is niet duidelijk. Het totaalbedrag

van gemaakte kosten voor restauratie, beglazing, beeldhouwwerk, orgel, klokken en luidinstallatie, nieuwe kerkbanken en dergelijke bedroeg maar liefst f. 52.000,00.

Nöhren

De bouwer van het in 1916 geplaatste orgel was Moritz Theodoor Nöhren, geboren in 1870 in de omgeving van Hannover. Hij werd leerling en medewerker van de orgelmakersfamilie Franssen te Roermond. Hij huwde de dochter van Frans Matthijs Franssen.

Omstreeks 1900 vestigde Nöhren zich als zelfstandig orgelmaker te Roermond. Het bedrijf werd vanaf 1915 voortgezet in Nijmegen. De zoon Theodoor nam de zaken vanaf 1926 over.

Nöhren bouwde orgels voor katholieke kerken, vooral in het zuiden van het land.¹⁸⁾ Het orgel in Lierderholthuis is het enige van hem in Overijssel. Het type instrument wordt in vakjargon een pneumatisch orgel genoemd.

Eerst tegen het eind van de negentiende eeuw werd de pneumatiek toegepast. Het wil zeggen dat de verbinding of beweging van toets en registerknop richting lade (de tractuur) niet op de gebruikelijke, mechanische wijze plaatsvindt, maar geheel langs pneumatische weg.

Een groot pneumatisch orgel staat in de O.L.V. Kerk te Zwolle; een instrument van Michael Maarschalkerweerd uit 1896 (membraansysteem met Weigle buizenpneumatiek). In hetzelfde jaar plaatsten de gebroeders Franssen een rein pneumatisch orgel in de Kathedraal te Roermond, daarbij eveneens gebruikmakend van het door Carl G. Weigle (Echterdingen, bij Stuttgart) ontwikkelde systeem. Het is opvallend dat, op een enkele uitzondering na, het vooral orgelmakers van rooms-katholieke huize zijn geweest die overgingen op dit systeem met rein pneumatische tractuur. Op dit specifieke terrein zijn in de loop van de tijd diverse vindingen toegepast. Tegenwoordig worden weer bijna uitsluitend mechanische orgels gebouwd.

Op twee plaatsen in de overeenkomst tussen het kerkbestuur van Lierderholthuis en Nöh-

Duidelijk zijn de buizen te zien van de pneumatische overdracht.

ren is sprake van een bijzondere toepassing in de tractuur. Bij de inrichting van het orgel las ik dat het orgel geheel pneumatisch wordt ingericht "volgens de nieuwste vinding (systeem Nöhren)". En bij de omschrijving van de windlade wordt nogmaals vermeld dat de windladen pneumatisch worden gemaakt, van prima eikenhout, met de toevoeging "systeem Nöhren".¹⁹⁾

De naamsbekendheid van de orgelbouwer is mede het gevolg van deze vinding. Bekende firma's, zoals Adema en Dekker, hebben het systeem overgenomen en toegepast in hun eigen instrumenten. De firma P.J. Adema & Zoon te Amsterdam kocht in 1896 het systeem.²⁰⁾ In hetzelfde jaar plaatst Adema een orgel met dit systeem in de R.K. kerk te Uitgeest.²¹⁾

De zoon was verantwoordelijk voor de ombouw in Lierderholthuis eind dertiger jaren

van de vorige eeuw. Kort daarna moet het bedrijf zijn beëindigd, want uit de periode na 1940 zijn geen werkzaamheden bekend.

Omstreeks 1990

Omstreeks 1990 verkeerde het instrument in een slechte staat van onderhoud. Bij pneumatische orgels is dan met name het trage aanspreken van de pijpen een bekend euvel. Een volledige restauratie werd overwogen. Bovendien was men om praktische redenen niet meer gelukkig met de plaats van het orgel. Er werd gedacht aan de eventuele mogelijkheid het orgel voor in de kerk te plaatsen of, indien dit niet uitvoerbaar zou zijn, alleen de speeltafel daar te plaatsen en de kassen met het pijpwerk op de zangzolder achter te laten. De tractuur diende vanzelfsprekend in dat geval te worden gewijzigd in een elektrisch systeem: "dus met kabels... en met magneten in plaats van weergevoelige leer-tjes".²²⁾ Gelukkig hebben deze plannen geen doorgang gevonden.

Het zou een aantasting van het authentieke concept hebben betekend.

Het orgelmeubel

De orgelkas(t) of -meubel heeft een constructieve, beschermende en akoestische functie. De laatstgenoemde is de belangrijkste. Door de kas wordt het geluid van de stemmen gemengd en gereflecteerd. Niet alleen de diepte is van belang maar ook het gebruikte materiaal. Daarnaast spelen bij het front visueel-esthetische eisen een rol.

Het huidige orgel is een product van Nöhren, die na plaatsing van een bescheiden instrument (1916) in latere jaren een transformatie tot stand bracht met als resultaat het huidige orgel.

Pastoor Roeloffzen schrijft daarover het volgende: "In 1898 komt er een torenuurwerk op de zangzolder en de orgelkassen [worden] gesplitst".²³⁾ In een latere publicatie wordt nogmaals gerefereerd aan het jaar 1898.²⁴⁾ Maar in diezelfde publicatie las ik elders: "Rond 1938 werd het orgel in tweeën gesplitst en de speeltafel middenin geplaatst".²⁵⁾

Omdat het orgel eerst in 1916 werd geplaatst

kan de kas onmogelijk in 1898 zijn gesplitst. Mogelijk is de kas tijdens de uitbreiding van 1927 tot stand gekomen, maar evengoed kan ze tijdens de ombouw in de dertiger jaren zijn gerealiseerd. De berichten zijn daarover niet eenduidig. Op grond van de uitgaven en de korte omschrijving van de uitgevoerde werkzaamheden ga ik er vanuit dat de kassen eerst in 1938 tot stand zijn gekomen. Mogelijk kunnen oudere parochianen zich dat herinneren.

De tweedelige neogotische kas is - zeker voor Overijsselse begrippen - een bijzonder meubel. Het front van de kassen is geheel vlak en bestaat uit drie velden. Enige pijpen zijn voorzien van rolbaarden. Het in het zuiden van ons land voorkomende fronttype, waarbij een lage middenpartij aan weerszijden wordt afgesloten door hogere delen, bijvoorbeeld pedaaltoeren, kwam tegemoet aan de praktische wens om ingangs- of roosvensters zo veel mogelijk vrij te houden teneinde de lichtinval niet te hinderen. Een andere mogelijkheid was om het orgel te splitsen. Dit levert bij de traditionele, mechanische instrumenten technische problemen op. Bij pneumatische orgels is dit bezwaar niet meer aanwezig.

Huidige dispositie

Op de ruime koorzolder, onder het gewelf van de toren, staat links en rechts de tweedelige orgelkas opgesteld. De vrijstaande en afsluitbare speeltafel is zodanig gesitueerd dat de organist met de rug naar het schip van de kerk zit. De orgelbank is origineel. Boven de klavieren een schildje van de bouwer:

Th. Nöhren

Fabriek van Kerkorgels

Nijmegen

Zowel vóór als achter de speeltafel is ruim voldoende plaats voor koorzangers. Op de achtergrond het fraaie Ceciliaaraam, genoemd naar de H. Cecilia, patrones der muzikanten.

Het orgel bezit twee klavieren met een omvang van C - f3 en een pedaal met een omvang van C - d1.

De registerknoppen, uitgevoerd als wippers, bevinden zich boven de klavieren. Overeen-

komstig de opschriften noteer ik, van links naar rechts, de volgende registers en hulp-registers:

Prestant 8' (' is voet)
Violina 4'
Dolce 8'
Gamba 8'
Aeoline 8'
Holpijp 8'
Fluit Dolce 4'
Subbas 16'
Super octaaf Koppel I
Sub. octaaf Koppel I
Super octaaf Koppel II
Sub. octaaf Koppel II
Klavier koppel
Pedaal I
Pedaal II

Naast de gebruikelijke koppelingen is een aantal speelhulpen aanwezig.

Daartoe zijn onder het eerste klavier zes drukknopjes aangebracht met daarop de letters: PP-P-MF-F-FF-O. Deze afkortingen staan voor pianissimo (zeer zacht), piano (zacht), mezzo forte (half sterk), forte (sterk), fortissimo (zeer sterk) en oplosser (uitschakelen).

Conclusies

In de orgelgeschiedenis van Lierderholthuis vervullen in de eerste helft van de negentiende eeuw drie prominente Overijsselse orgelmakers, allen van Duitse afkomst, een rol van betekenis: G.H. Quellhorst, C.F.A. Naber en J.H. Holtgräve.

Bijzonderheden over het instrument of de instrumenten ontbreken helaas.

Het huidige orgel is een authentiek pneumatisch werk van de firma Nöhren, dat in fasen gedurende de jaren 1916-1938 tot stand kwam. De tweedelige kas is vervaardigd in de huisstijl van de maker, dat wil zeggen in neogotische trant en kreeg vermoedelijk in 1938 haar definitieve vorm.

De tweedelige kas is voor Overijssel uniek. Met de verbouwing van het orgel in de R.K. St. Lebuinuskerk te Deventer (1955) verdween aldaar een soortgelijke situatie.

De indruk die men krijgt uit de werkzaamhe-

den in de twintiger en dertiger jaren van de vorige eeuw, namelijk dat er sprake zou zijn van uitbreiding van de dispositie is, afgezien van de Subbas 16', niet juist. De werkzaamheden hadden geen uitbreiding van de dispositie tot gevolg.

Wanneer ik de dispositie vergelijk met de oorspronkelijke uit 1916 dan valt het volgende op. De omvang van de klavieren en het pedaal is gelijk gebleven. Het aantal registers is toegenomen met één. De laagste stem (Subbas 16') is later toegevoegd omdat deze min of meer onontbeerlijk was voor de lage tonen. Vervolgens vergelijken we de resterende stemmen en dan blijkt de Vox celeste 8' (een halve stem, die in de discant sprak vanaf fis) te zijn ingeruild voor de Dolce 8' en de Octaaf 4' voor de Violina 4'. Het aantal speelhulpen is uitgebreid met één (PP).

Er kan niet onomstotelijk worden aangetoond dat het voormalig orgel, waarvan het pijpwerk in 1916 door Nöhren werd ingenomen, door Holtgräve is vervaardigd. Wanneer mijn zienswijze juist is, namelijk dat Holtgräve namens of in opdracht van Naber in Lierderholthuis werkte, dan is dat zelfs uitgesloten.

Aannemelijker lijkt de veronderstelling dat na eventuele verkoop of inname van het kabinet-orgel Quellhorst of Naber een nieuw of tweedehands orgel plaatste.

De heer W.H. Jansen, Aartsbisdom Utrecht, dank ik voor de ontvangen informatie. De heer J.W.M. Oosterwijk ben ik erkentelijk voor de mij geboden gelegenheid het orgel van nabij te bekijken.

H. Wullink

foto's: Giel Bisschop

Noten

Het oud-archief van de H. Nicolaasparochie te Lierderholthuis is in bewaring gegeven aan het voormalig Rijksarchief in Overijssel, dat na de fusie met het voormalig Gemeentearchief Zwolle thans deel uitmaakt van het Historisch Centrum Overijssel (HCO) te Zwolle. Het archief is niet geïnventariseerd. Voor mijn onderzoek zijn van belang twee registers van inkomsten en uitgaven. Het oudste register draagt het opschrift 'de Roomsche Katholieke Kerk het Liederholthuis'.

Het is een kasboek met ontvangsten en uitgaven voor de armen

over de jaren 1819-1848. Over de jaren 1819-1826 worden ook posten ten behoeve van de kerk vermeld. Uit dit laatste deel heeft de heer H. van der Veen sr. gepubliceerd in *Omheining*, 14e jrg., nr. 2, juni 1994, 38-39.
 Het tweede register omvat de ontvangsten en uitgaven van het kerkbestuur over de jaren 1832-1856.
 In de volgende noten wordt het oud-archief korthedshalve aangeduid met HCO. Voor de betekenis van de overige afkortingen wordt verwezen naar de literatuurlijst.

1. Rientjes, 39
2. Ogink, 39.
3. Bieleman, 46.
4. Ogink, 60.
5. Het in 1998 bij Waanders, Zwolle, verschenen naslagwerk Overijssel, uit de serie Monumenten in Overijssel, noemt wel het orgel, maar weet aan informatie slechts een foutief bouwjaar (circa 1860) te melden. Het is betreurenswaardig dat een dergelijke uitgave, nota bene uitgebracht onder auspiciën van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, bol staat van fouten en verschrijvingen. Zo worden de reliëfs van de vier evangelisten, aan weerszijden van de hoofdingang, toegeschreven aan H. Bots (!). De negen natuurstenen beelden in de kerk worden toegeschreven aan H. Ruts (!). Zoals bekend zijn genoemde objecten vervaardigd door de beeldhouwer H. Puts te Haarlem.
6. Hutten, 33.
7. HCO: oud-archief H. Nicolaasparochie, kasboek 1819-1848 en Veen, 38-39.
8. HCO: oud-archief H. Nicolaasparochie, kasboek 1832-1856.
9. Roeloffzen I, zonder paginering (= 6) en Roeloffzen II, 5.
10. Biezen, 86.
11. De overeenkomst, gedateerd 14 juni 1915, ondertekend door Th. Nöhren, bleef bewaard en bestaat uit een gedrukte standaard-opgave van de mogelijkheden die de bouwer kon bieden. Afhankelijk van de opdracht werden naar behoefte regels geschrapt of bijgeschreven. Aan het eind van de negentiende eeuw zien wij een dergelijke handelwijze al bij Duitse bouwers. Een afschrift werd mij verstrekt door de heer W.H. Jansen.
12. Op de volgende wijze kan het aantal geplaatste pijpen worden gecijferd. Er dient alleen rekening te worden gehouden met het feit dat de Vox Celeste in de discant sprak vanaf fis: 7 (registers) x 54 (toetsen) = 378 pijpen minus 18 pijpen voor de Vox celeste = totaal 360 pijpen.
13. Hiermee is het mogelijk het geluidsvolume aan te passen, respectievelijk: 1. p (Piano = Aeoline + Pedaal-koppel), 2. mf (Mezzoforte = 1 + Holpijp en Fluit dolce), 3. f (Forte = 1+2 + Gamba), 4. ff (Fortissimo = alle registers behalve de Voix-celeste) en 5. uitzetting 1-4.
14. Zoals wit schapenleer. De pijpenstokken en membranendeksel zijn geschroefd. Alle draadjes zijn van vertind koper, membranenlatten en 'riggels' van 'resonanzhout'.
15. Dit valt op te maken uit een korte notitie in de marge op het laatste blad van de overeenkomst. Omstreeks 1910 plaatste Winkels een orgel in de R.K. parochiekerk H. Willibrordus te Vilsteren, dat in 1983 werd vervangen door het huidige instrument. Ook in Vroomshoop en Geerdijk komen we Winkels tegen.
16. Ogink, 108.
17. Brief d.d. 15 februari 1940 aan mgr. dr. J. de Jong, Aartsbisschop van Utrecht. Afschrift ter beschikking gesteld door de heer W.H. Jansen.
18. In de R.K. kerk H. Walburgis te Amby (gemeente Maastricht) en de R.K. kerk H. Barbara te Scheulder (gemeente Margraten). Beide nog aanwezig. Quaadvlieg, 101-102.
 Verder bouwde Nöhren orgels voor de R.K. kerk H. Antonius Abt te Eerde, de R.K. kerk H. Petrus te Uden en de R.K. kerk H. Bartholomeus te Zevenbergschenhoek. Het orgel in Eerde, met twee klavieren en vrij pedaal, is nog

aanwezig en dateert van omstreeks 1910. Het orgel in Uden, eveneens met twee klavieren en vrij pedaal dateert van 1906 en werd in 1970 omgebouwd naar het elektro-pneumatische systeem. Het orgel in Zevenbergschenhoek (1908) werd in 1944 als gevolg van oorlogshandelingen verwoest. Jespers, 75, 305, 342.

19. Kort gezegd betrof het de vervanging van het membraan (strookje leer) door cirkelvormige stukjes leer, die de kokertjes onder de pijp afsloten, waardoor bij de membraanlade de windtoevoer kon worden verbeterd. Eck, 18.
20. Den Toom, 708.
21. Den Toom, 708.
22. Roeloffzen II, 5.
23. Roeloffzen I, 17.
24. Roeloffzen, II, 12.
25. Roeloffzen, II, 5.

Geraadpleegde literatuur

- Biezen, Jan van, De reisapen en een brief van de orgelbouwer Johann Heinrich Holtgrave, *Het Orgel*, 82e jrg., maart 1986, 86-87.
- Eck, T. van, Orgelkunst in beweging 1870-1920. Een inleidend overzicht, in: *Orgelkunst rond 1900*, (Alphen aan den Rijn 1995) 1-40.
- Hutten, G.A., Het erve Lierderholthuis aan de Oude Wetering in Heino. De ontwikkeling van boerenerven tot kerkdorp (2), *Omheining*, 19e jrg., nr. 2, juni 1999, 27-36.
- Ogink, L. en T. Groot Beumer, *Het dorp aan de Oude Wetering. Historisch overzicht van het dorp Lierderholthuis* (Lierderholthuis 1977).
- Jespers, F., *Repertorium van orgels en orgelmakers in Noord-Brabant tot omstreeks 1900* ('s-Hertogenbosch 1983).
- Rientjes, A.E., *Uit de geschiedenis van de marke en schoutamp van Heino* (Zwolle 1931).
- Roeloffzen, F., (I), *De kerk aan de Wetering. De St. Nikolaaskerk te Lierderholthuis* (Lierderholthuis z.j.).
- Roeloffzen, F., (II), *De kerk aan de Wetering. De kerk van de H. Nicolaas te Lierderholthuis* (Lierderholthuis 1989).
- Quaadvlieg, G.M.I., *Orgels in Limburg* (Zutphen 1982).
- Toom, T. den, *De orgelmakers Witte* (Heerenveen 1997). Dissertatie.
- Veen sr., H. van der, Kasboek van de kerkmannen, Lierderholthuis, *Omheining*, 14e jrg., nr. 2, juni 1994, 38-39.
- Vente, M.A., iets over de Deventer orgels, in het bijzonder over die van de Grote Kerk en de Bergkerk, in: *Verslagen en mededelingen*, 65 ste stuk (Deventer 1950).
- Wullink, H.C.J., *De negentiende eeuwse orgelgeschiedenis van de Onze Lieve Vrouwekerk te Zwolle* (Delden 1994).

Verklarende woordenlijst

Begrippen die niet in de tekst zelf duidelijk worden gemaakt zijn hier vermeld. Begrippen uit de noten zijn niet opgenomen.

- Aangehangen pedaal - Pedaal zonder eigen registers, dat door verbindingen de gelijknamige toetsen van het klavier neertrekt.
- Baarden of zijbaarden - Kleine metalen strookjes aan weerszijden van het labium van metalen pijpen. Er zijn overigens verschillende vormen, zoals rol-, hoek en kastbaarden. Houten pijpen kunnen ook voorzien zijn van baarden.
- Discant - Rechter zijde van het klavier, veelal de toetsen vanaf c1, met andere woorden de hogere tonen.
- Dispositie - Registersamenstelling (aantal en soort).
- Front - Voorzijde van de orgelkas.
- Kabinetorgel - Orgel gemaakt in een kabinet, z.g. huisorgel.
- Kas(t) - Het orgelmeubel.
- Labium - Het vlakke deel van de pijp tussen voet (onderste deel) en corpus (bovenste en grootste deel van de pijp).
- Lade of windlade - Verdeelkast van de aangevoerde wind ten behoeve van de pijpen.
- Manuaal - Handklavier.

- Mechanisch orgel - Overbrenging beweging van toets en registerknop naar lade geschiedt op mechanische wijze.
- Mensuur - Maten, waaraan pijpen voldoen om een eigen karakteristieke klank voort te brengen (diameter, lengte etc.).
- Orgeltrapper, balgentreder of calcant - Degene die de balgen op gelijkmatige wijze in beweging brengt om aldus wind te produceren.
- Pedaal(klavier) - Voetklavier.
- Pedalkoppel - Inrichting waarmee stemmen van het manueel gekoppeld worden aan het pedaal.
- Pedaaltoren - Vooruitspringend deel in het front, veelal rond of spits, waar de grootste pijpen van het pedaal zijn ondergebracht.
- Positief - Klein vrijstaand orgel.
- Register of stem - Rij pijpen die een eenheid vormt door vorm en klankkleur.
- Speeltafel - Het geheel van klavieren met bijbehorende registerknoppen en speelhulpen.
- Stem - Register.
- Stemkrullen - Steminrichting op pijpen.
- Tongwerk - Register waarbij de toon door trilling van een messing plaatje wordt voortgebracht (doordringende, snaterende klank).
- Tractuur - Verbindingen van toetsen en registerknoppen naar de windlade(n).
- Veld - Plat pijpvlak in het front.
- Voet - Onderste deel van de pijp, onder het labium. Ook de voetmaat of lengte van de pijp met bijbehorende toonhoogte.
- Voorslag - Onderlabium bij houten pijpen.
- Vrij pedaal - Pedaal met eigen registers op de lade.
- Wippers - Rechthoekige registerknoppen om te registreren (i.p.v. de traditionele knoppen), zoals bij elektronische instrumenten.

Een voordracht

In deze tijd, waarin we maar een knop hoeven aan te toetsen om muziek of beeld tevoorschijn te toveren, kunnen wij ons maar moeilijk voorstellen hoe het er in de goede oude tijd aan toe ging zonder radio of TV. De mensen waren veel meer op elkaar aangewezen. Gebeurtenissen die plaats vonden werden vaak mondeling aan elkaar doorgegeven. Op feesten en visites was een goede verteller goud waard.

Vaste voordrachten kon men niet vaak genoeg horen en ze gingen generaties lang mee. Eén van de bekendste was 'De wasseldoek'. Voor wie hem niet meer kent of hem zich nog vaag herinnert, laten wij hem hierbij volgen.

De wasseldoek
door J. Janssen-Smit

*In 't Heino's 'ezet deur
G. Lindeboom.*

De wasseldoek ken' vrogger toch iederiene hier.
't Was met die lappe één geklieder en geglier.
De jong' zult 'r wel niet völle van begriep'n,
en de old'n wilt 'r zich liever niet meer in verdiep'n.
Mar ik wil uule graag uut de doek'n doen,
wa 'j met de wasseldoek allemaol kon' doen.
't Begun 'smorns al vrog met 't wark bie de heerd,

dan was oe de wasseldoek heel wat weerd.
 De haan'n wor'n smerig van 't roet en de as,
 hoe kreeg ie ze klaor as t'r gien wasseldoek was!
 Dan mos-ie koffie zett'n, de melkers kwam' weer.
 Effen de wasseldoek deur de köppies en kloar waar'n ze weer.
 Kinders kwam' uut bedde, de olde luu stond'n op,
 allemaol gauw effen de wasseldoek om de kop!
 Dan moss'n de kinder naor schoele - is 't onder de neuze nog glad? -
 effen de wasseldoek en zie kwam' weer netties op pad.
 Kwam de boer 's middags weer: had wat mes an de haan'n,
 de piepe was smerig, wol ok niet bes braan'n,
 eff'n onder de pompe, dan was 't slimste d'r of,
 en de wasseldoek dreug'n alles natuurlijk weer of.
 Jan kwam uut schoele met bloed an de haand,
 de wasseldoek maak'n alles weer netties an kaant!
 De vlieg'n hadd'n òveral van die stippies op 'edaon,
 daor mos de wasseldoek ok effen òver gaon.
 De manluu waar'n veur 't èten 'n borrel 'ewend,
 de wasseldoek deur de glaasies, dat was bekend!
 En kree 'j dan vesite op 'n dag as Niejaor,
 met de wasseldoek waa 'j de hele dag klaor.
 Dominé kwam op huusbezuuk, ja en zo'n man,
 bied ie gien daags köppie met koffie an.
 De zundagse köppies wilt wat stoffig manks wèn,
 de wasseldoek d'r deur en de man drinkt tevrèn!
 Dan begint de kleine te bleer'n, de luier vol poep,
 de wasseldoek d'r bie en weg was de troep!
 Woll'n de kinder niet luustern, manluu pass'n niet op?
 Dan kreeg'n ze 'n klets met de wasseldoek um de kop.
 En met de winterdag ko 'j vaake heur'n:
 - de wasseldoek is ons op taofel bevreur'n -
 Op 't blukkien met de kopspieker lig noe de wasseldoek en wacht,
 tut 't wark weer begint nao de rust van de nach.

Met dank aan de heer G.J. Veerman te Wijhe.

Sprekende foto's (59)

Op de hierbij afgebeelde foto ziet u de heer Jans Veltkamp in militair tenue. Hij werd op 4 december 1899 te Heino geboren als Johannes Antonius. Zijn ouders Johannes Veltkamp en Hendrika Hansman woonden aan de Canadastraat op nummer 18. Johannes was landbouwer van beroep en zijn boerderij stond midden in het dorp; zoals het met de meeste boerderijen in die tijd het geval was, met de achterzijde naar de straat. De boerderij is inmiddels uit het dorpsbeeld verdwenen, ze werd begin zestiger jaren van de vorige eeuw afgebroken. Momenteel staat op die plek een burgerwoning.

Johannes Veltkamp werd eigenaar van de boerderij na het overlijden van Hendrika Antonia Spitzen-Wolters. Zij overleed op 8 november 1920 en woonde in een statig huis naast de familie Veltkamp. Na haar overlijden verkochten de erven de bezittingen. In eerste instantie werd Theodorus Johannes Blom eigenaar, maar een jaar later verkocht hij de boerderij aan Johannes Veltkamp.

De grootvader van Jans Veltkamp, Cornelis Veltkamp, vestigde zich op 22 februari 1885 vanuit Dalfsen in Heino aan wat nu de Canadastraat heet.

Hij was getrouwd met Aaltjen Nijboer, geboren te Dalfsen op 29 mei 1825, dochter van Harm Nijboer en Gerritdina Linthorst. Cornelis Veltkamp zag het levenslicht in Berkum, gemeente Zwollerkerspel, buurtschap Poepershoek. De Poepershoek was gelegen achter het restaurant 'De Toerist' en is opgegaan in een nieuwbouwwijk. De familie Veltkamp heeft lange tijd in de Poepershoek gewoond. Ze is daar komen wonen, voor zover we hebben kunnen nagaan vanuit Raalte. Helaas beginnen de kerkelijke doopboeken van de R.K. parochie Raalte eerst na 1756, terwijl wij de jaren daarvoor nodig hebben.

Terugkomend op Jans Veltkamp. Hij trouwde te Heino op 8 juni 1932 met Rembertha Maria

Jans Veltkamp 1899-1983.

Westendorp. Zijn beroep was kleermaker en manufacturier. Er is nog een krantenknipsel bij de vereniging aanwezig waaruit blijkt, dat hij in januari 1926 in Amsterdam het diploma coupeur voor dames- en herenkleding behaalde. Zijn winkel was gevestigd aan de Canadastraat 46. Aangezien uit zijn huwelijk geen kinderen werden geboren, nam een oomzegger, Harry Journee, de zaak over.

Een fragment genealogie van Johannes Veltkamp.

Johannes Veltkamp.

Geboren: Dalfsen, 12 juli 1862.

Overleden: Heino, 2 maart 1941.

Zoon van: Cornelis Veltkamp en Aaltjen Nijboer.

Beroep: landbouwer.

Godsdienst: R.K.

Adres: Heino, Canadastraat 18.

Huwelijk: Heino 1 juni 1889 met Hendrika Hansman, geboren Heino 9 maart 1865, overleden Heino 22 december 1904. Dochter van Joannes Hansman en Arnolda Tielbeek.

Kinderen:

1. **Hendrikus Cornelis** (Dieks), geboren Heino 24 oktober 1890, overleden Zwolle 20 juni 1975. Hij was arbeider op de zuivelfabriek te Heino, ongehuwd en woonde bij zijn broer Antoon aan de Canadastraat 18.
2. **Johannes Albertus**, geboren Heino 30 september 1892, overleden Heino 5 juni 1897.
3. **Antonius Albertus** (Antoon), geboren Heino 1 december 1894, overleden Heino 26 augustus 1984, landbouwer en vrachtrijder van beroep, gehuwd 26 augustus 1936 met Johanna Wilhelmina Nijboer, geen kinderen. Zij woonden Canadastraat 18.
4. **Hermanus Arnoldus** (Mans), geboren Heino 3 juni 1897, overleden Heino 11 april 1984, landbouwer en vrachtrijder van beroep, gehuwd 20 oktober 1937 met Gerritdina Maria Reimert, twee kinderen.

Zij woonden Vlaminckhorstweg 17.

5. **Johannes Antonius** (Jans), geboren Heino 4 december 1899, overleden Zwolle 30 april 1983, kleermaker en manufacturier van beroep, gehuwd 8 juni 1932 met Rimbertha Maria Westendorp, geen kinderen. Zij woonden Canadastraat 46.
6. **Johannes Gradus** (Jan), geboren Heino 13 juni 1902, overleden Heino 14 april 1977, vrachtrijder van beroep, gehuwd 5 augustus 1931 met Gerritdina Johanna Dokman, zes kinderen. Zij woonden Canadastraat 60.
7. **Gerritdina Maria** (Dina), geboren Heino 9 november 1904, overleden Heino 25 oktober 1977, gehuwd 18 juni 1931 met Johannes Antonius Journee, zes kinderen. Zij hadden een sigarenzaak aan de Canadastraat 41.

J.K. Pruim-Reinders

Geraadpleegde bronnen:

- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining': burgerlijke stand en bevolkingsregisters van de gemeente Heino, familie-advertenties en bidprentjes.
- HCO Zwolle: burgerlijke stand van de gemeente Zwollerkerspel.

Met dank aan de heer G.J. Veltkamp, Canadastraat 60, voor zijn hulp.

Vrouwluu-proat

- Mien lievertie - zeg zij
- oen moe zal veur oe zörge
ie bint gebörge
bij mij

mien jongchie, wees toch stille,
hej dörst: ik zal oe drenken,
gien meinse zal oe krenken
as ik 't niet wille

en bin ie bange of muu
ik zal oen pien verdrieven
zuj altijd bij mij blieven,
gaoj nooit bij mij vandaon? -

Hoog in de hemel glimlacht God
en zöt op Golgotha
drei holten kruzen staon

Marga Kool

Toen en Nu (8)

De Marktstraat omstreeks 1952.

Links ziet u de boerderij van de familie Reimink, later eigendom van de familie Geerts.

Na de afbraak van het pand en de schuren kwam er de Boerenleenbank.

Daarachter ziet u het huis van de familie Hageman, dat plaats heeft moeten maken voor het Wit-Gele kruisgebouw.

Op de achtergrond staat de lagere landbouwschool, die in 1951 werd gebouwd.

Rechts achter staat de cementzaak van Hassink.

Op de voorgrond rechts bevindt zich de bakkerswinkel van de familie Van de Worp.

Nu.

Links is nog juist een stukje van de Rabobank te zien met daarachter de parkeerplaats en een stukje van het huis van de familie Kappert.

Het gesloten gebouw is een transformatorhuisje.

In het voormalige bankgebouw van de Boerenleenbank is nu het kantoor van de notarissen Kappert en De Zwart gevestigd.

Daarachter, in het voormalige Wit-Gele kruisgebouw, bevindt zich de tandartspraktijk Heino.

Helemaal achteraan, tussen de bomen, is in het gebouw van de voormalige landbouwschool het rouwcentrum gevestigd.

Rechts achteraan ziet u nog een stukje van het appartementencomplex boven de Aldi en Action. Rechts daarvan staan drie woonhuizen, de bloemenzaak van Wispels, de Bruna met het postkantoor en de speelgoedzaak van Guus van Wifferen.

Rechts vooraan bevindt zich de supermarkt van de familie Van de Worp en helemaal vooraan de D.A. drogisterij van Marloe van de Worp.

Foto: Giel Bisschop

Van de werkgroep Kruidentuin 'Allegaardje'

Het sop en de kool

Wie regelmatig eens een kijkje neemt in kruidentuin 'Allegaardje', zal het zijn opgevalen dat er behalve kruiden ook groenten gekweekt worden. Vooral de rode kool en de boerenkool zijn prominent aanwezig of aanwezig geweest, zeker gedurende de tijd dat ze in bloei stonden.

Kool in al haar variëteiten werd en wordt beschouwd als 'volksvoedsel', het is meestal in grote hoeveelheden verkrijgbaar, lang houdbaar en niet duur. In Nederland wordt echter maar een fractie gegeten van alle koolsoorten die er zijn: bloemkool is de meest gegeten soort. Kool heeft een niet zo prettig aura van burgermansgeest, koolluchtjes en spruitjesgeur (meestal te wijten aan de bereidingswijze) en veel mensen hebben herinneringen aan de tijd dat het bordje met zuurkool toch echt leeggegeten moest worden.

In veel spreekwoorden en gezegden wordt kool genoemd, wat wijst op de populariteit van de groente: 'de kool en de geit sparen', 'iemand een kool stoven', 'nu zijn de rapen gaar!' en 'het sop is de kool niet waard'.

Gedurende de laatste jaren is echter de belangstelling gegroeid voor de meer vergeten koolsoorten. Wie heeft er nog gehoord van eeuwig moes, Victoriaanse kool, zwartkop of palmkool. En wat te denken van allerlei buitenlandse koolsoorten: Portugese tronchuda, Italiaanse rapini of Japanse tatzoi? Niet alleen om te eten, maar vooral ook beeldschoon om naar te kijken met vaak prachtig 'bedauwde' of generfde bladeren of allerlei interessante groeivormen, zowel boven- als ondergronds.

Veel koolsoorten zijn in allerlei kleurvarianten een openbaring in de siertuin en dan bedoel ik niet de oneetbare sierkooltjes die de laatste jaren zo populair zijn. Nee, dan de helder groene bloemkool, paarsrode koolrabi of de prachtig rode broccoli. Ook de bloeiwijzen zijn vaak spectaculair, met grote wolken gele of witte bloemetjes die vele soorten insecten

aanlokken. Vooral de crambe of zeekool is een feest om te zien en ach, die paar rupsen van de koolwitjes nemen we op de koop toe! Koolwitjes schijnen trouwens een hekel te hebben aan de geur van salie, dus wat dat betreft zitten we goed in Allegaardje.

Wat niet veel mensen weten, is dat ook gewassen als rammenas, radijs, mosterd, waterkers en mierikswortel tot het geslacht Brassica, dus tot de koolsoorten, behoren. Het is een zeer uitgebreid plantengeslacht, dat al sinds de Middeleeuwen in geheel Europa als dagelijks voedsel werd gebruikt. Het is een zeer gezonde groente die veel vitamine C bevat, mits op de juiste wijze klaargemaakt en niet uren lang gekookt of gestoofd. Een kortere kooktijd gaat de beruchte koollucht tegen; trouwens een paar toegevoegde muntblaadjes helpen hier tegen ook goed.

In vroeger tijden, toen veel mensen nog een eigen groententuintje hadden, werd de geneeskraft van allerlei koolsoorten tegen diverse kwalen aangewend. Rauwe zuurkool werd gebruikt om op ontstekingen te leggen en koolbladeren, vooral van rode kool, werden met een wollen doek op gekneusde plekken gebonden. Uit ervaring weet ik dat er dan een

fantastisch paars nervenpatroon op je huid ontstaat. Mijn opa gebruikte nog mosterdpleisters om de 'vuiligheid' uit de zieke plekken te trekken.

Dat kon variëren van pijn in de rug, spierpijn of gerochel op de borst. Een opzienbarend middelje tegen hoesten wil ik u niet onthouden: neem een verse koolraap en hol deze uit, maar niet te veel. De holte vullen met bruine suiker en enige dagen laten staan tot er zich een stroperig mengsel van suiker en sap heeft gevormd. Van dit stroopje elke 2 à 3 uur een lepeltje nemen.

Tot slot een recept voor een heerlijke spruitjesschotel om te bewijzen dat iedereen spruitjes lust.

Voor 4 à 5 personen:

500 tot 750 gram schoongemaakte spruitjes

een gesnipperd uitje

150 gram witte druiven

2 à 3 eetlepels (walnoten) olie

3 eetlepels witte wijn of sinaasappelsap

een handje grof gehakte walnoten
zout
wat rozemarijn.

Fruit het uitje met de olie in een ruime braadpan of wok goudgeel. Voeg de spruitjes toe en laat die even mee fruiten. Voeg de wijn of het sinaasappelsap toe en laat de spruitjes al roerend ongeveer 5 tot 7 minuten koken tot ze beetbaar zijn en het vocht voor het grootste gedeelte verdampd is. Nu de witte druiven, zo nodig ontpit en gehalveerd, er bij doen, eventueel zout toevoegen en goed doorwarmen. Bestrooien met de noten en de rozemarijn (niet te veel). Meteen opdienen met een lekkere aardappelpuree en een pittig saucijsje of gehaktballetje.

Tip: de meeste mensen en vooral kinderen houden niet van spruitjes omdat er bitter in de smaak zit. Dit bitter kunt u compenseren door een klein snuffje suiker of een theelepeltje honing toe te voegen. Succes verzekerd!

Marieke Baarsma

Heino en zijn geschiedenis (14)

In het verleden, of het nu wat langer of wat korter is geleden maakt niet uit, waren de mensen weinig anders dan tegenwoordig, zoals we meerdere malen hebben gelezen in kranten van weleer of in ons eigen gemeentearchief. Waarschijnlijk was de sociale controle vroeger wel meer werkzaam dan in onze tijd maar waren de leefomstandigheden wel heel anders.

30-10-1846. Bron brievenboek burgemeester Heino. Nummer 150.

Aan Heeren Gedeputeerde Staten van Overijssel.

Informatie omtrent begraafplaatsen

Er zijn 2 begraafplaatsen in de gemeente:

- Een begraafplaats voor de R.K. gemeente in 1828 daargesteld uit de bijzondere fondsen of bijdragen uit die gemeente.
- De "Burgelijke begraafplaats" is daargesteld in 1828 uit de gewone gemeentefondsen; tot grondslag voor hare uitgestrektheid heeft men aangenomen het aantal zielen der gemeente, de kosten zijn

geweest fl. 436.=. welke indertijd op de gemeente begroting van uitgaaf zijn gebracht.

Noot: Voordat deze begraafplaatsen werden gerealiseerd werd begraven in en rond de huidige hervormde kerk. Alle geestelijke voorgangers werden in de kerk begraven, verder enkele vooraanstaande personen en zij die er geld voor over hadden om ook in de kerk te ruste te worden gelegd. De grote massa werd rond de kerk "ter aarde besteld".

Derk van de Klippe

Uit de school geklapt (18)

Foto 1 (A t/m B).

Op de foto, geplaatst in het septembernummer van 'Omheining', kregen wij een reactie van de heer A.J. Heuven, Hogeboeksweg 33. Hij herkende Nols Neplenbroek en Riek Heuves-Kortstee.

In juli 1931 werden de leerlingen van de R.K. Mariaschool gefotografeerd bij de R.K. kerk. Zij kwamen niet klassikaal op de foto zoals gebruikelijk was, maar alfabetisch op naam. Dat wil zeggen op de eerste foto de kinderen wiens achternaam begon met een A en een B. Deze manier van fotograferen was voor de ouders voordeliger in verband met het aanschaffen van een exemplaar.

Op foto 1 zien we bovenaan van links naar rechts: Theo Blom Heinzoon, Hennie Blom Bernardzoon, Antoon Boerdijk, Bernard Blanke, jongen Antonissen, Marinus Blanke, Theo Blom, Tinus Blanke, Jans Boerdijk, twee jongens Antonissen.

Middelste rij: Riekie Beumer, meester A. Overmars, onderwijzer in de periode 1 november 1930 tot 1 september 1948, Lena Blom, Mien Blom Bernarddochter, Mien Blom Heindochoer, Letta Blom Bernarddochter, Mien Blom Wouterdochter, achter haar Marrie Bosch, Annie Blom Wouterdochter, Marrie Boerdijk, Annie Bosch.
Vooraan: Bernard Boerdijk, Wiebert Bos, Theo Blom, Annie Blom Heindochoer, Jan Blanke Heinzoon, Dinie Blanke Bartdochter, Tinus Blanke Heinzoon, Annie Blanke Bartdochter, Harrie Antonissen.

De daaropvolgende foto's met de leerlingen met de achternaam C t/m F ontbreken.

Wel bij de vereniging aanwezig is de foto waarvan de leerlingen de achternaam dragen die begint met een H. Deze foto is echter al eens gepubliceerd in het fotoboek 'Kiek toch es!', deel II op bladzijde 73.

Foto 2 (N t/m Z).

Dan komt er een foto met de namen gedeeltelijk H, I, J, K, welke ook niet aanwezig is in ons archief, maar waarvan wel een afdruk heeft gestaan in het boekwerkje 'Heino in oude ansichten' bladzijde 9. Vervolgens komen de leerlingen met de achternaam die begint met een M en een N. Deze foto is eveneens gepubliceerd in het fotoboek 'Kiek toch es!', deel II, en wel op bladzijde 72.

Tot slot de letters gedeeltelijk N t/m Z.

Van deze leerlingen treft u hierbij een foto aan.

Vanaf boven van links naar rechts:

1e rij: B. Oud Ammerveld, Johan Overesch, Ant. Oud Ammerveld, Dorus Nijenhuis, Jan Nijenhuis, Tinus Oud Ammerveld, Gradus Nijenhuis, Jans Pijnappel, Bernard Oosterwijk.

2e rij: Willem Overesch, B. Reimert, Janna Nijenhuis, Joseph Renier Maas hoofdonderwijzer in de periode 1921-1932, Mina Reimert, M. Wezenberg, Dien Oosterwijk, Dora Nijenhuis, Jo Offenber, Mina Offenber, Geertruida Petronella Helena Kuster onderwijzeres vanaf 1926, Riek Nijenhuis, Bertha Oosterlaar,

Riek Oosterwijk, Hein Wippert.

3e rij: Jo Offenber, G. Oosterwijk, Jongen Offenber?, Mien Wezenberg, Anna Wezenberg, Mina Oosterlaar, Dien Wezenberg, Hein Oud Ammerveld.

4e rij (voorste rij): Hein Reimert, Herman Reimert, G. Offenber, Hein Oud Ammerveld, onbekend, onbekend.

Mocht u kinderen herkennen op de foto's of aanvullingen hebben, dan horen wij dat graag van u. Wanneer u ons kunt helpen aan de ontbrekende foto's, laat het ons dan weten. De mogelijkheid bestaat om foto van foto te maken, zodat u uw eigen foto kunt houden. Een reactie wordt zeer op prijs gesteld.

Werkgroep documentatie.

Manna Stavorinus, de Haarstraat 25,
8141 EW Heino, telefoon 0572-392586.
Jennie Pruijm, Acacia 25, 8141 TL Heino,
telefoon 0572-391986.

Enterse zomp.

De dinsdagmorgen is de vaste fietsochtend. Tegen half tien wordt er gestart en toeren we door Salland. Soms de IJssel over, de Veluwe op. Zo fietsten we weer eens rond, waarbij we op de heenweg de Regge passeerden om later langs een van de weteringen terug te gaan. Al fietsende langs het water kwam onderweg de vraag:

"Hoe zou dat vroeger geweest zijn met de scheepvaart op de weteringen."

Lezend in één van de Overijsselse Almanakken - in dit geval het jaarboek 1837 - kwam

ik onder "eenige byzondere aantekeningen" een artikeltje tegen van Mr. B.W.A.E. Sloet tot Oldhuis. Een artikeltje wat ik u zeker niet wil onthouden en dat een leuk antwoord is op de toen gestelde vraag.

"Zo werd er gevaren in Salland in 1837. Het moge al aan sommigen eene kluchtige zaak toeschijnen, dat de schippers op deze stroompjes met ene spade in de hand hunne schuiten, stroom op en af, gestadig worstelen; terwijl zij hier en daar uit hunne vaartuigen in de rivier stappen, om eenen dam van aarde op te werpen, die het water schutten moet, dat langzaam om hunne voeten komt aansijpelen, waarna zij met het grootste geduld in bijgelegene herbergen hunnen intrek gaan nemen, tot tijd en wijle dat het water genoegzaam opgelopen zal zijn, om hunnen natuurlijke schutsluis door te steken, welk bedrijf van afstand tot afstand herhaald wordt; - men moge wrevelig worden over een handelwijze, welke het vaarwater meer en meer bederven moet - wij echter zien in deze onvermoeide pogingen, om te varen, waar geen water is, eenen geest van volharding, welke allezins verdiende, om tegemoet gekomen te worden. Hoe gaarne zouden wij aan deze nijvere lieden een goed vaarwater gunnen."

Je zou maar zo'n zomer hebben als die van 2003! Door kanalisatie, o.a. van de Regge, is de lengte met tientallen kilometers ingekort. Veel schuiten die op de Regge voeren, waren zompen.

J. Peters

www.omheining.net

Via deze website kunt u kennismaken met de activiteiten van onze werkgroepen.

Het verhaal achter de dingen (6)

De geschiedenis van het tafeltje

Dit tafeltje heeft zo lang ik weet altijd op dezelfde plek voor het raam in de achterkamer bij mijn ouders gestaan. In februari stond de clivia er op te bloeien. In de zomer mijn moeders mooiste geranium en tegen december de grote bloeiende kerstcactus. Met de Kerst stond de kerstboom, met echte kaarsjes, er op. De emmer met water stond op het onderste plankje met de spons er naast om eventuele brandjes meteen te blussen.

Dinsdagmiddag was verstedag en dan zette mijn moeder de naaimachine op het tafeltje, want daar had ze goed licht.

Na het overlijden van mijn moeder moesten de foto's uitgezocht worden en toen kwam ik tot de ontdekking dat dit het tafeltje was waarop ik als pas gedoopte baby ben gefotografeerd. Mijn moeder zat naast mij.

Nu staat dit 62 jaar oude tafeltje bij mij in de kamer met mijn babyfoto er op.

Henny Lozeman

Wie is wie?

Een foto van een optocht met versierde fietsen.
Wie herkent deze kinderen?
Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

We hopen weer op uw reactie.

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25, 8141 EW Heino, tel. 0572-392586.

Wie was wie?

Op de foto, geplaatst in het septembernummer, zijn reacties binnengekomen van de heren J. Dijkslag en D. v.d. Klippe en mevrouw D. Oortwijn. Zij herkenden op de foto de voormalige melkfabriek "Heino-Krause". Driekus v.d. Klippe meende zich zelf te herkennen, vooraan op de foto, maar wist het niet zeker. De naam van de andere man blijft onbekend.

Hartelijk dank aan genoemde personen voor hun reactie.

Van de bestuurstafel

Op zondagmiddag 31 augustus kwamen de leden van de buurtvereniging d' Olde Dorpsstroate op bezoek. De verenigingsruimte met alle verzamelingen werd bekeken en drie bestuursleden verzorgden een quiz over historische voorwerpen. Misschien een idee voor andere buurtverenigingen om ook eens op bezoek te komen.

Op 24 september gaf de heer Wim Winterman uit Raalte een lezing over archeologische vondsten in de gemeente Raalte. Het blijkt, dat in Heino niets wordt gevonden.

In Raalte daarentegen wel, omdat de grond daar beter is. In Raalte en in Heeten heeft men een groot aantal ijzerovens aangetroffen, in Heeten zelfs een Germaanse nederzetting. De lezing werd bijgewoond door 35 leden.

Wij willen u nog even attent maken op onze nieuwe verjaardagkalender. Een prachtige kalender met tekeningen van bijzondere panden in Heino, Lierderholthuis en Laag-Zuthem. In totaal 13 tekeningen, bij elke maand een afbeelding en tevens een afbeelding op het schutblad.

De prijs van de kalender bedraagt € 7,50.

Informatie over de kerstwandeling treft u bij deze 'Omheining' aan.

Bent u van plan een familielid of kennis een cadeau-lidmaatschap van onze vereniging aan te bieden, hiervoor zijn cadeaubonnen aanwezig.

Schenkeningen.

- Van mevrouw J. Askamp, Zwolseweg 21, drie ouderwetse briljetjes.
- Van mevrouw P. Aukema, Koewegje 8, Zwolle, een flesje naaimachineolie en een tube kachelpasta.
- Van de heer G. Bos, Assen, een ingelijste

lijst met namen van de predikanten van de Ned. Herv. kerk over de periode 1602-1947.

- Van mevrouw A. Dijk-Eikelboom, Statenweg 27, oude foto's.
- Van de heer J. Dijsselhof, Oudleusen, foto's, een aantal 'Kerkklokken', vijf kleeerhangers van vroegere Heinose winkeliers en diverse familiepapieren.
- Van de heer H.J. Holsappel, Lemelerveldseweg 5, een zaagzetter.
- Van de heer H.A.M. Holterman, De Heerd 7, elf bierglazen van het jubileum van de muziekvereniging 'Ons Genoegen'.
- Van mevrouw R. Elshof-Holtkuile, Meidoorn 21, een brandblusser.
- Van de familie Van Lenthe, Marsweg 8, Hoonhorst een verpleegstersschort, een pyjamazak, een doos met knopen, een tas met naaispullen, oorwarmers, schoolkrijt, een EHBO speldje, een CJMV speldje, een houten gordijnring, een bril in een koker, een metalen vulpotlood, een tol, een sigarenpijpje, twee griffels en een briefopener.
- Van de heer B.M. Lindeboom, Kievitsbloem 25, een naaimachine inclusief meubel.
- Van mevrouw G. Linthorst-Nijkamp, Lemelerveld, een roggebroodsnijder.
- Van de heer H. Slot, Langeslag 11, Laag-Zuthem, twee trekmesen, een booromslag, een houten hamer, een draadtang, een schoenmakershamer, een schroevendraaier, twee houtboren en een riethaak.
- Van de familie Wessels, Emmastraat 2, een ouderwetse zwarte jurk, een ouderwetse boodschappentas, een slijpparaat voor scheermesjes.
- Van de familie Wezenberg, Marktstraat 21, twee holschaafjes, een gevelplaat met moer en een jengtouwstamper.